

Luuk **Oligaa Buᅇa Luuknoᅇ ooro.** **Jen-asa-asari**

Uumeleen yoᅇonoᅇ miti dologa mende men kajuti, dokta Luuknoᅇ ii eja uuta Tiofiluswaa-joᅇ qendeemambaajoᅇ ama Oligaa Buᅇa koi ooro. Luuk ii Jiisaswaa gowokoya 12 yoᅇoonoᅇga moᅇ qaagoto, Griik ejaga kolooᅇ ji ejemba menqeeᅇgo gawonoᅇ laligoro. Luuknoᅇ Jiisaswaa kania woi ii kokaen qendeema nononja: 1) Anutunoᅇ Hamoqege Toya wasimambaa qaa somoᅇgoroti, ii Israel iyoᅇoonoᅇ kolooro, 2) Iinoᅇ kantria kantria men qeᅇᅇgoᅇ nonomambaajoᅇ karo. Pombaa Uᅇa Toroyanoᅇ Jiisas oono “Ejemba kamaᅇᅇqeta yoᅇoojoᅇ Oligaa Buᅇa” jen asariᅇ laligoro. Ejemba iwoi kania kania kawaajoᅇ memeqemean ama laligogiti, Jiisasnoᅇ iyoᅇoojoᅇ majakaka moma ilaᅇ oᅇoma laligoro. Luuknoᅇ sundu kaᅇᅇ seiseiya areᅇᅇᅇ oodabororo. Luuknoᅇ korisorowaa sunduya mamaga ooro. Jiisasnoᅇ wala namonoᅇ kamaaro ano tetegoyanoᅇ namo mesaᅇ Siwenoᅇ uro. Kawaajoᅇ korisoro seiseiya ii boᅇ 1-2 ano boᅇ 24 iikanoᅇ eja. Jiisasnoᅇ Siwenoᅇ uro Buᅇa gawoᅇ men seigi momalaari tuuᅇnoᅇ somariᅇᅇ somariᅇᅇ keno. Luuknoᅇ iikawaa sunduya ii buk qata “Aposol gawoᅇ meme,” iikanoᅇ oorota eja.

Luuknoᅇ Oligaa Buᅇa ooroti, iikawaa qaa waᅇᅇ ii kokaen sokoma ano eja: Qamakooli gawoᅇ megi hoᅇᅇ kolooro. Uᅇa Toroyanoᅇ ejemba

sololoonj onono laligogi. Emba yonononj Jiisaswo gawonj mamaga nanjonj megj. Anutunonj singisonjgogia mesaonj laligoro.

Buk kokawaa bakaya waja 8 ii kokaenj:

Buk kokawaa kania Luuknonj ooro bonj 1.1-4
Jon Oomulu eja ano Jiisas koloonj somariiri 1.5–2.52

Jon Oomulu ejanonj Anutuwaa gawonj mero 3.11-20

Jiisas oomulu menj muro angobato mokoloo 3.21–4.13

Jiisasnonj qenjaaro gawonja Galili prowinsnonj mero 4.14–9.50

Galili mesaonj kana kema Jerusalem keuro 9.51–19.27

Jerusalem keuma sonda konoga laligoro 19.28–23.56

Waama asuginj onoma Siwenonj uro 24.1-53

Matyuu, Maak, Jon yonononj sundu tosia mende oogiti, ii Luuknonj iyanodeenj ooro bakaya 2 ano 6 iikanonj eja. Sundu tosia ii kokaenj: Gajoba yonononj rii qagi. Lama galenj yonononj Jiisas koloo kanj iigi. Jiisasnonj melaadianonj jiwowonj jigononj uro. Samaria ejanonj gbilibuurunj eja kiankomunj muro ano qewolonj ejanonj singisonjgononj kemenj sooroti, iikawaa sareqaaya.

Luuknonj tere Tiofiluswaa ooro.

¹ Gejatootoo ejembanonj Hamoqeqe Toya koloowaatiwaa qaa jegi iikawaa honja batunananonj asugiroti, ejemba mamaganonj kawaa sunduya kanainj oogi. ² Iwoi honja ii batunananonj asugiro tosiannonj ii kanakanaiyanonja kanainj kouma iyanjgiaa

jaagianon iima moma yagogiti, yononon iikawaa so kawaa bujuya toroqen jen seigi gejanananon kemeñ ananaa buña kolooro. Ejemba kaña yononon Buña ii kanain papianon oon arengogita eja.

³ Niinon kaanagadeen iwoi kuuya asugin kouroti, ii tororo qisin onombe kanianonga kanain jegi moma kotojen. Oo Tiofilus niinon goojon mobe uuta koloojan. Niinon giwo qaa amin mobotiwaajon mobe awaa kolooro Jiisaswaa sunduya ii kuuyagadeen arengon oojen. ⁴ Buña qaa hona kuma gonji mojan, giinon iikawaa kania weengon korebore moma komuwa. Kian.

Jon koloowaatiwaa qaaya Geibrielnon jero.

⁵ *Judia prowinswaa kin qata Herod iwaa kambananon eja mon qata Zekaraia laligoro. Iinon jigo gawon galen laligon Abaiawaa gawon areñnon nano. Embia qata Elisabet iinon kaanagadeen jigo gawon galen Aarombaa gbili mon kolooro. ⁶ Yoronon Anutuwaa jaanon laaligo dindina laligon Pombaa jojopan qaa ano jenkooto ii kuuya tororo otaan koposowaa qaagara qaa laligori. ⁷ Laligorito, Elisabetnon kopimbaajon gbiligara qaa laligon ejemba waña koloori.

⁸ Kamban monnon Abaiawaa gawon areñ kambananon karo Zekaraianon jigonon galen gawon mewaatiwaajon Anutuwaa jaasewananon kouro. ⁹ Kouro jigo gawon galen yononon kaiyakagia otaan batugianon gawon mendeema Zekaraia metogogi Pombaa alatanon uma jinin moronjowo

* 1:5: 1 Hist 24.10

ooro. ¹⁰ Jiniñ marae oonoon kambanoon kan kuuro iinon iwoi moronawo ii ooro ejemba tuun kuuya yononon jiwowon jigo seleenjen mam-boma Anutu qama koolin ragi.

¹¹ Jiniñ ooro morononon pumpunon miri uuta sokono kanon Pombaa gajoba mononon alatanon eu asugin mun boria dindinaagen nano. ¹² Nano Zekaraianon iima aarun toroko moro. ¹³ Toroko moroto, gajobanon kokaen ijoro moro, “Zekaraia, gii toroko mende moba. Anutunon qamakooliga modaboroja. Kawaaon embaganon koro ama koko meraga mewaa. Ii mero giinon qata Jon qaba.

¹⁴ Meraga kolooro uuganon iwaajon qeangoro aisoona ejemba mamaganon korisoro mobuya. ¹⁵ *Ii nemunaa goron uutanon raro Unu Toroy-anon iikanondeen kanain uuta saa qero somariin wain me apu kotiga ii mende neñ Pombaa koorononon eja uuta koloon laligowaa.

¹⁶ Kaen laligon Israel ejemba mamaga uu-gia meleeno Pongia Anutuwaanon eleembuya.

¹⁷ *Anutuwaa Unanon gejatootoo eja Elaija in-aaro ku-usun qaganon gawon meroti, iinon mono iikawaa so waladeen keno Pononon gematanon kawaa. Iinon kema kanageso uu kuun onono Pononon kawaatiwaajon jojorin nambuya. Man ano merabora juma deengi uukuukuu men onono mombo metulangon aowuya ano qootogo ejemba ii dindina yonoo momo arenonon keubuya.”

¹⁸ Siwe gajobanon kaen ijoro Zekaraianon jero, “Embanawo noronon ejemba wana koloojoti-

* **1:15:** Jan 6.3 * **1:17:** Mal 4.5-6

waajon qaaganon mono nomaen honawo koloonga?”

¹⁹ *Kaen jero meleeno, “Nii Geibriel. Niinon Anutuwaa wambu-soonanon nambe wasin nono buju awaa koi men kan gijowe mojan.

²⁰ Noo qaa jena honawo koloowaati, giinon ii jewe mende moma laarijanjwaajon qaaga mono muungoro nekon laligowa. Kaen laligona buju qaa kokawaa hona koloowaatiwaa kambanja kan kuuro iikanon neselanga lolooro qaa mombo jewaga.”

²¹ Kamban biiwianon kanon ejembanon mam-boma rama Zekaraianon jiwowon jigonon eu kamban koriga nanotiwaajon uugianon motogoto mogi. ²² Kaen ama ragi seleengen kamaan qaa jemambaaajon amamaaro moma asarin kokaen jegi, “Inon jiwowon jigonon nama jaaya meleeno Siwenonga unu mon iija.” Kaen jegi borianondeen kaisare ama onoma nekon koloon laligoro.

²³ Kaen laligon jigo gawon meme kambananon tegoro eleema mirianon keno. ²⁴ Ween tosia tegoro Elisabetnon koro ama koin 5 kawaa so mirinon asanjon kokaen jen rama laligoro, ²⁵ “Merana qaawaajon ejembanon men kamaan nongi Ponjon wambusoon qen noma iikawaa lombota men gilin kiankomun nonja.” Kian.

Jiisas koloowaatiwaa qaaya Geibrielnon jero.

²⁶ Elisabetnon koro anotiwaatiwaa koina 6 kolooro Anutunon gajobaya qata Geibriel wasiro Galili prowinswaa gomanu mon qata Nazaret kanon

* **1:19:** Dan 8.16; 9.21

kamaaro. ²⁷ *Kamaan emba saran jumunḡ qata Maria iwaanon keno. Iinon eja qata Joosef iwaa emba bunḡaga laligoro. Joosefnon kin Deiwidwaa gbilia mon kolooro. ²⁸ Gajobanon Mariawaanon kema kokaen ijoro, “Oo Maria, weenḡa awaa. Ponon kalenḡmorianḡ goma giwo namba.”

²⁹ Kaen ijoroto, Marianon jolon iikawaajon mamaga aarun kania monḡama motoqoto moro. ³⁰ Motoqoto moro kokaen ijoro, “Maria, Anutunon kalenḡmorianḡ gono iwaa jaanon sokonjan. Kawaajon toroko mende moba. ³¹ *Moba, ginon koro ama koko meraga mewaga. Men qata Jiisas qaba. ³² *Jiisas iinon somariin eja qabunḡayawo kolooro qata ‘Uuta somataa Meria,’ qagi laligowaa. Kaen laligoro Pon Anutunon amboya kin Deiwidwaa jinḡkaron dun muro ejemba galen koma onoma laligowaa. ³³ Jeikobwaa kanageso yonoo kinḡia koloon tetegoya qaa galen koma onoma laligowaa. Bentotonḡa iikanon mono kamban monon mende qaombaa.”

³⁴ Gajobanon kaen ijoro Marianon jero moro, “Yei! Nii ejawaa kania mende mojen. Kawaa-jon qaa jejani, iikawaa honḡa mono nomaen koloowaa?”

³⁵ Kaen jero moma meleeno, “Unḡa Toroyanon mono anḡon koma gono Anutu uuta somataa esunanon sokoma turunḡ gombaa. Kawaa-jon mera mewagati, iinon toroya kolooro ejembanon qata ‘Anutuwaa Meria,’ jen qamakebuya. ³⁶ Moba. Tinitosaga Elisabet iinon kaanḡadeen ‘Kopin laligon mera memambaajon

* **1:27:** Mat 1.18 * **1:31:** Mat 1.21 * **1:32:** 2 Sml 7.12, 13, 16; Ais 9.7

amamaaja,' jegito, kilen emba waja koloon kambaŋ kokaamba koko merawaa koroyawo kolooro koiŋa 6 kolooja. ³⁷ *Anutunonj iwoi monj amambaajonj jenj ii mende amamaanjeja.”

³⁸ Kaen jero Marianonj ijoro, “Moba, niinonj Pombaa welenqege emba koloojenj. Kawaajonj qaa jejani, iikawaa so saanonj koloonj nomba.” Kaen ijoro Siwe gajobanonj mesaonj keno. Kianj.

Marianonj Elisabetwaanonj kusu kema iiro.

³⁹ Marianonj ii moma kambaŋ koriga mende kolooro waama uulaŋawo jojorinj gomanj baananonj uma Judia prowinswaa taonj monjonj keno. ⁴⁰ Kema Zekaraiawaa mirinonj uma embia Elisabet iima aisoonj jolonj jero. ⁴¹ Jolonj jero iikanondeenj moro koko meranonj goronj uutanonj lugunj uma kamaaro Unj Toroyanonj Elisabetwaa uuta saa qero.

⁴² Saa qero qa somata qama kokaen jero, “Oo alana, Anutunonj kotumotueya uuta ama gono emba batunananonj laligowaga ano mera mewagati, ii kaanjadeenj kotuegonj mubaa.

⁴³ Nomaembaajonj Poŋnaa nemuŋanonj kanj niiro kaen koloonj nonja? ⁴⁴ Moba, gii jolona jena qaa aroga gejananonj kemero meranonj goronanonj kaanagadeenj korisoro qaganonj lugunj uma kamaaja. ⁴⁵ Poŋnonj buju qaaya jero moma iikawaa honj asugiwaati, ii moma laarijanjwaajonj goojonj mobe simbawonj koloojanj.” Kianj.

Marianonj korisoro rii qaro.

* **1:37:** Jen 18.14

- 46 *Marianon qaa ii moma kokaen jero,
 “Ii-ia! Noo uu kononanon mono jinonja qaa
 Ponj mepeseeja.
- 47 Noo unjananon Anutu, Hamoqeqe Tonaajon
 aisoon korianj maaja.
- 48 *Niinonj welenqeqe emba kamaanqequeta
 laligojento, Anutunonj kilenj ba koma
 kiankomun nonja.
 Moba, ejemba tuunja tuunja kete kanainj
 koloowuti, yonononj mono noojonja ‘Simba-
 wonawo!’ jen mepeseen noma laligowuya.
- 49 Ku-usunj Toyanonj mono angoletto uuta menj
 nono laligojenj.
 Iwaa qata ii Toroya.
- 50 Ejemba kete namononj laligojuti ano kan-
 agenj koloonj seiwuti, iyonoo batugianonj isi
 daen yonononj Anutuwaa jeta uuguwuboti-
 waa toroko mobuti, iwaa kiankomuyanonj
 mono yonowo pondanj ewaa.
- 51 Anutunonj borianonj angoletto menj iikanonj
 usunja
 qendeema nonono iininj.
 Ejemba iyanjia menj biwiinj aonj sewanpirinj
 laligojuti, Anutunonj mono ii kondeema
 onono simbirinsambaranj koloonj laligoju.
- 52 *Kinj ponja ponja jinjaronj dunjianonj rama
 ejemba galenj
 koma onoma laligogiti, Anutunonj ii iikanonja
 qetegonj utama onono kamaagi.
 Kamaagito, kamaanqequeta iiga mono menj
 uma onono.

* 1:46: 1 Sml 2.1-10 * 1:48: 1 Sml 1.11 * 1:52: Job 5.11;
 12.19

⁵³ Ejemba iwaiwaa memeqemeyan ama laligogiti, iyonoo uugia mono

iwoi awaa awaanon saa qeroto,
ejemba qaqabunagiawo ii wasin onono boro-
gia bobora een kenji.

⁵⁴⁻⁵⁵ *Anutunon ambosakonjurunana metogon unuano Israel koloogi nono torogon Anutuwaa welenqeuruta laligogon.

Anutunon wala eenanon jojopan qaaya kokaen jen somogon nonono, 'Niinon Aabram ano iwaa gbiliuruta tetegoya qaa laligon uma laligowuti, ii kiankomun onoma laligomanja.'

Kaen jen qaaya ii mende duduun laligon kouro.

Qaagoto, iinon mono qaa jeta ii otaan laligon kete baagon nonomambaajon kaja."

Marianon kaen jero.

⁵⁶ Marianon koin karon kawaa so Elisabetwo laligon mombo mirianon eleeno. Kian.

Jon Oomulu ejanon kolooro.

⁵⁷ Elisabetwaa mera meme kabananon kan kuuro koko meraga mero. ⁵⁸ Koko meraga mero miri kosianon laligogiti ano tinitosauruta yononon Pononon kiankomu uuta qendeema muroti, ii moma asarin iwo motoon korisoro anji.

⁵⁹ *Korisoro ama ween 7 tegoro waama kema Anutuwaa aiweseya mera selianon kotowutiwaanon ajoroogi. Ajoroon manja qata Zekaraia

* **1:54-55:** Jen 17.7 * **1:59:** Lew 12.3

ii wase men muwombaajon jegi. ⁶⁰ Jegito, nemunanon jero, “Ii qaagoto, qata mono Jon qabonja.”

⁶¹ Jero kokaen ijogi moro, “Jon qajanto, goo tinitosaga yonoononga mombaa qata kaen mende eja.” ⁶² Kaen ijogi nama mananon iwaa qata qabaatiwaa qisin borogianon kaisare angi.

⁶³ Kaisare angi tafewaajon qisiro mugi iikanon tere kokaen ooro, “Qata ii Jon.” Kaen ooro iikawaajon kuuya aarun tililingogi. ⁶⁴ Aarun tililingogi iikanondeen buuta afaangoro neselana lolooro qaa jen Anutu mepeseero. ⁶⁵ Mepeseero alaurugia kuuya yononon qarasombugia mamaga mogi. Mogi iwoi kolooroti, iikawaa bujuya amin mogi sein Judia baan goman kuuya sokono.

⁶⁶ Bujuya amin mogi kuuyanon ii moma uu konongianon ama angon kongi. Ponon ku-usuna kokosaposapo qaganon maaro laligoroti, iikawaa kania moma asarin kokaen jegi, “Mera koi kanon somariin mono naa iwoiga mon nomaen ama menaga?” Kian.

Zekaraiyanon gejatootoo qaa jero.

⁶⁷ Kaen jegi Unja Toroyanon manja Zekaraiawaa uuta saa qero gejatootoo qaa kokaen jero,

⁶⁸ “Nono Israel nonoonon Pon Anutu mepeseewona. Ii-ia!

Iinon mono kanagesouruta ba koma nonoma downana memambaajon jojorin kawaa.

⁶⁹ Anutunon welen ejia kin Deiwidwaa kanageso nonoo batunananonga

eja ku-usuŋawo kuuro waama Hamoqeqe
Tonanaga koloowaa.

⁷⁰ Monowaa monoyanonga gejatootoo ejembauruta tak-kootoya

ii sololoon onono qaa je kokaen jen laligogi,

⁷¹ ‘Niinon mono kereurugia yonoo esungia qewe kamaaro onoo sewangia somongomaŋa.

Daen yononon kazi ama onombuti, niinon mono kuuya iyonoo borogianonga metogon sopa somongon onomaŋa.’

⁷² Qaa kaen jen benurunana kiankomun onoma yonowo soomongo

aren tania mon somongoroti, ii romongon otaaro hamoqeqewaa hona asugiwaa.

⁷³ Soomongo qaa ii benana Aabrahambaa-jon jen jojopon qaanon jen kotiirota eja.

⁷⁴ Soomongo qaa iikawaa hona kokaen:

Iinon nono kereurunana yonoo borogianonga metogon nonono yonoojon toroko mende moma welen qen mun laligowona.

⁷⁵ Iinon qaanana jen tegoro solanani iwaa jaanon soraaya koloon

laaligonana hona dindiŋa kaen laligon komuwona.

⁷⁶ *Oo kokona Jon, giinon somariin laligon waladeen kema ejemba uugia mindingon iikaan ama Pombaa kania meleuna kawaa.

Kawaajon qaga ‘Anutu uuta somataa gejatootoo ejaga,’ kaen qagi laligowaga.

* **1:76:** Mal 3.1

77 Kaen laligon hamoqeqe Toyaa kania ii Anutuwaa kanagesouruta kuma

onona ii moma koton uugia meleengi Anutunonj singisonjgogia songbama mesaowaa.

78 Anutunananonj uutanonj jopagonj kiankomun nonomakeja.

Kaen ama ba koma nonoma widia eukanonja ano bilikbilik anja.

Kawaajonja nonononj mono wengeran suluro asuganonj asariwombaa anjonj.

79 *Nono pangamanonj tintuan raninj koomuwaa kondomondo Toyanonj anjonj koma nonomakejato, ween jilinjolan kouma qanananonj kuunj menj asarinj nonombaa.

Menj asarinj nonono luaewaa kania asuganonj asugiro iima iikanonj keuma riinj nambonja.” Zekaraianonj kaenj jero.

80 Mera Jon iinonj somariinj waaro Unja Toroyanonj inaan muro Anutuwaa qele eja kotakota kolooro. Kaen koloon balon qararanjkonjononj laligoro kambañanonj kanj kuuro Israel kanageso yonjoo jaagianonj asuganonj asuginj qenjaaro gawonja kanainj mero. Kianj.

2

Jiisas Betlehem taononj kolooro.

Mat 1.18-25

¹ Jon Oomulu ejanonj kolooro kambañ kanonj Siisa-kinj Oogastus iinonj Room sitinonj gomañja gomañja galenj koma onono. Galenj koma

* 1:79: Ais 9.2

onoma takis kanain mewutiwaajon gawmambaa jenkooto ano gomaņa gomaņa kuuya yononon ajoroogi kuskus (sensus eja) yononon qagia papianon on arengogi.

² Aren gawon ii kambaņ mutuyaga megi. Megiti, kambaņ iikanon eja qata Kwirinius iinon Siria prowinswaa gawana laligon galeņ koma onono. ³ Oogastusnon jenkooto ano ejemba korebore horon keuma qagia arenon oowutiwaajon iyanġiaa kolokoloo gomaņgia waņa so kenġi.

⁴ Galili prowinswaa taon qata Nazaret iikanon eja qata Joosef laligoro. Iwaa amboya ii kin Deiwid. Kin Deiwidwaanon taon qata Betlehem ii Judia prowinsnon ero. Kawaajon Joosefnon Nazaret mesaon uma kemen Betlehem keno. ⁵ Kemaņ jero kambaņ kanon emba bunaya qata Maria ii koroyawo laligoro. Laligoro ii aima naon qagara oowutiwaajon motoon keni.

⁶ Kema Betlehem keuri Mariawaa mera meme kambaņanon kaņ kuuro. ⁷ Kaņ kuuro qenjaaro ee mirinon keuma iikawaa uutanon tintiņa mon mende mokolori. Kawaajon bao bulmakao mirinon uma rari. Rama iikanon mutu meria meņ oponon esuun bulmakao juuyanon ano kemen ero. Kiaņ.

Lama galeņ yononon Siwe gajoba ijiigi.

⁸ Betlehem taon gomaņ kanon eja tosiannon gomantiņa so balon koria iikanon kema lama tuunġia galeņ koma onoma laligogi. ⁹ Kaen laligogi gomantiņa kanon Pombaa gajoba monnon kosogianon asuġiņ onono. Asuġiņ onono Pombaa asamararaņanon liligon onoma asariro sombugia

moma jenengia ororo. ¹⁰ Jenengia ororoto, Siwe gajobanō inijoro, “Mono geja ambu! Niinō korisoro Buṅa somata ejemba korebore yoṅoojō meṅ kajē, ii inisaama oṅomaṅa. Kawaajō jenengia mono mende orowa. ¹¹ Buṅa ii kokaēṅ: Oṅoo Hamoqeqe Togianō keteda koi kolooja. Iinō kiṅ Deiwidwaa taonō koloonō Poṅ qata Kraist kolooja. ¹² Qaa iikawaa aiweseya ii kokaēṅ: Oṅo mono kema mera sayawo oponōṅ esuṅ bulmakao juuyanōṅ aṅgi eji, ii mokoloowu.”

¹³ Gajobanō kaēṅ jero iikanondeēṅ gajoba tuṅ somatanō Siwenōṅga asugiṅ iwo aitonōṅ Anutuwaa mepemepesee rii qama kokaēṅ jegi,

¹⁴ “Anutuwaa qabuṅaya mepeseeniṅ Siwenōṅ eukanōṅ uja.

Iinōṅ ejemba iyaṅaajōṅ meweēṅṅōṅ oṅonoti, iyoṅoojōṅ uuqeeango moma balonōṅ luae ama oṅonja.” Kiaṅ.

Lama galēṅ yoṅonōṅ kema Jiisas iigi.

¹⁵ Gajoba yoṅonōṅ oṅomesaōṅ Siwenōṅ eleema ugi lama galēṅ yoṅonōṅ aṅgio kokaēṅ jegi, “Ayo, Betlehem kanōṅ iwoi kolooro Poṅṅōṅ iikawaa qaaya jero moṅōṅi, nono mono ii kema iibōṅa.”

¹⁶ Kaēṅ jeṅ esuṅgiagadeēṅ kema Maria Joosef ano mera sayawo bulmakao juuyanōṅ eroti, mokolonō iigi. ¹⁷ Iima nama gajobanōṅ merawaa qaa jero moma kagiti, ii inisaama jeṅ asarigi. ¹⁸ Jeṅ asarigi mogiti, iyoṅonōṅ korebore aaruṅ walingogi.

¹⁹ Walingogito, Marianōṅ qaa kuuya ii uu konōṅanōṅ ama dungiṅ somōṅṅōṅ kania romōṅṅōṅ laligoro. ²⁰ Walingogito, iwoi kuuya

Siwe gajobanon jerotiwaa so asugiroti, ii lama galeŋ yononon iima moma kawaajon Anutuwaa korisoro rii qama mepeseegi. Mepeseen mesaon eleema kenji. Kiaŋ.

Mera qata Jiisas qagi.

21 *Jiisas kolooro Sonda motoonjo kawaa so tegoro Anutuwaa aiweseya selianon kotowom-baa kamban karo qata Jiisas qagi. Siwe gajobanon qa ii waladeen qama murogo kamban iikanondeen nemuŋaa goron uutanonja kolooro. Kiaŋ.

Jiisas wama Anutuwaa buŋa anji.

22 *Mooseswaa Kana qaanon qaa kokaen eja, “Embanon koko meria mutuya meŋ ween 40 kuunanon laligoro tegoro suru guluga koma konjoratin muŋ onjo mono jiwowon jigonon uma mera ii Pombaa jaanon anji iwaa buŋa koloowaa.” Kawaajon kamban ii kaŋ kuuro Joosef Maria yoronon qaa ii ten koma Jiisas wama Pombaa buŋa koloowaatiwaajon Jerusalem uri.

23 *Pombaa Kana qaanon qaa kokaen oogita eja, “Mera mutuya kuuya ii mono qegi Pombaa buŋa soraaya koloowuya.” Yoronon qaa ii otaari.
24 Kaanagadeen Pombaa Kana qaanon jenkooto qaa ejiwaa so kewo me kewosusu koon woi ii siimolon oowaatiwaajon Jerusalem sitinon uma keni.

* 2:21: Lew 12.3; Luuk 1.31 * 2:22: Lew 12.6-8 * 2:23: Eks 13.2, 12

²⁵ Kamban iikanonj eja monj qata Simeon Jerusalem laligoro. Iinonj uuta jumunja Anutuwaanonj qokotaan uumeleembaa komagbiligibili ano Unja Toroyanonj iwo nano Hamoqeqe Toyanonj Israel uutanonj asugiwaatiwaajonj mamboma laligoro. ²⁶ Mamboma laligoro Unja Toroyanonj qaa kokaen isaano, “Gii Pombaa Hamoqeqe Toya Kraist asugiro wala iimago koomuwagatiwaa siimboboloya mobaga.” ²⁷ Nemunmananonj Mooseswaa Kana qaa otaanj Jiisas wama jiwowonj jigononj uri. Uri Unja Toroyanonj Simeon sololooro kamban iikanondeen kaanagadeen jigononj uro. ²⁸ Uma mera ii iima menj doongonj Anutu mepeesenj kokaen jero,

Simeombaa korisoro rii

²⁹ “Oo Ponj, kete welenj ejaganonj saanonj kema uuluauenonj laligonj komuwaa.

³⁰ Goo qaaga eji so Hamoqeqe Toya wasina asugiro ii neenaa jaananonj iima simbawonjowo mojen.

Kawaajonj saanonj kema komumana.

³¹ Giinonj hamoqeqe gawombaa kania mozozongonj kantri kuuya yonoojonj injisaama onjona ii iima moma kotowu.

³² *Giinonj Hamoqeqe Toyaa asasaga injisaana waba kantri yonoo

uugia kuuro asariwu

ano qabunaganonj geenjaa kanagesoga Israel nonoo batunananonj kaanjadeen somariiwaa.”

Simeombaanonj gejatootoo qaa

* **2:32:** Ais 42.6; 49.6; 52.10

³³ Simeonon merawaajon qaa kaen jero nemunmananon moma kiko ama waliñgori.

³⁴ Waliñgori kotuegon onoma nemuñ Maria kokaen ijoro,

“Moba, Anutunon mera koi kuun ano Israel ejemba seiseyanon ii gema qen kamaan unjuro

mamaganon uugia meleema qeangowuya.

Anutu anjo ii ano aiwese kolooro mamaganon ii toropere jen mubuya.

³⁵ Toropere jen mugi uumomia aasangoya ii kaen asuganon asugiwaa.

Geengaa uuganon kaanagadeen wosobiri kolooro iikanon soo sulumuk aana kaana uuga kuun qosombaa.” Kian.

Ana embawaanon gejatootoo qaa

³⁶ Jerusalem kanon gejatootoo emba wana mon qata Ana laligoro. Iwaa isia qata Aser, manja qata Fanuel. Emba kanon sarañanon eja men laligoro gbani 7 motoon laligori. ³⁷ Laligori loya komuro malo koloon laligon kouro kamban iikanon gbania 84 kolooro. Iinon kamban so jiwowon jigonon uma ii ween mon mende mesaoroto, gomantiña asasaga Anutuwaajon nene singin laligon qama koolin waeya men mepeseen laligoro.

³⁸ Iinon kamban iikanondeen kouma mera ii iima Anutu mepeseero. Anutunon Jerusalem ejemba dowegia mewaatiwaajon mamboma laligogiti, kuuya iyonoojon mera iikawaa kania jen asariro mogi. Kian.

Jiisaswo Nazaret eleengi.

³⁹ *Joosef Maria yoronon Ponnon arena jen koto-ro Kana qaanon eji, ii kuuya ani tegoro Galili prowinsnon eleema taongara Nazaret kanon keni. ⁴⁰ Meranon somariin waama kotiin momakootoyanon asugin saa qero Anutuwaa kalenmoriananon turun muro laligoro.

Jiisas gbania 12 kolooro jiwowon jigonon ugi.

⁴¹ *Jiisaswaa nemunmananon gbani so kiankomu* kendon kambaanon Jerusalem sitinon uma kemakegi. ⁴² Kaen laligon Jiisas gbania 12 kolooro siligia amakejutiwaa so kamba ka kuuro kaanagadeen uma kenji. ⁴³ Kema laligon kendon kamba iikanon tegoro eleema mirigaranon keni. Kenito, mera gbaworo Jiisasnon Jerusalem raro nemunmananon ii mende moma kotori. ⁴⁴ “Iinon ejemba tuunleembe yonowo kenja,” jen ween motoongowaa so kana kema sakiti ano alaurugara yonoo uugianon qama monyani. ⁴⁵ Qama monyanito, mende mokolon mombo eleema Jerusalem kema monyani.

⁴⁶ Monyama laligori ween karon tegoro jiwowon jigonon uma iikanon mokolori. Mokolori eja somata yonoo batugianon raro. Raro kuma mugiti, ii moma qisin onoma raro. ⁴⁷ Rama Buna qaawaa kania tororo moma asarin dindinagadeen meleeno korebore yononon ii moma walingogi. ⁴⁸ Nemunmananon iima aarun

* **2:39:** Mat 2.23 * **2:41:** Eks 12.1-27; Dut 16.1-8 * **2:41:** Anutonon Iijipt kanon Israel ejemba injima koboon unuuguroti, kiankomu kendon iikawaa qata mon Pasowa.

nemuñanõ ijoro, “Merana, gii nomaembaajõ kaen ama noronjan? Moba, mangawo noro goojon majakaka moma qama mongama laligori.”

⁴⁹ Kaen ijoro kokaen meleema orono, “Oro mono naambaajõ nii mongama nonjao? Nii neenaa Amanaa mirinõ rabe sokonji, ii mojao me qaago?” ⁵⁰ Kaen meleema oronoto, yoronõ qaa jeroti, iikawaa kania ii mende moma asariri.

⁵¹ Mende moma asaririto, kilen waama yorowo eleema Nazaret taonõ kema nemuñmanja ten koma oroma laligoro. Jiisasnõ qaa jeroti, nemuñanõ ii kuuya moma uu konõnanõ ama somõngõnõ anõnõ kono. ⁵² *Jiisasnõ laligõnõ somariiro gbania uro momakootoya asariñ seiro Anutunõnõ kalenmoriaña muro kotiin ejemba ano Anutu yonoo jaagianõ sokoma onono. Kian.

3

Jon Oomulu ejanõnõ Buña qaa jero.

Mat 3.1-12; Maak 1.1-8; Jon 1.19-28

¹ Zekaraiawaa meria Jon iinõnõ gawõña kanairo. Kamban kanõnõ Siisa-kin qata Taiberius iinõnõ Room sitinõnõ laligõnõ gomaña gomaña mindirin gbania 15 eja pon kolonõnõ toroqen galen koma onono laligogi. Galen koma onomambaajõnõ gomaña gomaña Israel liligõnõ ejuti, ii mosõngi bakaya 4 kolooro yonoo kingia 4 ii kokaen kuunõnõnõnõ:

* **2:52:** 1 Sml 2.26; Gba 3.4

Pontius Pailot, Herod, Filip ano Lisantias. Pontius Pailot ii Judia prowinswaa gawanagia laligoro. Kinj Herodnon Galili prowins galen koma onono ano data Filipnon Ituria ano Trakonitis prowins woi yonoo pongiaga laligoro ano Lisantias iinon Abilene goman men laligoro.

² Jigo gawon galen wana woi laligori, qagara Anas ano Kaiafas. Kamban kanon Zekaraiawaa meria Jon iinon balon qararanjon-konanon laligoro Anutuwaanon Buja qaa kolooro moro.

³ Anutuwaa Buja moma kema Jordan apu berenaa kosianon goman so liligon laligoro. Liligon laligon Buja qaanon uugia kuun kokaen jej laligoro, “Ono mono uugia meleengi niinon oomulu men onoman. Kaen anji Anutunon singisonogia songbama mesaowaa.”

⁴ *Kawaa qaaya ii gejatootoo eja Aisaianon oorota iwaa Buju Terenon kokaen eja,

“Qele gajoba monon balon qararanjonkonanon qama laligoro kema qata kokaen mobu,

‘Ponon kawa-oo! Kawaaon mono jojorin kania meleuwu. Mono uugia mindinon kania qeleleewu.

⁵ Kana dondoona kuuya mono qen riigi dindina koloowa.

Baana wanjaleya kuuya ii mono qetegon koma qeleleegi koria koloowa.

Kana misiqisiawo ii mono meagogi dingowa. Haamonon kana kuno simbirinsambaran eji, ii mono koton meleugi solananiwa.

* **3:4:** Ais 40.3-5

⁶ Anutunonj oyanboyanj Toya wasiro karo gomaŋa gomaŋa kuuya
yonononj ii iima moma kotowuya.”

⁷ *Jononj kawaa so uugia kuuro ejemba tuuŋa tuuŋa yonononj oomulu menj onombaatiwaajonj iwaanonj kagi injiima kokaen injjoro, “Oo qato mokolembaa gbiliuruta, onj uugia mende meleengi Anutuwaa iriŋa soono ironja meleema onjomambaajonj anja. Ii oloŋ kombombaa gejanono qaaya ii mono morononj injjoro sombugia moma koi kaju?”

⁸ *“Kawaajonj mono onanonj uugia meleembu. Kilenagianonja eleengi honja kolooro ii mono nanamemengianonj asuganonj qendeema laligowu. Uugianonj mondomondo qaa kokaen mende romonjowu, ‘Nonononj Aabrambaa gbiliga laligoninj Anutunonj mende tiwilaan nonombaa.’ Kaenj totogianonj qenkejuto, honja ii mende amakeju. Niinonj kawaajonj kokaen injjomana: Anutunonj jamo koi saanonj jenj kotonj onono letoma Aabrambaa gbiliuruta koloonj Anutu mepeseenkebuto, onj mono nomaenj?”

⁹ *“Uugia mende meleembuti eenj, Anutunonj mono onj gere kaŋa kono kamaawombaa-jonj anju. Gere kuuya honja awaa mende kuunkejuti, ii mono kono kamaagi gere gagirininj giliro kemebuya. Gere kaŋa komambaa wenja mono jeta sunja ama gere kanianonj ano jojorinj eja. Anutunonj mono kilenagiaa ironja meleema onjombaa.”

* **3:7:** Mat 12.34; 23.33 * **3:8:** Jon 8.33 * **3:9:** Mat 7.19

¹⁰ Kaen injoro ejemba tuuṅa tuuṅa yononon kokaen qisin mugi, “Kawaajon nono mono nomaen anin sokombaa?”

¹¹ Qisin mugi kokaen meleeno, “Mononon maleku woi men laligoji, iinon mono yoroononṅa mon ii malekuya qaa ii mubaa ano daen yononon nenegiawo laligojuti, iyononon mono kaanagadeen nenegia qaa yonoojon mendeema onombu.”

¹² *Takis meme eja tosianon kaanagadeen oomulu men onombaatiwaajon kan qisin mugi, “Boi, nononon mono nomaen anin sokombaa?”

¹³ Qisin mugi injoro, “Gawmanon takiswaa jangoya jen koton ononota eji, so ii mono mende uugun mewu.”

¹⁴ Manjaqeṅe eja tosianon kaanagadeen qisin mugi, “Nonoto? Nononon nomaen anin sokombaa?” Qisin mugi kokaen injoro, “Mombaanon monembaajon kuun ubeqube ama luluuma mende ambuto, onjoangiaa tawagia menkejuti, iikawo mono uumotoon ama bonjon laligowu.” ¹⁵ Ejemba kuuya yononon “Jonon Hamoqeṅe Toya Kraist koloowabo,” kaen jen uugianon romonṅogi. Kawaa kania mobombaajon geja qen qen laligogi.

¹⁶ Kaen angi Jonon ii kuuya kokaen injoro, “Niinon apu toononon mulu men ononjento, eja ku-usuṅa kotakota mon kawaa. Iwaa ku-usuṅa uutanon mono noonon uuguwaa. Iinon eja uuta koloowaatiwaajon niinon iwaa kana esuyaa kasia ilaan isamambaajon amamaamanṅa.

* **3:12:** Luuk 7.29

Iinon mono Un̄a Toroya uugianon ano gere bolan̄anon koma konjoratiñ onono iikaan̄a kanon mulu men̄ onombaa. ¹⁷ Iinon hon̄a ano kaawoya mendeema oromambaa saraya men̄ kouma koson̄ korereñgon̄ gosiwaa. Gosin̄ wiit kota men̄ kululuun̄ kowianon̄ ambaato, kaawoya ano bulaaya ii mono usuno gere gagirinon̄ kemen̄ tetegoya qaa jewaa.”

¹⁸ Qaa kaan̄a kaan̄a mamaga toroqen̄ jen̄ uugia kuun̄ Oligaa Bun̄a ejemba tuun̄lelemba ii jen̄ asariñ on̄oma laligoro. ¹⁹ *Laligoroto, goman̄ bakayaa kin̄ pon̄a Herodnon̄ dataa embia qata Herodias ii olon̄ mero ano bologa kania kania ama laligoroti, ii Jonon̄ in̄isaama asuganon̄ jen̄ muro. ²⁰ Jen̄ muro kilen̄aya mon̄ toroqen̄ ama Jombaanon̄ gawon̄a riijugon̄ kawali galen̄a jero Jon men̄ kapuare mirinon̄ an̄gi. Kian̄.

Jonon̄ Jiisas oomulu men̄ muro.

Mat 3.13-17; Maak 1.9-11

²¹ Jonon̄ ejemba kuuya oomulu men̄ on̄oma Jiisas kaan̄agadeen̄ oomulu men̄ muro. Men̄ muro qama kooliro iikanondeen̄ sombinon̄ aantano. ²² *Aantano Un̄a Toroyanon̄ meleema kewo koon̄ kaan̄a koloon̄ Jiisaswaa qaganon̄ kamaaro. Kaen̄ kamaaro Siwenon̄ga qa aro mon̄ kokaen̄ kolooro, “Giinon̄ neenaa komun̄jua meranaga koloona kerana qean̄goro giimasiin̄ moma gonjen̄.” Kian̄.

Jiisaswaa ambosakon̄a yon̄oo qa aren̄gia

Mat 1.1-17

* **3:19:** Mat 14.3-4; Maak 6.17-18 * **3:22:** Jen 22.2; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 3.17; Maak 1.11; Luuk 9.35

²³ Jonon Jisas oomulu men muroti, ii gbania 30 kawaa so kolooro hamoqege gawonja kanain men laligoro. Men laligoro Joosefwaa meriaga kolooji, ejembanon kaen romongogi. Jisas manja Joosef, asaya qata Heli. ²⁴ Jisas amboya qata Matat, jariria qata Liwai. Liwai manja Melki, asia Janai, amboya Joosef, ²⁵ jariria Matatias. Matatias manja Aamos, asia Naahum, amboya Esli, jariria Nagai. ²⁶ Nagai manja Mat, asia Matatias, amboya Semen, jariria Joosek. Joosek manja Jooda, ²⁷ asia Joanan, amboya Reesa, jariria Zerubaabel. Zerubaabel manja Sealtiel, asia Neeri.

²⁸ Amboya Melki, jariria Adi. Adi manja Koosam, asia Elmadam, amboya Eer, ²⁹ jariria Joosua. Joosua manja Eliezer, asia Joorim, amboya Matat, jariria Liwai. ³⁰ Liwai manja Simeon, asia Juuda, amboya Joosef, jariria Joonam. Joonam manja Eliakim, ³¹ asia Melea, amboya Mena, jariria Matata. Matata manja Naatan, asia Deiwid, ³² amboya Jesi, jariria Oobed. Oobed manja Boaz, asia Salmon, amboya Naason.

³³ Jariria Aminadab. Aminadab manja Admin, asia Arni, amboya Hezron, jariria Perez. Perez manja Juuda, ³⁴ asia Jeikob, amboya Aisak, jariria Aabraham. Aabraham manja Teera, asia Naahor, ³⁵ amboya Seruk, jariria Reu. Reu manja Pelek, asia Eber, amboya Seela, ³⁶ jariria Kainan. Kainan manja Arpaksad, asia Siem, amboya Nooa, jariria Laamek. ³⁷ Laamek manja Metusela, asia Eenok, amboya Jared, jariria Mahalalel. Mahalalel manja Keenan ³⁸ asia Enos, amboya Seet, jariria Adam. Adam ii Anutunon mero kolooro.

Kianj.

4

Satanon Jiisas angobato menj munj laligoro.

Mat 4.1-11; Maak 1.12-13

¹ Jononj Jiisas oomulu menj muro Unja Toroyanonj uuta saa qero Jordan apunonga eleeno wama balonj qararanjonkonjanonj keno. ² Kema kanonj laligoro Kilenjaa Toyanonj angobato menj munj laligoro weenj 40 tegoro. Kambanj 40 kanonj nene monj mende nenj laligoro tegoro neneyaaajonj komuro.

³ Neneyaa komuro Kilenjaa Toyanonj kokaenj ijoro, “Gii Anutuwaa meriaga koloojanj eenj, ii mono qendeema jamo koi jenj kotona letoma bered kolooro newa.”

⁴ *Ijoro meleeno, “Qaago! Bunja Terenonj qaa kokaenj oogita eja, ‘Nenenondeenj ejemba laaligo mende nonomakeja.’ ”

⁵ Meleeno Satanonj wama baanja koriga monjonj uma namowaa kantria kantria kuuya ii uulanjawo qendeema muro. ⁶ Qendeema munj kokaenj ijoro, “Niinonj kantri kuuya ii galenj koma onjomambaa ku-usunja ano esuhina iwoiyaa akadamuya ii noo boronanonj aanaga eja. Kawaajonj ii neenaa aijnanaanonj moroga mumanjenj saanonj ii mumaña. Kawaajonj iwoi kuuya koi mono goo boronganonj amaña. ⁷ Kawaajonj gii waena menj mepeseenj nombaati eenj, ii kuuya mono goo bunjaga koloodaborowaa.”

* **4:4:** Dut 8.3

8 *Kaen ijoro kokaen meleeno, “Qaago! Buᅇa Terenon qaa kokaen oogita eja, ‘Gii mono Pon Anutugaa waeya menj mepeseen ii motoonᅇo welenj qen munj laligowa.’”

9 Meleeno Satanon Jiisas mombo wama Jerusalem sitinon kema jiwowon jigowaa waarenanon eu uma kokaen ijoro, “Gii Anutuwaaw meria koloojani eenj, mono kokainonᅇa lugun emu kemeba. 10 *Buᅇa Terenon qaa monj kokaen oogita eja, ‘Anutunon gajobauruta jenj kotonj onono saanon galenj koma sopa somonᅇonj gombu,’ 11 *ano qaa monj ii kokaen, ‘Yononon borogianon ama nononᅇolinj gonᅇi kemenj jamonon kanaganon gunj mijimiji mende ambaa.’” Kawaajon saanon kemenj mende tiwilaanᅇ gombaa.

12 *Kaen ijoroto, Jiisasnon kokaen meleema muro, “Qaago! Anutunon jeja, ‘Gii mono Pon Anutuga anᅇobato mende menj muba.’”

13 Kilenᅇaa Toyanon anᅇobato kuuya ii Jiisas ama muro tegoro mesaon keno. Kianᅇ.

Jiisasnon kanainᅇ hamoqeqe gawonj mero

Mat 4.12-17; Maak 1.14-15

14 Jiisasnon balon qararanᅇkonᅇona mesaoro Unᅇa Toroyaa ku-usunanon iwo nano Galili prowinsnonj eleeno. Eleeno qaa bujuyanon seinj gomanj miri liligonj rama kenᅇiti, ii kuuya sokoma keno. 15 Sokono gomanᅇa gomanᅇa liligonj qamakooli mirigianonj uma Buᅇa qaa kuma

* 4:8: Dut 6.13 * 4:10: Ond 91.11 * 4:11: Ond 91.12

* 4:12: Dut 6.16

oŋono. Kuma oŋono mogiti, kuuya iyoŋonoŋ aisoŋ mepeseŋ mugi. Kianŋ.

Nazaret yoŋonoŋ Jiisas gema qegi.

Mat 13.53-58; Maak 6.1-6

¹⁶ Jiisasnoŋ eleema somasomarii taonŋ Nazaret kanon keno. Sonda kendonoŋ karo amakejiwaa so qamakooli mirinoŋ uma Buŋa Tere weenŋon oŋomambaajon waaro. ¹⁷ Waaro gejatootoo eja Aisaiwaa Buju Tere mugi metuma qaa batuya kokaen oogita eji, ii mokolooro:

¹⁸*“Pombaa Uŋa Toroyanoŋ noo uunanoŋ kemen gawon memewaajon bedu men noma ejemba

kamaanqeqeta yoŋoojon Oligaa Buŋa jen asarinkejen. Iinoŋ wasin nono qaa kokaen jen seinkejen:

Bologanoŋ gbadoon oŋono laligojuti, Anutunon mono ii isama metogon oŋono laligowu.

Anutunon jaagoo ejemba jaagia metooro mombo uun iibuya.

Kike taribari ama mendunŋon men kamaan anŋi laligojuti, Anutunon mono ii metogon oŋono siiseweweya qaa laligowuya.

¹⁹ Poŋnon hamoqeqewaa gbani awaa ano kan kuuwaati, niinoŋ iikawaa qeleyaga kan ii jen asarinkejen.”

²⁰ Qaa kaen weenŋon tere pipipiiya ii pipiin galaŋa mun kamaan raro. Raro qamakooli mirinoŋ ragiti, iyoŋonoŋ kuuya dorondon ama jaasapo iigigiigi. ²¹ Iigigiigi kanain kokaen injoro, “Buju Terewaa qaa koi weenŋowe gejagianon

* **4:18:** Ais 61.1-2

kemero mojuti, iikawaa hona mono kete koi asugija.”

²² Kaen injoro kalenmoriaŋ qaaya qaaya buutanonga kamaaro kuuyanon ii moma walingon jen sororogon mun qaa iikawaa jenkelekeleya ii kokaen jegi, “Eja koi Joosefwaa meriaga me?”

²³ Jegi kokaen injoro, “Ono kambana kambana gbaqooson qaa koi jenkeju, ‘Menqeeango eja gii mono geenga men qeangon aowa.’ Ono gbaqooson qaa ii keteda koi nijowombaajon mojuti, ii mojen. Ii jen kokaen jewuyaga, ‘Gii Kaperneam taonon kema angoletu uuta mena bujuya moninji, iikawaa so mono geengaa gomanon koi kaanagadeen mewa.’” ²⁴ *Kaen jen injoro, “Niinon qaa hona mon kokaen injomaŋa: Gejatootoo ejemba mon iyanŋa somasomarii taonon mende moma uma mubuya.

²⁵ *“Niinon qaa honabona mon kokaen injomaŋa: Elaijawaa kambanon Anutunon Siwe naguya kono gbani karonon ano koin 6 kawaa uutanon kon mende kiro bodi somata kolooro namo kuuya sokono. Kamban kanon emba malo mamaga Israel uutanon laligogi. ²⁶ *Mamaga laligogito, Anutunon Elaija yonoononga mombaanon kemaatiwaajon mende wasirotu, waba balon Saidombaa goman qata Sarefat iikanon emba malo motoongoya iwaanon wasiro keno. ²⁷ *Gejatootoo eja Elisawaa kambanon manimbanon Israel eja mamaga turun onono laligogito, iyonoononga monon mon mende

* 4:24: Jon 4.44 * 4:25: 1 Kin 17.1 * 4:26: 1 Kin 17.8-16

* 4:27: 2 Kin 5.1-14

solananiro. Qaagoto, waba balon Siriaga eja qata Naeman ii motoononon mono Elisawaa qaaya moma laarin solanani qeangoro.”

²⁸ Jiisasnon kaen injjoro qamakooli mirinon ragiti, iyononon kuuya qaa ii moma iringia soono uuduudu koloon onono. ²⁹ Uuduudu koloon onono waama Jiisas konjoma otaagi taon seleenen keno. Taongia ii baangaa sia kosianon megi nanoti, mono iikanon hagogi kemebaati-waajon kengi. ³⁰ Kengito, batugianon qendeema onomesaon keno. Kian.

Kaperneam taonon ome mon konjono.

Maak 1.21-28

³¹ Jiisasnon Galili prowins uutanon Kaperneam taonon kamaan keuma Sabat kendonon ejemba tuun kuma onono. ³² *Kuma onono qaayanon ku-usunawo kolooro jero. Kawaaajon kanageso yononon ii iima aarun walingogi.

³³ Qamakooli miri iikanon eja mon omeyawo raro. Raro omeyanon terengon silama qa kokaen qaro, ³⁴ “Ae! Jiisas, Nazaret eja! Gii nomaen ama nonomambaajon anjane? Mono tiwilaan nonomambaajon kajan me? Nii kaniaga moma kotojen. Gii Anutuwaanon eja Tak-kootoya koloojan.”

³⁵ Kaen qaro Jiisasnon temboma kokaen jen muro, “Gii mono qaaga bogoro eja koi mesaon togowa.” Kaen jen muro omenon eja ii menj giliro tama batugianon namonon kemero qen mizimizi mende totoon koloon kouma mesaon keno.

* **4:32:** Mat 7.28-29

³⁶ Keno kuuyanon newogia tegoro walingon batugianon amin moma kokaen jegi, “Yei! Qaa koi naa qaaga? Iinon mono esunmumu qaganon ome jen koton onono ten koma kouma kenju.”

³⁷ Kaen kolooro Jiisaswaa qabunayanon sein goman kuuya kosere rama kengetti, iikanon kema sokono. Kian.

Jiisasnon ji ejemba mamaga men qeangon onono.

Mat 8.14-17; Maak 1.29-34

³⁸ Jiisasnon waama Kaperneam qamakooli miri ii mesaon Saimon Piitowaa mirinon uro. Uro Saimombaa seunanon selegere ji uuta kiro ero. Ero iwaajon ama Jiisas qama koolin mugi.

³⁹ Qama koolin mugi kema usugon kemen selegere jen koton muro mesaoro iikanondeen waama nene onon unuagi.

⁴⁰ Ween jaaya tegon kemero kanon ejemba daen yononon alaurugia ji kania kanon injiro egiti, ii kuuya unuama Jiisaswaanon kagi. Kagi boria kuuya yonoo qagianon anja anja ano qeangodaborogi. ⁴¹ Ome yononon kaangadeen ejemba mamaga yonoo uugianonga kouma silama kokaen qagi, “Gii Anutuwa meria koloojan.”

Jiisasnon Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, iyononon ii mogitiwaajon Jiisasnon jen onoma buugia muungun onotaaro. Kian.

Hamoqeqe gawonja ii Galili sokono.

Maak 1.35-39

⁴² Jiisasnon gaon ero goman wengeran suluro waama iyanja tirin koton kemen goriamonon

keno. Kenoto, ejemba yononon iwaan mun kema mokoloon mende onjomesaon kemaati-waajon batogon anjon koma mugi. ⁴³ Anjon koma mugito, kokaen injjoro, “Niinon Anutu bentotonaa Oligaa Buṅa ii taon tosia yonoojon kaanagadeen jen asarin onombe sokombaa. Anutunon mono iikawaajon wasin nono.”

⁴⁴ Kaen jen kema Galili prowins liligon qamakooli mirigianon Buṅa qaanon uu kuun onjoma laligoro. Kaen.

5

Jiisasnon gowokouruta mutuya onjono.

Mat 4.18-22; Maak 1.16-20

¹ *Kamban monon Jiisasnon Genesaret apu anjon goraayanon nano ejembanon kan tuun tuun koma Anutuwaa Buṅa qaa mobombaajon oloqologon liligon mugi. ² Liligon mugi nama wanjo woi kowe goraayanon rari iriiri. Sora hooro yononon wanjo ii mesaon kemen misagia qeesaan songbangi. ³ Wanjo mon ii Saimom-baanon. Jiisasnon iikanon uma toya kokaen qisin muro, “Giinon mono nanjona boron mon nuama apunon baagen kema.” Qisin muro nanjoro keno wanjonon rama ejemba tuunleembe kuma onjono.

⁴ Kuma onjono tegoro Saimon ijoro, “Giinon mono wanjo koi nanjona apu anjon biwianon keno alauruga yonowo misagia sorawaajon giligi kemeba.”

* **5:1:** Mat 13.1-2; Maak 3.9-10; 4.1

⁵ *Ijoro Saimonon meleeno, “Somatana, nono gomantiina koriga misa gilin bimbimgon hona mon mende mejonā. Qaagoto, giinon jen kotojaniwaajon mono kilen kema gilini kemebaa.”

⁶ *Kaen meleeno jerotiwaa so angi sora ambembo misagianon kemegi misanon boratiwombaa angi.
⁷ Kaen angi alaurugia wanjo monnon laligogiti, iyonoojon kan ilaan onombutiwaa boro kaka kongi kagi. Kagi wanjo woi ii soranon saa qegi nemoton tagori.

⁸⁻⁹ Sora honombonona mende men iima iikawaajon kuuyanon walingogi. Walingon Saimon Piitonon ii iima Jiisaswaa batanon kemen simin kuma ijoro, “Oo Pon, nii singisono ejaga koloojeni-waajon mono nomesaon kema.”

¹⁰ Saimombaa alawoita Jeims ano Jon Zebediwaa merawoita yoronon kaanagadeen newogara tegoro walingori. Saimonon qaa ii ijoroto, Jiisasnon kokaen meleeno, “Mono keega mende moba. Gii kokawaa gematanon ejemba ii sora kaana horon onona giwo toroqegi laligowuya.”

¹¹ Kaen ijoro wanjogia horon kouma sakasion ama ilawoilagia kuuya mesaon Jiisaswaa gematanon otaan kenji. Kian.

Jiisasnon eja manimbayawo mon men solananiro.

Mat 8.1-4; Maak 1.40-45

¹² Jiisasnon taon monnon laligoro kanon eja mon selia manimbanon men bolidabororo raro. Rama Jiisas iima kosianon simin kuma kemen kokaen qama koolin muro, “Oo Pon, giinon

* 5:5: Jon 21.3 * 5:6: Jon 21.6

siinganon men qeangon nomambaajon mojanj een, mono nii saanon men solanani nomba.”

¹³ Kaen jero boria boraama selia oosirin ijoro, “Niinon ii amambaajon mojen. Gii mono solananiwa.” Kaen jero manimbaya ii iikanondeen solananiro. ¹⁴ *Solaniro kokaen jen koton muro, “Moba, kokawaa buju qaaya ii mon mende jena mobu. Qaagoto, gii mono jigo gawon galembaanon kema selega qendeema mun Mooseswaanon jen kootoya otaan solananijaniiwaa dangisen nandunja ama siimolon oowa. Ii oona iiro ejembanon kaniaga moma kotowu.”

¹⁵ Kaen ijoroto, ii kilen Jiisaswaa qabunaya jen seiro goman so asarin keno. Kenotiwaa so ejemba tuunja tuunja yononon qaaya mobombaanon ano jigia men qeangowaatiwaaajon iwaanon kan ajoroogi. ¹⁶ Kagito, Jiisasnon onomesaon balon qararankon-konanon kema laligon qama kooliro. Kian.

Jiisasnon eja sele bakaya koomuya ii meagoro.

Mat 9.1-8; Maak 2.1-12

¹⁷ Jiisasnon ween monon Buja qaa kuma onono Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) ano Kana qaawaa boi tosonian Galili ano Judia prowinswaa gomanja gomanja ano Jerusalemga kan ejemba tuunleembe batugianon ragi. Pombaa ku-usunanon Jiisas nemun koma muro ejemba jigia mero qeangogi.

¹⁸ Kamban kanon eja tosonian alagia sele batuya koomuya ii demberunon ama angon kagi.

* **5:14:** Lew 14.1-32

Kaŋ koton Jiiŋsaswaa kosianon miri uutanon uma ambombaajon batogogi. ¹⁹ Batogogito, ejemba tuunlembenon ologon nangitiwaaajon kuun papangon miri uutanon ubombaa kana mon mende mokoloon meŋ miri qaganon ugi. Uma waaren jamonon memeta ii oson luluunŋi oota kolooro ji eja demberuyawo kasanon somonŋon iikanon anŋi ejemba batugianon Jiiŋsaswaa batanon kemero. ²⁰ Kaen kemero Anutu moma laarin mugiti, Jiiŋsasnon iyonoo tanigia ii iiro sokono ji eja kokaen ijoro, “Alana, niinon singisonogoga mesaojen.”

²¹ Kaen ijoro Kana qaawaa boi ano Farisii yononon ii moma kanain kokaen jen romonogogi, “Eja koi moroga? Iinon mono Anutu mepaegon mepaqepae anja. Anutu motoonŋonon singisononana mesaonkejato, eja mononon ii qaago.”

²² Kaen romonogogito, Jiiŋsasnon uugia iima koton kokaen injoro, “Tosaana ono uugianon naambaajon qaa jejen, iikawaaajon mamaga romonogoj? Ii mende sokonja. ²³ ‘Niinon singisonogoga mesaojen,’ jejen, qaa iikanon mono afaanagadeen jejetaga. Mononon kaen jero tosianon qaa iikawaa hona mende iibu. Kawaaajon ii qaa afaana so. Niinon qaa mon kokaen jemambaajon mojen, ‘Mono waama kema.’ Qaa ii mono lombotawo jejetaga kolooja. Kaen jewe hona koloojaa me qaagoti, iikanon mono asuganon asugiro iibu.

²⁴ Mobu, balonon singisonogo mesamesaowaa ku-usuna ii Siwe gomambaa Eja honaanon eji, ono iikawaa kaniaajon tintuan laligowubo.

Kawaajon qaa lombotawo ii eja koi ijowe hona iibu.” Kaen jen eja sele batuya koomuya ii ijoro, “Niinon gijojen: Gii mono waama tambomaeegea men miriganon kema. Qaa binawo ii honawo koloowaati een, qaa afaana ii mono kaanagadeen nomaembaajon omaya koloona?”

²⁵ Kaen ijoro iikanondeen jaagianon waama tambomaeegea eroti, ii men Anutu mepeseen mesaon mirianon keno. ²⁶ Kaen kolooro ejemba kuuyanon waliigon sombugia moma Anutu mepeseen jegi, “Yei! Kete iwoi awaa soroga iijon.” Kian.

Jiisasnon Matyuu (Liwai) oono.

Mat 9.9-13; Maak 2.13-17

²⁷ Kawaa gematanon Jiisasnon Kaperneam mesaon kema takis ofis uugumambaajon ano kanon takis meme eja qata Liwai raro iima ijoro, “Gii mono noo gemananon kawa.” ²⁸ Kaen ijoro gawona kuuya mesaon waama Jiisaswaa gematanon keno.

²⁹ Kema Jiisas mirianon koma horon iwaajon jejelomban somata mozozongoro. Mozozongon takis meme tiliqiligiawo ano alauruta tosaana horon onono tuun somatanon yonowo rama nembanene negi. ³⁰ *Kaen negi Farisii (Kana qaawaa kaparanakonon) ano yonoonon boi yononon ii iima nindin-nunduru jen Jiisaswaa gowokouruta kokaen jen onongi, “Ae! Ono mono naambaajon takis meme tiliqiligiawo ano singisongo ejemba yonowo rama nene apu neju? Ii mende sokonja.”

* **5:30:** Luuk 15.1-2

³¹ Kaen jen ononji Jiisasnon kitia kokaen injjoro, “Ejemba jigia qaa yononon doktawaaw siin mende amakejuto, ji ejembanon mono doktawaanon kemakeju. ³² Niinon singisonjo ejemba uugia meleembuti onoomambaajon kan laligojento, ejemba iyangiaajon mogi solana koloojuti, ii qaago.”

Nene singi laaligowaa qaaya

Mat 9.14-17; Maak 2.18-22

³³ Ejemba tosonian Jiisaswaanon kan qisigi, “Jon Oomulu ejawaa gowokouruta nononon kaman mamaga Anutuwaajon nene singi laligon qamakooli ajoajoro koriga amakejon. Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) yonoo gowokourugianon kaanjadeen ama laligojuto, geengaa gowokouruganon mono pondan nene apu nenkeju.”

³⁴ Kaen qisigi kokaen meleeno, “Onanon! Nono naa kamanon nene singi laligonkejon? Emba meme kamananon ejawaa gemakootanurutanon gereya anji embawaa sakitiurutanon iwoi ii togonkeju me qaago? Niinon neenaa gowokouruna yonoo eja buna koloon yonoo batugianon ainjolon ramakejen. Rabe nene singi laligowombaaajon jegi yononon ainjolon aisoon rama singi laligowombaaajon amamaankeju. ³⁵ Amamaankejuto, Anutunon laaligona nuano komuwe yononon mono kaman iikanon saanon nene singi laligonkebuya.

³⁶ “Ono laaligo walaga ano korisoro Buna gbilia ii mindirin orombombaaajon amamaawuya. Iikawaa sareqaa gemata mon ii kokaen

inijomaŋa: Moumou walaga jurano moŋnoŋ moumou gbilia motoŋ opo jakaŋa kanoŋ mende ama uumbinaaŋkeja. Kaŋ anagati een, opo jakaŋa gbilianonŋ mono walagawo ororonŋ mende koloonŋ ii horonŋ menjurano boliqoliwabo.

³⁷ “Kaaŋiadeen moŋnoŋ wain apu gbilia ii bokonŋ me taru walaga lama selianonŋ memeta iikanonŋ mende kosonŋ maaro kemeŋkeja. Kaŋ anagati een, wain apu gbilianonŋ mono somariin taru qenjumenjurama molaaro namononŋ kamaaro taruyanonŋ kileqileewubo.

³⁸ “Kawaajonŋ wain apu gbilia ii taru gbilianondeen molaaniŋ kemero sokombaa. (Kaaŋiadeen moŋnoŋ apu awaa ii kononŋ qamoganonŋ mende kosonkejonŋ. Kaŋ kosowonagati een, iikanonŋ mono juma siisororo kamaaro neŋ ji niniwabo. Kaŋ koloowaboti-waajonŋ apu awaa ii kononŋ awaanonŋ kosonkejonŋ. Ono kaaŋagadeen laaligo walaga ano Oligaa Buŋa gbilia ii mindiriŋ orombombaajonŋ amamaawuya.) ³⁹ Moŋnoŋ wain apu walaga mepeseen neŋ laligonkeji, iinonŋ wain apu gbilia nemambaajonŋ siina mende moma mojotitii amakeja.” Kiaŋ.

6

Jiisasnoŋ Sabat kendombaa Poŋa kolooja.

Mat 12.1-8; Maak 2.23-28

¹ *Kawaa gematanonŋ Sabat kendonŋ moŋnoŋ Jiisasnoŋ wiit dumuŋ gawonŋ koria somata kotonŋ keno. Keno gowokouru-tanonŋ wosogia injiro

* **6:1:** Dut 23.25

wiit hona motomotoon borogianon kuma osasaan negi. ² Kaen negitiwajaan Farisii (Kana qaawaa kaparaan-konkon) tosanon ii iima kokaen injijogi, “Ono mono naambaajon Sabat kendombaa gawon meme songoya uuguju?”

³ *Kaen injigito, Jiisasnon kokaen meleeno, “Kin Deiwidnon manjaqege ejauruta yonowo liligon wosogia injiro iwoi anjiti, ii weengogi me qaago? ⁴ *Iinon Anutuwaa opo sel jigonon uma bered kowoga Anutuwaa jaasewananon alatanon anji raro esunanon tururo qetegogiti, ii mero negi. Bered kowoga mesamesaoya ii jigo gawon galen yononondeen nen laligogi. Iinon ano iwaa kerasuru-urutanon ii newubotiwaanon songo eroto, ii kilen negi.”

⁵ Kaen jen kokaen injijoro, “Siwe gomambaa Eja honanon mono Sabat kendombaa Ponja kolooja.” Kian.

Jiisasnon eja boria soorongoya men qeangoro.

Mat 12.9-14; Maak 3.1-6

⁶ Jiisasnon Sabat kendon monon qamakooli mirinon uma Buja qaa kuma onono. Iikanon eja mon boria dindiņa sooliro raro. ⁷ Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparaan-konkon) yononon Jiisas iima qaa jakeyanon ama mubombaa kania mongama “Eja ii Sabat kendonon meagowaa me qaago?” kaen jen jaa galen men ragi. ⁸ Ragito, Jiisasnon roromongogia ii moma koton eja boria soosolia ii kokaen ijoro, “Mono waama jaanananon namba.” Kaen ijoro waama nano.

* **6:3:** 1 Sml 21.1-6 * **6:4:** Lew 24.9

⁹ Nano Jiisasnoŋ kaen jero, “Kana qaa otaen Sabat kendonoŋ iwoi awaa me bologa anbona? Saanoŋ mombaa waŋa somoŋ-gowoŋa me mesaoniŋ tiwilaawaa. Nomaen aniŋ sokom-baa? Ii qisiŋ oŋombe jewu.” ¹⁰ Kaen jen ele-qeleema korebore injidaboroŋ eja ii ijoro, “Gii mono boroga qeteterewa.” Kaen ijoro boria qeteterero mombo awaa kolooro.

¹¹ Awaa kolooroto, galeŋ yoŋonoŋ iriŋgia ma-maga soono “Jiisas nomaen ama mubona?” jen iyaŋgia amiŋ mogi. Kian.

Gowokouruta 12 meweenjoŋ oŋono.

Mat 10.1-4; Maak 3.13-19

¹² Kambaŋ kanon Jiisasnoŋ baananoŋ qama koolimambaaŋoŋ uma gomantiŋa koriga ii Anutu qama kooliŋ muŋ laligoro gomaŋ ano. ¹³ Gomaŋ ano gowokouruta oŋooma yoŋoonoŋga 12 meweenjoŋ oŋoma wasiwasi eja aposol qa ii oŋono.

¹⁴ Qagia ii kokaen qaro: Saimon, Jiisasnoŋ qata Piito muro, iwaa koga Andruu ano Jeims, Jon, Filip, Bartolomyuu, ¹⁵ Matyuu, Tomas, Jeims Alfiuswaa meria ano Saimon qata moŋ Tompe eja qagi.* ¹⁶ Juudas Jeimswaa meria ano Juudas Iskariot. Kariot eja kanon kanagen memelolo ejaga kolooro.

Jiisasnoŋ ji ejemba men qeaŋgoŋ oŋono.

Mat 4.23-25

¹⁷ Jiisasnoŋ aposoluruta yoŋowo baananoŋga kamaan balon korianoŋ kema nanŋi. Nanŋi

* **6:15:** Nesenel paati zelot yoŋonoŋ Room gawman tuarenjen ama iyaŋgiaa nanan mewombaaŋoŋ tompe men laligogi.

gowoko tuun somata ano ejemba tuunleembe yononon iwaajon ajoroon mambongi. Yononon “Bunaya jero monin jinana men qeangowaa,” jen iikawaajon Judia prowins kuuya, Jerusalem siti ano kowe goraayanonga Taia ano Saidon taon iikanonja kan ajoroogi. ¹⁸ Omejiilanon kokojinjin men ononoti, iyononon kaanagadeen kan qeangogi. ¹⁹ Ku-usunanon iwaanonga koton yononon uro kuuya men qeangon onono. Kawaajon ejemba kuuyanon Jiisas oosiriwombaajon janjarin riigi. Kian.

Simbawonawo ano gejajuju aambaa qaaya

Mat 5.1-12

²⁰ Jiisasnon gowokouruta otaama injiima kokaen injjoro,

“Anutuwaa bentoton ii wanaya onoo bunaga. Kawaajon wanaya onono mono simbawonawo kolooju.

²¹ Kamban kokaamba nenewaa kaanja komun qenjen qen laligojuti, Anutunon mono siingia ii unuagiwaa. Kawaajon onono mono simbawonawo kolooju. Kamban kokaamba saajuti, ononon mono korisoro ama jomo jomowu. Kawaajon wosobiri laligojuti, onono mono simbawonawo kolooju.

²² *“Ejembanon onono Siwe gomambaa Eja honaajon ama kazi ama yakarin selianon kuun uuqeqe qaa tokoronkota jen onoma kasu seibolo kaanja qagia koton kondeembuti, onono mono simbawonawo kolooju.

* 6:22: 1 Piito 4.14

- 23 *Ambosakonurugianon iikawaa so gejatootoo ejemba yonoojon ama onoma laligogi. Mobu! Anutunon tawagia uuta Siwe gomanon anota eja. Kawaajon kaen ama onongi kambañ iikanon mono aisoon otokorian maabu.
- 24 Ono simbawonawo laligojuto, qabuña esuhinagiawo ono laaligo siiseweweya qaa laligojuti, ii mono tegowaa. Kawaajon niinon onoojon qama wanjinjington ‘Oo yei!’ jejen.
- 25 Kambañ kokaamba nen timbirin ama laligojuti, ono mono wosogia injiro bodi laligowuya. Kawaajon niinon onoojon qama wanjinjington ‘Oo yei!’ jejen. Kambañ kokaamba korisoro ama jomo jomojuti, ono mono ambureren men saabuya. Kawaajon niinon onoojon qama wanjinjington ‘Oo yei!’ jejen.
- 26 “Ambosakonurugianon gejatootoo ejemba takapolakaya jen mepeseen onoma laligogi. Ejemba kuuya iikawaa so ama onongi niinon onoojon qama wanjinjington ‘Oo yei!’ jejen.” Kian.

Kereuruga mono jopagon onomba.

Mat 5.38-48; 7.12a

27 “Bologa ama onombuyato, ono qaana moma laligojuti, niinon onoojon kokaen injiowe mobu: Mono kereurugia uugianon jopagon onoma laligowu. Daen yononon kazi ama ononjuti, ii mono awaagadeen ama onoma laligowu.

* **6:23:** 2 Hist 36.16; Apo 7.52

28 “Daen yononon qasuaan jiringon ononjuti, ii mono kobibiin kotuegon onombu. Horon ureen ama ononjuti, iyonoojon mono Anutuwaa qama kooliwu.

29 “Mononon urunga lee qetaaliro leegen kaanagadeen meleema muba. Mononon malekuga qaga guama opoga duta kaanagadeen memambajaan moro giinon mono ii mende angon komba.

30 “Iwoiwaa welema gonggi ii mono kuuya onomba. Mononon goo hina iwoiga mero ii mono meleema gombaatiwajaan mende kaparan koma qisiwa. 31 *Ejebanon onjo iwoi ama onombutiwaa momakejuti, iikawaa so mono yonoojon kaanagadeen ama onomakebu.

32 “Namowaa singisongo ejebanon alaurugianon jopagon ononggi kitia meleema jopagon onoma mepeseen aonkeju. Onjo iikawaa so balombaa tania otaankejuti een, Anutuwaanon tosa mende kolooro mono nomaen onjo mepeseen ononaga? Alaurugia ano kereurugia ii mono motoon jopagon ononggi tawa onono oyanboyan koloowuya.

33 “Namowaa singisongo ejebanon alaurugianon iwoi awaa ama ononggi kitia meleema onoma ala men aon mepeseen aonkeju. Onjo iikawaa so ama balombaa tania otaankejuti een, Anutuwaanon tosa mende kolooro onjo mende mepeseen onombaa.

34 “Namowaa singisongo ejebanon monen iwoi ii singisongo ejemba tosaan

* 6:31: Mat 7.12

yoŋooŋoŋ oŋoma kitia iikayadeeŋ meleema oŋombutiwaajoŋ kaparaŋ komakeju. Ii balombaa nanamemeŋa. Oŋo toŋianoŋ toŋagia meleema oŋombutiwaa mambonŋi Anutunoŋ mono nomaeŋ mepeseeŋ oŋonaga? Toŋianoŋ toŋagia mende meleema oŋonŋi Anutunoŋ mono kitia ii meleema tawa oŋombaa.

³⁵ “Oŋo mono Siwe Toyaa nanamemeŋa ama meŋ laligowu. Balon ejembanon bologa ama dangiseŋ mende jeŋkeju, Anutunoŋ kilen ii awaa ama oŋomakeja. Kawaajoŋ oŋo mono kereurugia uugianoŋ jopagon awaagadeeŋ ama oŋoma moneŋ iwoi oŋoma iikawaa kitia moŋ meleema oŋombutiwaajoŋ mende moma mambombu. Kaen ama laligogi tawagianon seiŋ uuta kolooro Anutu uuta meraboraana koloon laligowuya.

³⁶ “Siwe Mangianoŋ korebore kiankomuŋ oŋomambaajoŋ moji, oŋo mono iikawaa so ejemba kuuya kiankomuŋ oŋoma laligowu.” Kian.

Jenteego toya kaanŋa mende koloowu.

Mat 7.1-5

³⁷ “Ejemba toŋia yoŋoo qaagia ii mende gosin jeŋ tegowu. Ii mende jeŋ teŋon oŋonŋi Anutunoŋ mono oŋoanŋia kaanagadeeŋ mende jeŋ teŋon oŋombaa. Oŋo toŋia yoŋoo ŋingisoŋgogiaa ironŋa ii mende meleema oŋombu. Ii mende meleema oŋonŋi Anutunoŋ mono oŋoanŋiaa ŋingisoŋgogiaa ironŋa ii kaanagadeeŋ mende meleema oŋombaa. Oŋo mono toŋia yoŋoo ŋingisoŋgogia mesaowu. Ii mesaogi Anutunoŋ

ononngiaa singisonngogia kaanagadeen songbama mesaowaa.

³⁸ “Ono ejemba tosia yonoo iwoi ama onongi Anutunon mono iikawaa so gosin iwoi ii meleema ono kaanjadeen ama onombaa. Kawaajon ono mono iwoi kalen onomakebu. Kaen onongi Anutunon mono kaanjadeen kalen onomakebaa. Onanon, Anutunon ii kalembone mende moma ilaaj onomakebaa. Anutunon gosin ono iwoi onongiti, iikawaa soya kuuya men qambinon maaro qaa ootanon kouro utugoro ororon kolooro mendungoro kemero toroqen qaganon maaro soya ugun qeqlalan kamaaro ii mono gesogianon mouma onombaa.” Anutuwaa kania ii kaanja.

Ejebanon angiaa kanagia iima mobu.

³⁹ *Jiisanon sareqaa mon kokaen injoro, “Jaa-goo ejemba monon jaagoo alia mon saanon borianon men wambaa me qaago? Kaen kembraoraga mono motoon ronon kemen urunaga.

⁴⁰ *Gowokonon boiya mende uuguja. Boigianon momo kuuya tororo kuma onono moma komuwuti, kuuya iyononon mono boigia kaanja koloowuya.

⁴¹ “Gii naambaajon alagaa jaayanon godomaruru melaada iijanto, geenгаа jaaganon gere tapia somata eji, ii nomaen mende iima kotojan? ⁴² Geenгаа jaaganon gere tapia somata eji, ii mende iima koton nomaembaajon alagaajon kokaen jenaga, ‘Alana moba! Jaaganon

* **6:39:** Mat 15.14 * **6:40:** Mat 10.24-25; Jon 13.16; 15.20

eugen godomaruru kemeŋ raji, ii saanon itagowe kamaawaa.’ Oo uumeleembaa selesele eja, gii mono wala geengaa jaaganonga gere tapia somata ii meŋ giliwa. Ii meŋ gilingo tororo iima koton alagaa jaayanon godomaruru kemeŋ raji, ii saanon itagona kamaawaa.” Kian.

Gerewaa kania ii hona iima gosin moma kotowu.

Mat 7.16-20; 12.33-35

⁴³ “Gere awaa moŋnon hona bologa mende kuunkeja. Kaaniadeen gere bologa moŋnon hona awaa mende kuunkeja. ⁴⁴ *Jao kota ii kasunselanon kolooro mewombaajon amamaankejon ano muli hona ii kowororonon kolooro qetegowombaajon amamaankejon. Iikawaa so gerewaa hona iima gosin mono kania moma kotowu.

⁴⁵ * “Eja uutanon iwoi saa qero eji, ii mono buutanon asuganon jenkeja. Kawaaajon eja awaawaa uu kowianon iwoi awaawaa moriana eji, iinon mono awaa ii asuganondeen jenkeja. Eja bologaa uu kowianon iwoi bologa eji, iinon mono bologa ii asuganon jenkeja.” Kian.

Miri tando kotakota ano looloria

Mat 7.24-27

⁴⁶ “Ono noojon ‘Pon Pon!’ qa ii mono naambaajon qamakejuto, niinon iwoi mewutiwaajon jenkejenji, ii mende ten koma menkeju.

⁴⁷ “Daen yononon noonon kan qaana moma ten koma mejuti, niinon iyonoo kaniagia qendeema sareqaanon jemaŋa. ⁴⁸ Iinon motonqeqe eja kokawaa so kolooja: Eja iikanon miri memanjen

* **6:44:** Mat 12.33 * **6:45:** Mat 12.34

ron koriga oson kemej tandoya jamo kowonjin (simej) qaganon kuuj mej kotihiro nano. Kaen nano konjuru kambanon apu gboulu somata qen miri batuyanon kuuroto, awaagadeen mej mejugoro nanotiwaajon kumambaajon qen bimbimgoro kotiij nano. ⁴⁹ Qen bimbimgoroto, mojonon qaana moma mende ten koma meji, iinon mono motonqege eja kokawaa so kolooja: Iinon miri memanjen tandoya mende oson komoma namo qaganon teku manjagadeen ama mero. Mero nano konjuru kambanon apu gboulu somata qen miri batuyanon kuuro miri ii iikanondeen kuno ororonjon kamaaro.” Kianj.

7

Jiisasnon kawali galen mombaa gawon ejia mej qeangoro.

Mat 8.5-13

¹ Jiisasnon ejemba tuunlelemba batugianon laligon Buna qaaya kuuya ii injon onomeson Kaperneam taanon kouro. ² Iikanon Room kawali galen mombaa gawon ejianon ji kiro komumambaa ano. Galenanon iwaajon moro uuta kolooro.

³ Kawaajon Jiisaswaa bujuya moma Juuda yonoo jotamemeya tosaanja wasin onono Jiisaswaanon kema kokaen qisigi, “Mono kan welen ejia mej qeangowa.” ⁴ Kema Jiisaswaanon keuma kaparan koma qama koolin jegi, “Somatanana, kawali galen iikanon mono ilaan mubaatiwaa so awaa soro kolooja. Kawaajon mono kawa.”

⁵ Moba, iinon Juuda ejemba tuun somata nonoonon siin ano ‘Qamakooli mirinana mewonja,’ jenin waba iinon monej ano megj.”

⁶ Kaen jegi moma yonowo keno. Kenoto, kawali galembaa miria dodowiro iinon alauruta wasin onoma Jiisaswaajon qaa kokaen ano, “Oo Pon, nii kaandiaga laligowe noo miri waarenanon gualeembaatiwaajon gamuna mojen. Kawaajon mono mende aon komun kawa. ⁷ Nii neenaa mobe kamaanqeqeta koloojiwaajon goonon kamambaa so mende mojento, qaa jegagadeen jena welen ejananon qeangowaa. ⁸ Ii kokaembaajon: Nii neeno kaanagadeen galenaa ku-usun baatanon ama nongi laligojen. Noo baananon manjaqeqe eja laligogi ii jen koton onomakejen. Yonoononga mombaajon ‘Kemba!’ jen kotowe iinon kembaa. Mombaajon ‘Kawa!’ jen kotowe iinon kawaa ano welen ejana mombaajon ‘Gawon koi mewa!’ jewe iinon ii mewaa.”

⁹ Jiisasnon qaa ii moma kawali galembaajon walingon ejemba tuun otaan kagiti, iyonoonon eleema kokaen jero, “Niinon kokaen injjowe mobu: Israel kanageso batugianon kaanagadeen momalaari somata kaanja ii mombaa uutanon mende mokoloowe.”

¹⁰ Kaen jero kawali galembaa qele ejaurutanon eleema mirinon keuma welen eja mokolon iigi qeangon raro. Kian.

Jiisasnon malo mombaa meria menj gbiliro.

¹¹ Kawaa gematanon Jiisasnon taon qata Nain kanon keno gowokouruta ano ejemba tuunlelmbenon otaan kenji. ¹² Iikanon taon

kiropo naguya dodowiro qamo monj anjon kagi. Malo mombaa meriaga motoonjononj komuro taombaa ejemba tuunj somatanonj ajoroonj ronj kombombaajonj kagi.

¹³ Ponjonj malo ii iima wosoya moma ijoro, “Mende saaba.” ¹⁴ Kaenj jenj kema bokis anjonj kagiti, ii jero doronj anji bokis oosirinj kokaenj jero, “Eja gbaworo, mono waaba. Niinonj gii kaenj gijojenj.” ¹⁵ Kaenj jero qamo kanonj gbilinj waama kanainj qaa jero. Qaa jero Jiisasnonj ii nemunja munj kambaotiwaajonj jero.

¹⁶ Ejemba kuuya yonononj ii iima qarasonbugia moma Anutu mepeseenj jegi, “Gejatootoo eja somata monjonj mono batunananonj asuginj laligoja.” Tosianonj jegi, “Anutunonj kanagesoya ba koma nonono laligojonj.”

¹⁷ Iwaa buju qaa ii seinj Judia prowins kuuya so koma gomanja gomanja leeleen kanonj kema tegoro. Kianj.

Jombaa gowokowoita Jiisaswaanonj kari.

Mat 11.2-19

¹⁸ Jon Oomulu ejanonj kapuare mirinonj raro gowokourutanonj iwoi kuuya ii kolooroti, iikawaa sunduya ijogi. ¹⁹ Ijogi moma gowokowoita woi orono kari Pombaanonj kema kokaenj qisinj mubaotiwaajonj wasinj orono, “Menqeeango eja kawaatiwaajonj mamboninj giinonj ii koloojanj me eja monj kanagenj kawaatiwaajonj mambombonja.”

²⁰ Wasinj orono Jiisaswaanonj keuma ijori, “Jon Oomulu ejanonj kokaenj qisinj gombojonj wasinj norono kajo, ‘Menqeeango eja kawaatiwaajonj

mamboniŋ giinoŋ ii koloojaŋ me eja moŋ kangaŋ kawaatiwaajoŋ mambomboŋa.’”

²¹ Jiisasnoŋ kambaŋ iikanondeeŋ ejemba mamaga ji wiŋi lokoŋ ano omejiilaŋgiawo (isinabisina) ii meŋ qeaŋgoŋ oŋono ano ejemba jaagia googa mamaga jaagia metooro uuŋ iigi.

²² *Jombaa gowokowoitanonŋ keuma qisiŋ muri kokaeŋ meleeno, “Iwoi iima mojaoti, iikawaa sunduya mono kema Jon kokaeŋ ijowao: Jaagia googa yoŋonoŋ uuŋ iiju. Meendaŋgoya yoŋonoŋ kana kema kaju. Manimbagiawo yoŋonoŋ solaŋaniju. Gejaduu yoŋonoŋ qaa moju. Koomuya yoŋonoŋ gbiliŋ waaju. Kamaaŋqeqeta yoŋoojoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariwe momakeju. ²³ Kaeŋ kolooro iigi mombaa uutanonŋ mende boliro gema mende nuwaati, iinoŋ mono simbawoŋawo kolooja.”

²⁴ Kaeŋ meleeno Jombaa gowoko yorononŋ keni Jiisasnoŋ kanaiŋ Jombaa kania ejemba tuuŋlelemba yoŋoojoŋ kokaeŋ jeŋ asariro, “Oŋo balonŋ qararaŋkoŋkoŋanonŋ kanonŋ naa iwoiga iibombaaajoŋ keŋgi? Haamononŋ bowo utitiinŋ metano kema kaŋkeji, oŋo eja iikaanŋa iibombaaajoŋ keŋgi me?”

²⁵ “Me naa iwoiga iibombaaajoŋ keŋgi? Eja malekuya akadamuyawo mouma laligoroti, ii iibombaaajoŋ me? Mobu, ejemba malekugia tereya iimasiinŋawo mouma kema kaŋ siiseweweya qaa laligojuti, iyoŋonoŋ mono kiŋ yoŋoo jinŋkaronŋ mirigianonŋ laligoju. Ii balonŋ qararaŋkoŋkoŋanonŋ qaago.”

* **7:22:** Ais 35.5-6; 61.1

26 “Me naa iwoiga iibombaajon kenji? Gejatootoo eja mon iibombaajon me? Onanon, niinon kokaen injjowe mobu: Eja iigiti, iinon mono gejatootoo ejemba tosaana unuugun qaita mon kolooja. 27 *Iwaa kania ii waladeen kokaen oogita eja, ‘Moba, niinon qelena gajoba mon wasiwe waladeen kema ejemba uugia mindingon goo kana meleuro giinon mono iwaa gematanon namonon emu kemeba.’ 28 Qaa kaen ejato, niinon kokaen injjowe mobu: Embanonga meraurugia kuuya megiti, iyonoo batugianon Jonon mono kuuya unuugun qabunayawo nanja. Nanjato, Anutuwaa bentoton uutanon keuma Anutuwaa qabunaya mokolonkejuti, iyonoo batugianon kamaanqeqeta konoga iinon mono Jon uuguja.

29 * “Ejemba kanageso kuuya ano yonoo batugianon takis meme yononon kaangadeen Jombaa Buja qaaya mogi oomulu men ononotiwaajon Jiisaswaa Buja qaaya moma jen qeleema jegi, “Ahaa! Anutuwaa kana dindina jen asarija.” Kaen jen uugia meleengi. 30 Kaen meleengito, Jonon Farisii ano Kana qaawaa boi oomulu mende men ononotiwaajon yononon Anutuwaa arena mende ten koma Bunaya gema qen silemale angi.

31 “Ejemba kete namonon laligojuti, ii mono naamombo so ama onombenaga? Yonoo siligia ii nomaen? 32 Yononon naamade kaana kolooju. Yononon maaket sombenon rama qaa jomo men tondu qama kokaen jenkeju, ‘Nono awelo uunin onj rii gbawe mende orogi. Nono jinjen

* 7:27: Mal 3.1 * 7:29: Mat 21.32; Luuk 3.12

qaniņ oņo mende toroqen saagi.’ ³³ Iikawaa kania ii kokaen: Jon Oomulu ejanon kaj nene singiņ laligon wain apu mende nero oņo iwaa-joņ jeņkeju, ‘Ome moņnoņ uutanon kemerota laligoja.’

³⁴ “Siwe gomambaa Eja hoņanon kaj nene neņ korisoro angi oņonon jeņkeju, ‘Mobu, iinon baonon newageen nene qozozonon neņ wain apu mamaga neņ takis eja tiliqiligiawo ano kileņa meme yoņoo alagiaga laligoja.’ ³⁵ Korebore Anutuwaa momakooto koma gbilinkejuti, iyoņoo nanamemenģiaa hoņanon mono momakooto-gianon sokonji, ii qendeemakeja.” Kian.

Singisongo embanon Jiisaswaa kania kele moriro.

³⁶ Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) eja yoņoononga moņnoņ Jiisas ii iyaņaa mirianon kaj nene newaatiwaa koma hororo. Koma hororo kema mirianon uma nene duņnoņ raro.

³⁷ *Taon kanon singisongo emba moņ laligoro. Iinon Jiisas Farisii ejawaa mirinon uma rama nene neroti, iikawaa bujuya moma kele uņkoowayawo maaro jamo kaaro moņ saa qeroti, ii meņ uma karo. Kaaro ii lalu lanğonawo qata alabasta iikanon memetaga.

³⁸ Uma kaj Jiisaswaa kanianon kemen rama kanaiņ saaro jauņanon riima kemen kanianon moriro. Moriro wan juyanon keren, selemooto meņ kotoro toboriro kania buutanon kitoņ neņ kele uņkoowayawonon moriro. ³⁹ Moriroto, Farisii ejanon Jiisas koma hororoti, iinon ii

* **7:37:** Mat 26.7; Maak 14.3; Jon 12.3

iima uutanonj kokaenj romongoro, “Emba koi singisonjgoyawoga. Eja koi kanonj gejatootoo ejaga laligonagati eenj, iinonj mono emba kani-anonj oosirijiwaa kania moma kotonaga.”

⁴⁰ Jiisasnonj ii moma kotonj kokaenj meleema jero, “Saimon, niinonj qaa monj jemambaajonj mojenj.” Jero ijoro, “Boi, saanonj jena momanja.”

⁴¹ Ijoro Jiisasnonj kokaenj ijoro, “Ejemba woinonj benknonj kema kiti ambowaa monenj galejaa qisiri. Mononj weenj 500:waa tawaya (Kina 5,000), mononj weenj 50:waa tawaya (Kina 500) kawaa so kiti ambotiwaa qisiri. Qisiri iikawaa so orono. ⁴² Oroma kanagenj kitigara kumbao jero monengara qaono amamaari. Amamaari benk galejanonj kitigara qetegonj kotonj mesaonj orono. Mesaonj orono iyoroononga morononj ii uutanonj mamaga jopagonj munkeja?”

⁴³ Kaenj qisiro Saimononj kokaenj meleeno, “Noo momononj kiti somata kotonj mesaonj muroti, iinonj.” Kaenj meleeno jero, “Gii qaa tororo gosinj jejanj.”

⁴⁴ Kaenj jenj embawaanonj eleema kokaenj ijoro, “Emba koi iiba. Niinonj miriganonj koube giinonj kanana songbamambaajonj apu monj mende nonjanto, emba koi kanonj mono kanana jaunanonj morinj wanj juyanonj selemooto menj kotoro toborija. ⁴⁵ Giinonj buuna mende kitonj nejanto, emba koi kanonj mono mirinonj koube iikanondeenj kaparanj koma kanana kitonj nenj laligoja. ⁴⁶ Giinonj wanja kele mende morijanto, emba koi kanonj mono kele unkoowayawononj kanananonj nomorija. ⁴⁷ Kawaajonj niinonj

kokaen jewe moba: Anutunonj emba kokawaa singisonjgoya mamaga ii mesaonj songbano kawaajonj uutanonj nii mamaga jopagonj nonja. Monjonj singisonjgo melaada monj ano Anutunonj singisonjgoya melaada mesaoro iinonj uutanonj boronja monj iigadeen jopagonj nomakeja.”

⁴⁸ Kaen jenj emba ii kokaen ijoro, “Niinonj goo singisonjgoga songbama mesaojenj.”

⁴⁹ Kaen jero eja motoonj nene nenj ragiti, iyonononj kanainj iyanjiodeen kokaen jegi, “Singisonjgo songbama mesaoji, iinonj mono moro ejaga koloomambaa moja?”

⁵⁰ Kaen jegito, Jiisasnonj embawaajonj jero, “Momaalariganonj mono hamo qen gonja. Saanonj luaenonj kamba.” Kianj.

8

Emba tosanonj Jiisas nanjonj kenji.

¹ Kawaa gematanonj Jiisasnonj liligonj taonja taonja ano gomaña gomaña kanonj kema Anutuwaa bentotombaa kania jenj asarinj Oligaa Buña qaanonj ejemba uugia kuunj laligoro. Gowokouruta 12 yonononj iwo motoonj kenji.

² *Kaanagadeen emba tosanonj iwo kenji. Emba ii wala ji injiro omenonj kokojinjinj menj onono laligogi Jiisasnonj menj qeangonj onono. Emba ii kokaenj: Magdalaga emba monj qata Maria qagi. Jiisasnonj iwaa uutanonjga ome ⁷ onjotaaro kouma kenji. ³ Emba monj qata Joana. Iwaa loya qata Kuza iinonj kinj Herodwaa jinjkaronj miri kanonj gawmambaa monen jalenjaga laligoro.

* **8:2:** Mat 27.55-56; Maak 15.40-41; Luuk 23.49

Emba monj qata Susana. Yoŋononj ano emba tosaanja mamaga yoŋononj iyanjiaa monenj esuhinagianonj Jiisas ano gowokouruta kananonj galeŋ koma nanjonj onjonji. Kianj.

Qosomakororoo ejawaa sareqaa

Mat 13.1-9; Maak 4.1-9

⁴ Ejembanonj taonj so kanonja horonj Jiisas-waanonj kanj tuunjelembenonj ajoroogi Jiisasnonj sareqaa monj kokaenj jero:

⁵ “Eja monjonj nene kota qosoma kororoomambaajonj keno. Kema qosono kota tosianonj kana goraayanonj kemenj konji. Kemenj konji ejembanonj riinj rikotaagi kanakeewanjaa (warawen) koonja koonja kouma ii nedaborogi. ⁶ Kota tosianonj jamo kowonjinonj kemenj konji. Kemenj koma kanonj namo apuyawo mende mokoloonj kuragagia kouma soolinj gororongogi.

⁷ “Kota tosianonj komuntiri waayawononj kemenj konji. Kemenj konji iikanonj ororonj kouma unjuugunj qenj turunj bibiloko menj onjonji. ⁸ Kota tosianonj namo awaanonj kemenj konji. Kemenj koma juma waama honjia awaa koloonj handewaa so koloonj seigi.”

Qaa ii jedaboronj qa somata kokaenj qaro, “Monjonj uugejiawo laligoji eenj, iinonj mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.” Kianj.

Jiisasnonj nomaembaajonj sareqaawaa kania jero.

Mat 13.10-17; Maak 4.10-12

⁹ Kaenj jero gowokourutanonj sareqaa kokawaa kaniaajonj Jiisas qisinj mugj. ¹⁰ *Qisinj

* **8:10:** Ais 6.9-10

mugi jero, “Anutuwaa bentotononon keuma laligowonatiwaa qaa aasangoya ii onjo asuganon injijowe moma kotojuto, tosaanon yonoojon ii sareqaanon jewe momakeju. Kaen moma iyangiaa jaagianon iwoi iimago kania kilen mende iima kotowuya. Iyangiaa gejagianon qaa tororo momago kania kilen mende moma asariwuya.”

Jiisasnon sareqaawaa kania jero.

Mat 13.18-23; Maak 4.13-20

¹¹ “Sareqaa iikawaa kania ii kokaen: Kota qosoma kororooji, ii Anutuwaanon Buᅇa qaa. ¹² Nene kota kana goraayanon kemen konᅇiti, ii kokaen: Ejemba tosanon Buᅇa qaa mojuto, ii mogi Kilenᅇaa Toyanon kan uugia meleema Siwewaa buᅇa koloowubotiwaajon qaa kota ii uugianonᅇa qetegon unᅇuamakeja. ¹³ Nene kota qosono jamo kowonjinon kemen konᅇiti, ii ejemba sareya mon. Yononon Buᅇa qaa moma ii uuqeeanᅇo qaganon moma anᅇon komakejuto, uugianon kemen tiigia mende megitiwaajon kamban torodaamo-ᅇadeen moma laarin laligogi anᅇobatowaa kambananon mono tama unᅇuwaa.

¹⁴ “Nene kota qosono kumuntiri waayawonon kemen konᅇiti, ii kokaen: Yononon Buᅇa qaa mogi uugianon kemenᅇejato, balonon laaligowaa majakakaya ano monen hina memewaa ugereya koloon bimonon onᅇmakeja. Qabunᅇagiawo koloowombaaajon koposonᅇogi siin kombombanᅇa bologa tosanon kaanᅇadeen uugianon dunᅇun Buᅇa qaa bibiloko men munᅇkeju. Kaen kolooro honᅇia qaa auta

(gipeya) koloowuya. ¹⁵ Kaento, nene kota namo awaanon kemon kongiti, ii ejemba koi kaana: Yononon Buna qaa geja ama mogi uugia awaa gbingbaona qaa iikanon kemero soowabotiwaajon mokosingon kaparan koma galen kongi hongia awaa awaa mokolonkeju.” Kian.

Iwoi aasangoya kuuya ii asuganon koloowaa.

Maak 4.21-25

¹⁶ * “Mononon lambe me kiwa ootirin monjonon mende koma turuwaa me dun baatanon mende ambaa. Ii qaagoto, ii iikawaa dun qaganon ano rabaa. Rama asariro tosianon miri uutanon ubombaajon mojuti, yononon iikawaa asasaga iima saanon ubuya.

¹⁷ * “Kaanjadeen uunananon iwoi mon mesangonin aasangoyanon eji, ii mono asuganon koloowaa. Iwoi mon koma turunin eji, ii mono luluungi asuganon ewaa.

¹⁸ * “Kawaajon Anutuwaa qaa mojuti, ii mono uu wombogianon ama romongon koma gbilin laligowu. Mononon momakootoyawo laligoji, Anutunon mono ii toroqen muro somariwaato, mononon momakootoya qaa laligojato, ‘Kawo laligojen,’ jeji, Anutunon mono momoya melaa ii kaanagadeen qetegon wambaa.” Kian.

Jiisaswaa nemunjouruta.

Mat 12.46-50; Maak 3.31-35

* **8:16:** Mat 5.15; Luuk 11.33

* **8:17:** Mat 10.26; Luuk 12.2

* **8:18:** Mat 25.29; Luuk 19.26

¹⁹ Jiisasnoŋ kaen jeŋ laligoro nemuŋ kourutanonŋ ii iibombaajonŋ kagito, ejemba tuuŋ somatanonŋ ologonŋ eligogitiwaajonŋ kosianonŋ kembombaajonŋ amamaagi. ²⁰ Amamaanŋ nanŋi moŋnonŋ kokaenŋ ijoro, “Goo nemuŋkoanŋa mono seleengenŋ nama gii giibombaajonŋ moju.”

²¹ Ijoroto, Jiisasnoŋ kokaenŋ meleema injoro, “Ejemba koi Anutuwaa Buŋa qaa moma teŋ koma koma gbilinŋkejuti, iyonononŋ mono noo nemuna ano kouruna kolooju.” Kianŋ.

Jiisasnoŋ jero raidimbonŋ goronŋ qero.

Mat 8.23-27; Maak 4.35-41

²² Weeŋ moŋnonŋ Jiisasnoŋ gowokouruta kokaenŋ injoro, “Mono mesaonŋ apu anŋonŋ kotonŋ leegenŋ keubonŋa.” Kaenŋ jero wanŋononŋ motoonŋ uma apu anŋonŋ qaganonŋ kenŋi. ²³ Kema opo sel mororonŋgogi haamononŋ nanŋoro kenŋi Jiisasnoŋ gaonŋ ero. Ero haamo raidimbonŋ apu anŋononŋ gilinŋ siri qindiiro wanŋo utanonŋ kemero. Kemeŋ saa qemambaajonŋ ano tiwilaawombaajonŋ anŋi.

²⁴ Tiwilaawombaajonŋ ama gowokourutanonŋ kema mindiinŋ ijogi, “Poŋ Somatanana, mono nono anŋononŋ tiwilaawombaajonŋ anjonŋ.” Kaenŋ ijogi uuta tooro musu ano apu anŋombaa siria kokaenŋ jeŋ kotonŋ orono esunŋaranonŋ kamaaro goronŋ qenŋ ero.

²⁵ Kaenŋ kolooro injoro, “Onoo momalaarigia ii dakanonŋ?” Kaenŋ injoroto, yonononŋ awawalinŋ qarasombugia moma jegi, “Yei! Eja koi naa ejaga laligoja? Iinonŋ musu ano kowe siri jeŋ kotonŋ orono jeta teŋ konjao.” Kianŋ.

Omenonj bao uugianonj kemegi ejanonj qeangoro.

Mat 8.28-34; Maak 5.1-20

²⁶ Jiisasnonj gowokouruta yonowo toroqenj opo sel mororonjgogi haamononj nanjgoro kema apu anjonj kotonj Galili prowins leegenj Gerasa go-manonj keugi. ²⁷ Iikanonj keuma sakasinonj uro eja omeyawo monj taononjga kanj Jiisas mokolooro. Eja ii qasirinoj laligonj qamowaa jamo kobaa osonj uroroogi egiti, iikanonj enj laligoro. Kambanj koriga opo maleku mende mouma miri mombaa uutanonj mende enj laligoro.

²⁸⁻²⁹ Omenonj kambanj koriga horonj ureenj muro eja mamaganonj boria bota qenj kania gbadononj (tapenonj) somonjonj galej koma laligogito, tapeya ii hororo riikiiro omenonj ku-uro balonj qararanjonkonjononj kema lanj laligoro. Kawaajonj Jiisasnonj omeya ii kokaenj jenj kotonj mumambaajonj ano, “Ome bologa, gii mono kouma eja koi mesaonj kemba.” Kaenj jemambaajonj ano Jiisas iima silama namononj kosianonj kemenj qa gigilaanj kokaenj qaro, “Ae Jiisas, gii Anutu uutaa meria koloojanj. Gii mono nomaenj ama nomambaajonj koi kajanj? Niinonj welema gonjenj: Gii siimbobolo geriawo mende ama nomba.”

³⁰ Kaenj qaro kokaenj qisiro, “Gii qaga moro?” Omejiilanj mamaga uutanonj kemenj laligogitiwaa-jonj “Qanana Liijon jejonj,” jegi. Ii ananaa qaanonj Kere tuunj somata. ³¹ Kaenj jenj Jiisas kokaenj welema mugi, “Gii nonotaanj ome ronj dusiita qaa iikanonj kemebombaajonj mende jenj kotonj nonomba.”

³² Kosogianon maronja kanon bao tuun somata monj gbojoja uutanonj kuluuma laligogi. Kawaa-jonj ome yonononj kokaen jenj welema mugij, “Gii saanonj jena nono bao yonoo uugianonj kemebonja.” Welema mugij “Mono kema kemebu,” jenj kotonj onono. ³³ Jenj kotonj onono eja uutanonjga kouma kema bao uugianonj kemegi. Kemegi bao tuun yonononj lugun newonewononj kema jororongonj apu anjononj kemenj nemotonj komugij.

³⁴ Iikaenj kolooro bao galen yonononj ii iima taonj ano gomanj boleboole kanonj kok koma unjurama kema buju qaa ii jegij. ³⁵ Jegij moma ejemba jaasonjgo yonononj iwoi kolooroti, ii iibombaaajonj kagij. Kanj Jiisaswaanonj kouma eja uutanonjga omenonj kougiti, iinonj Jiisaswaa kani-anonj raro mokoloogij. Opo selekopaaya tororo somonjonj uuta tooro roromonjgoya kuuya asugiro iima awawaligij. ³⁶ Eja omeyawo iinonj nomaen qeangoroti, ii iigitinonj injjogij.

³⁷ Injjogij moma mamaganonj awawalin qarasombugia mogij. Kawaaajonj Gerasa gomambaa ejemba tuun kuuya yonononj Jiisasnonj onomesaowaatiwaaajonj welema mugij. Welema mugij eleema kemambaaajonj wanjononj umambaa ano. ³⁸ Umambaa ano eja uutanonjga ome kougiti, iinonj kanj Jiisaswo motonj kema laligomambaaajonj qisiro. Kaenj qisiroto, Jiisasnonj qotogonj wasinj munj kokaen ijoro,

³⁹ “Gii mono eleema miriganonj kema Anu-tunonj angoletto somasomata menj gonoti, iikawaa sunduya jena mobu.” Kaenj ijoro kema Jiisasnonj angoletto somasomata menj muroti, iikawaa

qaaya ii taon uutanon liligon goman so jen seiro. Kian.

Jairusnon borataajon Jiisas qama kooliro.

Mat 9.18-26; Maak 5.21-43

⁴⁰ Ejemba kuuya Jiisaswaaajon mambongi eleema karo tuunja tuunja koma aisoon horon mug. ⁴¹ Qamakooli miriwaa qaa galen mon qata Jairus iinon kan Jiisaswaa batanon kemen simin kuma mirianon kawaatiwaaajon qama koolin muro. ⁴² Merauruta qaato, borata guan motoonngo gbania 12:waa so laligon komumambaaajon ano. Jiisas koma horon mug keno ejembanon leele ologon utama mug. Kian.

Emba jiwonon Jiisaswaa malekuya oosiro.

⁴³ Utama mun kenji kanon batugianon emba mon laligoro. Iinon koinja gbani 12 kawaa so iima ji kiro laligoro. Iinon selegalen yonoo tawagia monej hinaya kuuya gilin laligoro selegalen kuuyanon men qeangowombaaajon amamaagi. ⁴⁴ Emba kanon Jiisaswaa gematanon kema malekuyaa kiti susuya oosiro iikanondeen saya juguro.

⁴⁵ Jiisasnon qisin jero, “Moronon noosirija?” Kaen jeroto, ejemba kuuyanon ii qakoongi Pitonon ijoro, “Somatana, ejemba tuunnon ologon utama aon kan goosiriju.”

⁴⁶ Ijoro Jiisasnon jero, “Qaago, monnon noosiro esunna mon keno mojen.” ⁴⁷ Kaen jero embanon “Kiania mokooloja,” jen jenenja ororo kan Jiisaswaa batanon simin kuma jiaa kania ano oosirin iikanondeen qeangoroti, iikawaa kania asuganon jero ejemba tuun kuuyanon

mogi. ⁴⁸ Mogi Jiisasnoŋ kokaen ijoro, “Borana, momalaariganonŋ mono meŋ qeaŋgoŋ gonja. Saanonŋ uubonjononŋ kemba.” Kianŋ.

Jiisasnoŋ Jairuswaa borata meŋ gbiliro.

⁴⁹ Qaa kaen ijonŋ nano qamakooli miriwaa qaa galeŋaa mirinonŋa moŋnoŋ welen kaŋ Jairus ijoro, “Boraganonŋ komuja! Kawaajonŋ mono boiwaa qaganonŋ lombo toroqenŋ mende amba.”

⁵⁰ Ijoroto, Jiisasnoŋ qaa ii moma qamakooli miriwaa qaa galeŋ kokaen ijoro, “Toroko mende moba. Mono uumotoonŋ ama nii moma laarinŋ nona boraganonŋ qeaŋgowaa.”

⁵¹ Kaen ijonŋ iwaa mirinonŋ kema ejemba tosaŋa oŋomesaonŋ Piito, Jon, Jeims ano borawaa nemuŋmaŋa iigadeenŋ unuano iyaŋgiodeenŋ miri uutanonŋ ugi. ⁵² Ugi ejemba kuuyanonŋ jinŋenŋ qama saama amburereŋ megito, Jiisasnoŋ jero, “Iinonŋ mende komujato, gaonŋa eja. Kawaajonŋ mono saa mesaowu.”

⁵³ Kaen jero jononŋsisi kaŋa kolooro “Mono komuja!” qaa ii moma jomoma mugi. ⁵⁴ Jomoma mugito, bora ii borianonŋ meŋ qama ijoro, “Borana, mono waaba.” ⁵⁵ Kaen ijoro kokoosuyanonŋ eleeno iikanondeenŋ waama nano. Nano nene mugi newaatiwaaajonŋ jero. ⁵⁶ Nemuŋmaŋanonŋ ii iima waliŋgorito, Jiisasnoŋ iwoi kolooroti, iikawaa bujuya moŋ jegi mobubotiwaajonŋ soŋgo ama oŋono. Kianŋ.

9

*Jiisasnoŋ gowokouruta 12 wasiŋ oŋono.
Mat 10.5-15; Maak 6.7-13*

¹ Jiisasnoŋ gowokouruta 12 ii oŋoono ajoroogi omejiilan kuuya konjoma oŋombutiwaajon ama ji wiji meŋ qeaŋgowutiwaajon ku-usuŋa esuŋmumuyawo oŋono. ² Ku-usuŋ oŋoma kokaen jeŋ wasiŋ oŋono, “Oŋo mono kema Anutuwaa bentotombaa kania ejemba jeŋ asariŋ oŋoma ji ejemba meŋ qeaŋgon oŋoma laligowu.” ³ *Wasiŋ oŋoma injoro, “Oŋo kana kembutiwaajon iwoi moŋ mende meŋ kembu, taa gbaru mende, geso mende, kana samon mende ano soojaakota mende. Maleku samonja mendeto, motooŋgo mewu.

⁴ “Kema mirinoŋ daen daen keubuti, mono iikanondeen laligon gawon meŋ taon ii mesaon kana kembu. ⁵ Kema laligon miri moŋnoŋ keugi mende koma horon oŋoma qaagia mende mogi telabelangia mono kokaen jeŋ qendeema oŋombu, ‘Nono oŋoo balonoŋ kaniŋ sububun kana tambonananoŋ mokotaaji, ii mono qesaaniŋ oŋoangiaanoŋ eleema kemebaa.’ Kaen jegi kaniagia solanja moma kotogi saanoŋ taon ii mesaon toroqen kembu.”

⁶ Kaen injoro mesaon kema gomaŋa gomaŋa liligon miri so Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ ji ejemba meŋ qeaŋgon oŋoma laligogi. Kian.

Herodnoŋ Jiisaswaajon sisau ano.

Mat 14.1-12; Maak 6.14-29

⁷ *Iwoi kuuya kolooroti, iikawaa qabuŋayanon seiŋ balon bakayaa (Galili prowinswaa) kiŋ Herodwaa gejianon kemero moro. Ejemba

* **9:3:** Luuk 10.4-11; Apo 13.51 * **9:7:** Mat 16.14; Maak 8.28; Luuk 9.19

tosianon kokaen jegi, “Jon Oomulu ejanon mono koomunonga waama laligoja.” Kawaajon kinjon qaawaa mongama sisau ano. ⁸ Anoto, tosianon jegi, “Elaijanon mombo asugin laligoja.” Tosianon toroqen jegi, “Gejatootoo eja walaga yonoononga monjon mono gbilin waama laligoja.” ⁹ Kaen jegito, kin Herodnon kokaen jero, “Jon Oomulu eja ii niinon jewe aroya kotogito, mombaa qaaya kaen jegi mojeni, ii mono moronon?” Kaen jen Jiisas iimambaajon kaparan koma jejeromonromon ano. Kian.

Jiisasnon eja 5,000 nene unuagiwo.

Mat 14.13-21; Maak 6.30-44; Jon 6.1-14

¹⁰ Wasiwasi eja aposol yononon Jiisaswaanon eleema iwoi ama megiti, iikawaa sunduya kuuya ijogi. Ijogi unuama ejemba qenjaaro sombenjia mesaon taon qata Betsaida kawaa kosianon iyangia siri gbamenanon laligowombaajon kenji.

¹¹ Kenjito, ejemba tuun yononon ii moma Jiisas gematanon otaan kenji. Kema Jiisas-waanon kagi koma horon onoma Anutu bentotombaa kania jen asarin ji ejemba men qeangon onono.

¹² Kaen ama laligoro ween jaaya tegon kememambaajon ano. Kaen kolooro gowoko ¹² yononon kan Jiisas kokaen ijogi, “Nono balon gbamenja koi kanon laligojoniwaajon gii saanon ejemba tuun koi wasin onona goman miri kosere kosere rama kenjuti, iikanon kema eemiri ano nembanene mokoloowu.”

¹³ Kaen ijogito, kokaen injoro, “Ononon mono onoangio ii nene unuagiwu.” Kaen injoro meleenji, “Nono bered 5 ano sora woi

iikayadeen menj laligojon. Kawaajon nomaen ambonaga? Nono saanon kema ejemba tuun koi kuuya yonoojon nene sewana mewonaga me? ¹⁴ (Yononon eja 5,000:baa so laligoju.)” Kaen meleengi gowokouruta kokaen injoro, “Ononon mono ejemba injon mendeema onongi tuun so 50:waa so nene newombaajon ajoroon kamaan rabu.”

¹⁵ Injoro iikaen ama mendeema onongi ejemba kuuyanon kamaan tuuna tuuna rama kenji.

¹⁶ Rama kenji bered 5 ano sora woi ii menj Siwenon uuro uro kotuegoro. Kotuegon bered moton gowokouruta onono ejemba tuun so mendeema batugianon anji. ¹⁷ Batugianon anji korebore nen nen timbiringogi. Nene kitia reemonna mesaogiti, ii gowoko yononon menj kululuugi konde 12 kanon kemenj saa qero. Kian.

Piitonon Jiisaswaa kania jokolooro.

Mat 16.13-20; Maak 8.27-30

¹⁸ Kamban monon Jiisanon iyanodeen goman mongen qama kooliro gowokourutanon iwo laligogi qisin onoma kokaen injoro, “Ejembanon noojon nomaen jenkeju? Nii moroga koloojen?”

¹⁹ *Injoro meleema kokaen jegi, “Tosianon ‘Gii Jon Oomulu ejaga koloojan,’ jenkejuto, tosonianon ‘Gii Elaija koloojan,’ jenkeju ano tosonianon torogon kokaen jenkeju, ‘Gii gejatootoo eja walaga yonoononga monon koomunonga waama laligojan.’”

* **9:19:** Mat 14.1-2; Maak 6.14-15; Luuk 9.7-8

20 *Kaen jegi kokaen qisin onono, “Ano onoangio noojon nomaen jeju? Nii moroga koloojen?” Qisin onono Piitonon meleema ijoro, “Gii Anutuwaanon Hamoqeqe Toya Kraist koloojan.” Kian.

Jiisasnon komumambaa qaaya jero.

Mat 16.20-28; Maak 8.30–9.1

21 Kaen qisin onono kania asuganon jegi monnon mobutiwaajon songo kotakota ama onono. 22 Jiisasnon jero, “Siwe gomambaa Eja honanon mono siimbobolo mamaga mobaa. Kanriwaa jotamemeya, jigo gawon galen ano Kana qaawaa boi yononon mono gema qen qegi komuwaa. Komun ween karoon kolooro koomunonga waabaa.” Kian.

Kraist otaawombaa sewanja.

23 *Jiisasnon ejemba kuuya ii qaa kokaen injoro, “Monnon noo gemananon notaan kamambajaan moji, iinon mono iyanaa uuselaa siin kombombanja bologa gema qero ‘Bunja gbilia men kaja,’ jen sisia megii siimbobolo ii bisimakeba. Ii maripoonon komuwaatiwaa so mokosinjon nii notaan kawa.

24 *“Monnon laaligoya iyanajaan anjon koma iyanaa jaajaa laligoji, iinon mono laaligoya hona somongoro soowaa. Soowaato, monnon balombaa laaligoya noojon ama qeleema togon nombaati, iinon mono laaligo honaa kania mokoloon kotiin laligowaa.

* 9:20: Jon 6.68-69 * 9:23: Mat 10.38; Luuk 14.27 * 9:24: Mat 10.39; Luuk 17.33; Jon 12.25

25 “Moŋnoŋ baloŋa baloŋa iyoŋoo ilawoilaya kuuya koma hororo buŋaya kendabororo uuta laaligoya meŋ soon silemale laligoŋ komuro Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoro gere sianoŋ ke-meŋ uŋayanonŋ tiwilaaro mende sokombaa. Es-uhinaya iikanonŋ mono uukoisoro mende ama mubaa. Qaago totonŋ!

26 “Moŋnoŋ noo qana ano Buŋa qaana meŋ kamaanŋ anji, ii Siwe gomambaa Eja honanonŋ kaanagadeenŋ iima tiiwaa. Iinoŋ kanagenŋ Siwe gajoba toroya yoŋowo koi kamaagi iyoŋoononŋ, aŋaa ano Maŋaa asamararaŋgia iima aaruwuya. Kambaŋ iikanonŋ eja me emba kaanŋa mono iima tiŋ mubaa. 27 Niinoŋ qaa honŋa moŋ kokaenŋ injiowe mobu: Koi nanjuti, oŋoo batugianoŋga toŋianoŋ Anutuwaaw bentotoŋaa honanonŋ koloowaati, ii iima kotowuya. Jaawo laligoŋ koomuwaa siimboboloya mende mogi asugiro ii iibuya.” Kiaŋ.

Jiisaswaa selianonŋ letono.

Mat 17.1-8; Maak 9.2-13

28 *Qaa ii injiwo weenŋ 8:waa so tegoro Ji-isanonŋ Piito, Jon ano Jeims unuama baananoŋ uma Anutu gama kooliro. 29 Qama kooliro iikanonŋ jaasewanŋaa kaitanianonŋ letoma qaita moŋ kolooro. Malekuyanonŋ tualalakota koloonŋ kokobilibiliawo asariro. 30 Iikanondeenŋ iigi eja woinonŋ asuginŋ Jiisaswo qaa qaa amigi. Ii Mooses ano Elaija. 31 Asamararaŋ uutanonŋ asuginŋ Ji-isaswo qaa kokaenŋ aminŋ mogi, “Anutunoŋ Jiisas

* 9:28: 2 Piito 1.17-18

siimbobolo moma komuwaati-waajon wasiro kamaan uulanawo Jerusalem sitinon keno aren iikanon honawo kolodaborowaa.”

³² Kaen amin mogito, Piitonon alawoita yorowo jaagianon bimooro gaon egi. Egito, gaononga uugia tooro jaagia uun Jiisaswaa asamararanga ano eja woi iwo naniti, ii injigi. ³³ Injigi nama Jiisas mesaowotiwaajon ani Piitonon Jiisas ijoro, “Somatanana, nononon koi kanon keraqeeango mojon. Kawaajon nononon saanon kuun karoon mewon: Goojon mon, Mooseswaajon mon ano Elaijawaajon mon.” Piitonon kaen ijoroto, iyanaa qaayaa kania ii mende moma koto.

³⁴ Kaen jen nano kokolo monon kamaan aonanon esuun onono koosu utanon laligon awawalin jenengia ororo. ³⁵ *Jenengia ororo nanji koosu utanonga qa aro mon kokaen kamaaro mogi, “Eja koi ii neenaa meranaga. Ii ejemba hamo qen onomambaajon meweengon mube. Mono iwaa qaaya moma laligowu.”

³⁶ Qa aro iikanon kamaaro moma gowoko yononon iikanondeen uun Jiisasnondeen nano iigi. Baanonon iwoi iigiti, iikawaa bujuya ii kamban iikanon mende jen qaagia bogoro laligogi monon mon mende moro. Kian.

Jiisasnon ome otaaro meranon qeangoro.

Mat 17.14-21; Maak 9.14-29

³⁷ En waagi Jiisasnon gowokouruta karoon yonowo baanononga kamaan roganon ejemba tuunleembe injigi. ³⁸ Injigi ejemba tuunononga

* **9:35:** Ais 42.1; Mat 3.17; 12.18; Maak 1.11; Luuk 3.22

eja moŋnoŋ qama kokaen ijoro, “Boi, noo merana guanŋa koloojiwaajon mono kan ii iiba. Kawaajon qama koolin gonjen. ³⁹ Moba, ome moŋnoŋ ii menduŋgoro iikanondeen qa gigilaaro utugon muro wolaza hororo buutanonŋa kokopa kamaankeja. Ome iikanon horon ureen mun kamban mamaga mende mesaonkeja. ⁴⁰ Kaen kolooro goo gowokouruga ome ii otaawutiwaajon welema ononjento, yoŋonon ii amamaaju.”

⁴¹ Kaen ijoro Jiisasnon meleema mun jero, “Yei, balombaa ejemba yangisen ano irinŋirinŋiawo, niinon mono kamban dawi onowo laligon qaton unjuwe Anutu mende moma laarigi siimbobolo momakemaŋa? Meraga mono wama koi kawao.”

⁴² Mera ii wama karo kamban iikanon kaanagadeen omenon mera utugon orogon muro wolaza hororo. Kaen kolooroto, Jiisasnon ome ii jen muro mesaoro mera men qeangon maŋa muro. ⁴³ Anutuwaa ku-usuŋa somatanon kaen asugiro kuuyanon ii iima newogia tegoro walinŋogi. Kian.

Jiisasnon koomuyaa Buŋa jero indin woi kolooro.

Mat 17.22-23; Maak 9.30-32

Jiisasnon iwai kuuya ii meroti, iikawaajon ejemba kuuyanon walinŋogi Jiisasnon kamban iikanon gowokouruta qaa kota kokaen injoro, ⁴⁴ “Qaa koi mono geja ama mobu: Anutunon Siwe gomambaa Eja hona ii balon ejemba sisiwerowerogiawo yoŋoo borogianon ama muro kemebaa.” ⁴⁵ Qaa kota ii injoroto, ii mende moma kotogi. Anutunon ii koma tururo aasanŋoyanon

ero ii mende moma asarigi ano kania nomaen, ii qisiwombaajon kokodundun anji. Kianj.

Gowoko batugianon moronon uuta kolooja?

Mat 18.1-5; Maak 9.33-37

⁴⁶ *Gowoko nonoononga ‘Moronon uuta kolooja?’ jen qaa ii romongogi. ⁴⁷ Ii romongogito, Jiisasnon uuroromongogia moma koton naamade melaa mon men kooronon ano nano. ⁴⁸ *Nano kokaen injoro, “Kuuya onoononga monon kamaanqeqeta konoga kolooji, iinon mono uuta kolooja. Kawaajon monon naamade koi noo qananon mirianon koma horon kalan kombati, iinon mono nii koma horon nombaa. Monon nii koma horon nombati, iinon wasin nonoti, mono ii kaanagadeen koma horon mubaa.” Kianj.

Monon kerega qaago, iinon mono alaga kolooja.

Maak 9.38-40

⁴⁹ Kamban kanon Jonon kanain qaa kokaen ijoro, “Somatana, eja monon goo qanon omeji-ilan konjoma onono iinin. Iinon nonowo mende liligon laligojiwaaajon nono ii qotogon munin.”

⁵⁰ Kaen ijoroto, Jiisasnon kokaen ijoro, “Ii mende qotogon mubu. Monon mende qotogon onomakeji, iinon mono onoangiaa arehnon laligoja. (Kawaajon onjo mono noo alauruna tosaan ii anjosisiri men onombubo.)” Kianj.

Samaria goman mon yononon Jiisas gema qegi.

* **9:46:** Luuk 22.24 * **9:48:** Mat 10.40; Luuk 10.16; Jon 13.20

⁵¹ Jiisasnoŋ Siwenonŋ umambaajonŋ ano. Kawaa kambaŋa torijiwaajonŋ Jiisasnoŋ nama “Jerusalem sitinonŋ kemaŋa,” jeŋ jeŋ kotiinŋ kanaiŋ kananonŋ keno. ⁵² Kema qele waladeenŋ ano wala kenŋi. Kananonŋ kema laligonŋ Samaria prowinswaa gomaŋ moŋnonŋ keuma “Jiisas kawaatiwaajonŋ mozoqozojonŋ ambonatiwaajonŋ kajoŋ,” jegi. ⁵³ Jegito, Samaria yoŋononŋ Juuda ano Jerusalem jejewili ama onomakegitiwaajonŋ Jiisasnoŋ “Nii Judia prowinsnoŋ Jerusalem jigo waagenŋ kemaŋa,” jerotiwaajonŋ miri anŋonŋ koma yeizozogia mende injjogi. ⁵⁴ *Kaenŋ anŋi gowokowoita Jeims ano Jon yorononŋ ii iima jeri, “Oo Poŋ, sombinonŋa gere kamaanŋ onŋoro qaombuyaga, kaenŋ qama kooliwombaajonŋ mojanŋ me qaago?”

⁵⁵ Kaenŋ jerito, Jiisasnoŋ eleema temboma jeŋ orono. ⁵⁶ Kanoŋa toroqenŋ gomaŋ moŋnonŋ kenŋi. Kiaŋ.

Jiisas otaawombaa mondomondo qaaya.

Mat 8.18-22

⁵⁷ Kananonŋ kenŋi eja moŋnonŋ kaŋ Jiisas ijoro, “Gii daenŋ daenŋ kemaati, niinonŋ mono iikanonŋ gii gotaanŋ kamaŋa.”

⁵⁸ Ii moma Jiisasnoŋ kokaenŋ ijoro, “Duuyaa kasu yoŋononŋ jamo diingianonŋ egi kanakeewanŋ koonŋ yoŋononŋ haigia meŋ laligonŋkejuto, Siwe gomambaa Eja hoŋanonŋ mono daenŋenŋ kema waŋa naa qembononŋ laariŋ haamo menaga?”

⁵⁹ Jiisasnoŋ eja mombaajonŋ ijoro, “Gii mono kaŋ nii notaawa.” Ijoroto, kokaenŋ meleeno, “Poŋ,

* **9:54:** 2 Kiŋ 1.9-16

ii saanonto, mannanon komumambaajon anja. Kawaajon mono wala jena kema galen kombe komuro ron kombego.”

⁶⁰ Kaen meleenoto, Jiisasnon qaaya meleema ijoro, “Mesaowa! Koomuya yononon qamogia koomuya ii saanon ron kombuto, giinon mono kema Anutu bentotombaa kania jen asarin onoma laligowa.”

⁶¹ *Mombo eja monnon kouma ijoro, “Pon, niinon gii gotaamambaa siina mojento, moba, gii saanon jena wala mirinon kema tinitosauruna yeizozogia jewego.”

⁶² Ijoroto, Jiisasnon meleeno, “Monnon balon meenjangowaa kinon ii hoos gematanon somonon borianon kinon maayanon men nano keno mombo eleema gematanon uuji, iinon mono Anutuwaa bentotonon keuma gawonja mewaatiwaa so mende kolooja.” Kian.

10

Jiisasnon gowoko 72 wasin onono kenji.

Mat 9.37-38; 10.7-16

¹ Kawaa gematanon Ponnon gowoko tosaana 72* ii meweengon onono. Anjo “Taona taona gomaņa gomaņa kemaņa,” jen kanon woi woi metogon wala wasin onono. ²*“Wasin onomaņa,” jen kokaen injoro mogi, “Anutuwaa gawonon nene hona mamaga momogon ejato, ii men kuluwombaaajon gawon meme ejemba anana afaanonon laligojon. Kawaajon mono nene hona

* **9:61:** 1 Kin 19.20 * **10:1:** Tosianon weengon 70 jeju.

Tosianon 72 jeju. * **10:2:** Mat 9.37-38

masuqegetaa Poŋa qama kooliŋ mugi gawoŋ meme ejemba wasiŋ oŋono hoŋa meŋ kululu-uwu.

³ * “Oŋo mono kembu. Mobu, lama yoŋonoŋ duuyaa kasu kawalia yoŋoo batugianoŋ kemegi luguŋ injiwuboti, niinoŋ oŋo iikawaa tani kaŋa wasiŋ oŋombe kembu. ⁴ * Oŋo moner irimuŋ kasa me geso moŋ me kana esu ii mende meŋ kembu. Kema kananonŋ ejemba injiima jenkelekele ama yeizozogia mende jewu.

⁵ “Kema miri moŋnoŋ uma wala kokaer injiowu, ‘Anutunoŋ mono miri koi kanonŋ luae qero bonjoŋ laligowu.’ ⁶ Kaer jegi moŋnoŋ luae aŋgoŋ komambaa so kolooji eer, luaegianoŋ mono iwaa qaganonŋ ubaato, moŋnoŋ ii mende aŋgoŋ kombaati eer, luaegianoŋ mono eleema oŋoangiaa qagianonŋ ubaa. ⁷ * Miri ubuti, mono iikanondeer laligoŋ gawoŋ mewu. Ejembanonŋ gawoŋ meme ejemba laaligogia nangowutiwaa so kolooju. Kawaaŋoŋ yoŋonoŋ nene ano apu oŋombuti, ii mono newu. Miri toŋianoŋ lanser mende ewu. Miri suer mende kema kawu.

⁸ “Taonŋ iikanonŋ me iikanonŋ keugi koma horonŋ nene oŋombuti, ii mono newu. ⁹ Ner toŋianoŋ kanonŋ ji injiro ewuti, ii mono meŋ qeaŋgoŋ oŋombu. Kaer ama kokaer jegi mobu, ‘Anutu waa bentotoŋanoŋ mono kosere karo iikawaa uutanonŋ keubu.’ ¹⁰ * Kaer ambuto, taonŋ moŋnoŋ keugi gema unuwuti, iikanonŋ mono maaketnoŋ me sombenonŋ kema kokaer jegi mobu,

* **10:3:** Mat 10.16 * **10:4:** Mat 10.7-14; Maak 6.8-11; Luuk 9.3-5 * **10:7:** 1 Kor 9.14; 1 Tim 5.18 * **10:10:** Apo 13.51

11 ‘Nono oᅇoo taonoᅇ kaniᅇ sububuᅇ iwoi kana tambonananonoᅇ mokotaaji, ii mono riinᅇ konjoratiniᅇ oᅇoanᅇiaanonᅇ eleema kemebaa. Kemebaato, qaa koi mono moma yagowu: Anutuwaa bentotoᅇanonᅇ mono kosogianonoᅇ asugija.’
 12 *Niinonoᅇ kokaenᅇ inijowe mobu: Anutunonoᅇ kambanᅇ somatanonoᅇ qemasologenᅇgiaa ironᅇa meleeno taonᅇ iikawaa qaganonoᅇ ubaati, so iikanonoᅇ mono Sodom yonᅇoo siimbobolo soya uugunᅇ toroqenᅇ oᅇombaa.”†

*Jiisasonᅇ taonᅇ 3 yonᅇoojonᅇ ‘Yei wosobiri!’ jero.
 Mat 11.20-24*

13 * “Oo Korazin toya, niinonoᅇ oᅇoojonᅇ ‘Yei!’ jenᅇ saajenᅇ ano Betsaida toya, oᅇoojonᅇ kaanᅇagadeenᅇ ‘Yei!’ jenᅇ saajenᅇ. Niinonoᅇ yonᅇoononoᅇ kembe qaana jewe sostoniro anᅇoletona ku-usunᅇawo asugiroto, uugia kilenᅇ mende meleenᅇgi. Anᅇoletonoᅇ ii waba balononoᅇ Taia ano Saidon sitinonoᅇ asuginagati eenᅇ, iyonᅇononoᅇ mono kambanᅇ koriga uugia meleembombaajonᅇ kaisareya qendeema resanonᅇ lumu aonᅇ too arinᅇ saabuyaga.

14 “Saabuyagato, Anutunonoᅇ kanagenᅇ Korazin ano Betsaida yonᅇoo qaagia jenᅇ tegonᅇ ironᅇa meleeno siimbobolo mobuti, kambanᅇ somata iikanonoᅇ ii mono Taia ano Saidon yonᅇoo siimbobolo soya uugunᅇ mobuya. 15 *Ano Kaperneam toya, Anutunonoᅇ oᅇo saanonᅇ metaama oᅇono Siwe

* **10:12:** Jen 19.24-28; Mat 10.15; 11.24 † **10:12:** Sodom yonᅇononoᅇ bologa kanᅇanᅇawo menᅇ laligonᅇ uugia mende meleenᅇgi Anutunonoᅇ gerenonoᅇ kondeema oᅇono. * **10:13:** Ais 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Joel 3.4-8; Aam 1.9-10; Zek 9.2-4 * **10:15:** Ais 14.13-15

gomanon ubuyaga me qaago? Qaago totoon! Ono mono koomuwaa senjon gomanon kemebuya.

16 **“*Monjon qaagia mobaati, iinon mono noo qaana mobaa. Monjon gema unuwaati, iinon mono nii gema nuwaato, monjon nii gema nuwaati, iinon wasin nonoti, mono ii gema qe-waa.” Kian.

Gowoko 72 yononon eleema aisoogi.

17 Gowoko 72[†] yononon laligon eleema kan aisoon kokaen jegi, “Pon, nono goo qaganon omejiilan jey koton ononin yononon kaanagadeen qaanana baatanon kema togon kengi.”

18 Kaen jegi Jiisasnon meleeno, “Niinon Satan aagogi Siwenonga lugun oobili kaana hagon kero iibe. 19 **Mobu, niinon ku-usun onombe on saanon mokolen, soromaan, kuanquan ano kere-nanaa esunmumuya jetawo kuuya riigi kamaaro haamo ambuya. Kawaajon iwoi monjon unun mizimizi mende mewaa.*

20 “Kawaajon omejiilan yononon qaagia baatanon kenjuto, kilen onoonon korisoro wana ii iikawaajon mende aisoowu. Onoo qagia Siwe gomanon oogi Anutuwaa buknon eji, iikawaajon mono honombononga qaa aisoowu.” Kian.

Jiisasnon aisoon Anutu mepeseero.

Mat 11.25-27; 13.16-17

21 Kamban kanon Unu Toroyanon Jiisas inaan muro aisoon qaa kokaen jero, “Oo Amana, giinon Buja qaaga momakooto ejemba momo somata

* **10:16:** Mat 10.40; Maak 9.37; Luuk 9.48; Jon 13.20 † **10:17:** Tosianon weengon 70 jeju. Tosianon 72 jeju. * **10:19:** Ond 91.13

megiti, iyoŋoonoŋ mesanŋonato, ejemba merab-ora kaanŋa iyanŋiaaajoŋ mogi poumapou kolooji, ii mono ii inŋisaana moma asariju. Kawaajoŋ niinoŋ Siwe gomambaa Poŋa gii mepeseen gonjen. Oo Amana, gii geenŋo kaen koloowaatiwaajoŋ mona sokono awaa kolooro.

²² *“Amananoŋ mono iwoi kuuya jen kotooro noo bunaga kolooro. Amananoŋ meriaa kania anodeen moma yagoro moŋnoŋ ii mende moja. Kaanagadeen moŋnoŋ Amayaa kania mende moma yagoro Merianondeen ii moja ano ejemba meweenŋoŋ oŋoma yoŋoojoŋ ii inŋisaambaati, iyoŋonoŋ mono Ama moma mubuya.”

²³ Jiisasnoŋ kaen jen gowokouruta yoŋoonoŋ eleema iyanŋiodeen oloŋ kokaen injoro, “Daen yoŋonoŋ oŋo iwoi iijuti, ii iima mono jaagiaajoŋ ama simbawoŋawo koloju. ²⁴ Iikawaa kania ii kokaen: Niinoŋ qaa kokaen injowe mobu, Gejatootoo ejemba ano kin eja poŋ mamaganonŋ oŋo iwoi koi iijuti, ii iibombaajoŋ awelegoŋ laligogito, ii mende iigi. Oŋo qaa koi mojuti, iyoŋonoŋ ii mobombaajoŋ awelegoŋ laligogito, ii mende mogi.” Kian.

Jojoban qaa wana woi ii nomaen?

Mat 22.34-40; Maak 12.28-31

²⁵ *Kana qaawaa boi moŋnoŋ waama Jiisas timbi ama kokaen qisin mun ijoro, “Boi, niinoŋ mono nomaen ama laaligo kombomana tetegoya qaa bunŋa qen aowenaga?” ²⁶ Ijoro Jiisasnoŋ kokaen meleema qisiro, “Mooseswaa

* **10:22:** Jon 3.35; 10.15 * **10:25:** Mat 22.35-40; Maak 12.28-34

Kana qaanon qaa nomaen oogita eja? Iikawaa kania ii nomaen?” ²⁷ *Qisiro meleema jero, “ ‘Gii uugabaga, unaga, ku-usunga ano roromongoga jumuna iikanon mono Pon Anutuga jopagon laligowa,’ ano ‘Geenga jopagon aonkejani, iikaanjadeen mono ejemba kuuya jopagon onoma laligowa’.”

²⁸ *Jero Jiisasnon meleenon, “Dindiña meleenjan. Ii ten koma laaligo kombomanaa buna koloowaga.” ²⁹ Kaen meleenoto, Kana qaawaa boinon ‘Ii ten koma solana koloojen,’ kaen romongon kaniaya qendeemambaajon moma Jiisas ijoro, “Ejemba batugianon laligon koubeti, iyonoonona mono morowaajon jejan? Nii mono moroga mende jopagon mubenaga?”

Samaria ejanon gbilibuurun eja kiankomun muro.

³⁰ Kaen jero Jiisasnon meleema jero, “Eja monnon Jerusalem siti mesaon Jeriko gomanon kemen kananon kikekakililin yonoo borogianon kemero megii. Men hina iwoiya wama opoya qetegon gbilibuurun qen gilin kengi komumambaajon ama ero. ³¹ En mambono jigo gawon galen monnon kana iikayadeen kema iima iima sisiriin kana leengenka kema uugun keno. ³² Keno mambono jigo gawon eja (Liwait) monnon iikanon kouma iima kaanjadeen iima sisiriin uugun keno. ³³ *Kenoto, Samaria prowinswaa eja§ monnon kana iikayadeen kema eroti,

* **10:27:** Lew 19:18; Dut 6.5 * **10:28:** Lew 18.5 * **10:33:**
2 Hist 28.15 § **10:33:** Juuda yononon Samaria ejemba jejewili ama onoma laligogi.

iikanon keuma iima wosoya moma iima kobooro.

³⁴ “Iima koboon kosianon kemen wijia kele ano wain apuyanon morin esuuro. Wijia esuun men kobibiin dongiya qaganon ama wama qenjaaro ee mirinon kema ama kalan koma muro. ³⁵ Kalan koma mun en waama umugawodeen ween woiwaa tawaya (Kina 20) unjuma qenjaaro miriwaa toya mun ijoro, ‘Eja koi mono kalan koma mun laligona monen gonjeji, ii mende sokoma uuguwaati een, ii mono eleema kan kanon torogon goman.’ ³⁶ Eja karon kaniagia kaen qendeengi. Eja kikekakililin yonoo borogianon kemeroti, iwaa alia moronon kolooro? Yonoononga morowaajon mona, ii uukalen muro?”

³⁷ Qisin muro meleeno, “Kiankomun muroti, iinon.” Kian meleeno Jiisasnon ijoro moro, “Gii mono kema kaanjadeen ama laligowa.” Kian.

Jiisasnon Marta Maria yorowo kusu raro.

³⁸ *Jiisasnon gowokouruta yonowo kananon kenji Ponjianon goman monon keuro. Keuro emba mon qata Marta iinon koma horon muro mirianon uro. ³⁹ Martawaa koga qata Maria laligoro. Iinon Pon iima kosianon kamaan rama Buja qaa jeroti, ii geja ama awutamba koma moro. ⁴⁰ Moroto, Martanon lomban gawonon hororo kema kan amaqamamaa ama Jiisaswajon ijoro, “Pon, konanon nomesaoro neenodeen welen gawon mewe mona sokonja me qaago? Kawaajon mono Maria jena kan ilaan nomba.”

* **10:38:** Jon 11.1

⁴¹ Ijoro Ponjon meleema ijoro, “Marta Marta, gii iwoi kania kania kawaajon majakaka ano motoqoto moma koroboro laligon geriawo ama nanjan. ⁴² Kaen nanjanto, majakaka motoonngo mon men men kotiiniñ sokombaa. Nono iwoi seiseiya kawaajon mende amamaajon. Marianon gosin uuwaa teeya meagon aomambaajon meweenjon simbawonawo kolooja. Laaligowaa bakaya awaa ii monjon mon mende wambaa.” Kian.

11

*Jiisasnon qamakooliwaa kania kuma onono.
Mat 6.9-13; 7.7-11*

¹ Jiisasnon goman monjon gama koolin laligoro tegoro gowokouruta yonoonnga monjon kokaen ijoro, “Pon, Jon Oomulu ejanon gowokouruta qamakooliwaa kania kuma ononoti, gii mono kaanjadeen nono kuma nonomba.”

² Ijoro Jiisasnon kokaen injoro, “Ono mono gama kooliwonjen kokaen jewu:

Ama, geengaa qaganon mono toroya ewa. Mono galeñ koma nonona bentotongaa hona koloowa. (Goo uusiinga Siwenon ten komakejuti, ii mono namonon kaanagadeen koloowa.)

³ Gii mono ween so nembanene sonananon nonomba.

⁴ Tosianon singisonngo ama nonongiti, nono kuuya iyonoo singisongogia ii mesajonjen, gii mono iikawaa so nonoonon singisonngo songbama nonomba.

Angobatonon kamaan nunuwabotiwaajon mono anjon koma nonoma Kilenaa Toyaa borianonga metogon nonomba.”*

⁵ Jiisasnon torogon kokaen injoro, “Onoononga monjon gomantiinga ruujanon aliaa mirinon kema mindiin kokaen ijowaa, ‘Alana, bered karoon nona kitia era meleema gomaŋa.

⁶ Alana monjon kananon laligon noonon kouro nenena qaagotiwaajon wagimambaajon monganjen.’ ⁷ Kaen ijoro alianon miri uutanonga kokaen meleema ijowaa, ‘Gii gaon gbili qen nononjan. Nii nagu koma qaqaŋ suluwe meraboraurunanon niwo tambomaeenana tamboma gaon ejon. Kawaajon waama ii gomambaajon amamaajen.’ ⁸ Kaen jewaato, niinon injiowe mobu: Miri toyanon alia koloojiwaajon ama mende waama mubaato, ii kilen kaparaŋ koma jen nanjiwaajon ii saanon waama qisijiwaa so kuuya mubaa.

⁹ “Niinon iikawaa bakaya ii kokaen injiowe mobu: Mono Anutu qama kooliwu. Qama kooligi iwoi onombaa. Anutuwaanon mono iwoiwaa boronjan men mongambu. Ii monganŋi qendeeno mokoloowuya. Nama nagunon qewu. Qegi nagu tama onombaa. ¹⁰ Monjon Anutu qama koolinkeji, iinon mono iikawaa kitia bunja qen aowaa. Iwoiwaa mongamakeji, iinon mono iwoi mokoloowaa. Nagunon qenkejiwaajon mono nagu horon mubaa.

¹¹ “Manjuruna onoononga moronon kokaen

* **11:4:** Tosianon qaa ii kokaen meleema jenkeju: kilenanonga metogon nonomba.

koolooja: Merianon sorawaajon qisiro kitianon qato mubaa ¹² me kuru kotaajon qisiro kuanjuan mubaa? ¹³ Kawaajon onjo ejemba bologa koolooju ano kilen kalen awaa awaa ii meraboraaurugia onombombaaajon mojuti een, Siwe Manananon mono kalena nomaen anjon konaga? Iwaa uutaa nanamemenja ii nunuugun qaita mon koolooja. Kawaajon Unja Toroyaaajon qama koolin qisin mubuti een, iinon mono siinanon Unja ii wasiro uugianon kemebaa.” Kian.

Jiisasnon ome yonoo esungia uugun qero kamaaja.

Mat 12.22-32; Maak 3.20-27

¹⁴ Omenon eja mon qaamuun men muro moto laligoro Jiisasnon omeya ii otaaro kouma keno neselana lolooro mombo qaa jero. Qaa jero ejemba tuun yononon ii iima walingogi.

¹⁵ *Walingogito, yonoononga tosianon kokaen jegi, “Inon mono omejilan yonoo pongia limolan iwaa ku-usunon ome onotaankeja.”

¹⁶ *Kaen jegi tosianon Jiisas qaawaa timbinon horowombaaajon iijonjon kokaen qisigi, “Gii mono jen kotona sombinonga angoleton mon asugiro iibona.” ¹⁷ Qisigito, iinon uu roromongogia modaboron kokaen injoro, “Kantri daen yonoo galenurugianon batugianon angowowo ama jumbuti, iyononon mono tiwilaan aogi kantrigianon bolin saoyagadeen ewaa. Kaanagadeen miri mombaa kanageso yononon jumbuti, mirigianon mono qeqelalan ewaa.

* **11:15:** Mat 9.34; 10.25 * **11:16:** Mat 12.38; 16.1; Maak 8.11

18 “Mobu! Satambaa kanageso yononon kaanagadeen batugianon angowowo ama jumbuyagati een, iyononon mono galenkonkon gawongia mewombaajon amamaagi ometotongianon mono nomaen nanaga? Ono noojon kokaen jeju: Iionon Iimolambaa esunon omejiilan onotaankeja. ¹⁹ Kaen jejuto, mobu, niionon Iimolambaa esunon omejiilan konjoma onombenagati een, onoo alaurugianon mono morowaa esunon ii konjoma onombuyaga? Kawaajon yononon mono qaagia hona me qaago, ii gosin jen tegowu.† ²⁰ Ii jen tegowuto, Anutuwaa ku-usunonon noo boro susuna sololooro ome onotaankejenjii een, Anutuwaa bentotonanon mono onoonon kan kuuja.

²¹ “Eja kotiga Iimolan iionon‡ tiwo wasayawo goman miria agokayan kono esuhinayanon mono saanon ewaa. ²² Kaen ewaato, eja kotakota totonon Unja Toroya iionon lugun kan qen haamo ama mun tiwo wasaya qirinaaroti, ii kuuya tagon esuhinaya qengama men kema alauruta mendeema onombaa.

²³ *“Monjon niwo mende laligoji, iionon mono qetegon nomakeja. Monjon ejemba noo qananon ajoroowutiwaajon mende horon onomakeji, iionon mono mendeema onomakeja.” Kian.

† **11:19:** Iyangiaa sele galenurugianon Anutuwaa qata qama kilenj ome ii Iimolambaa ku-usunon konjoma onongii niionon ii Anutuwaa ku-usunon konjoma onomakejen. Ororon mende nanjonjwaajon moronon hona ano moronon qaa qolonmolongoya otaankeji, ii ejembanon gosin jen tegowu. ‡ **11:21:** Eja kotiga ii Satan. * **11:23:** Maak 9.40

Omejiilanon eja uutanon eleembombaajon kaparan konju.

Mat 12.43-45

²⁴ “Omenon eja uutanonga kouma balon qararan konkononon kema lan liligon laligon haamo memambaajon miri mongama mon mende mokolon mojoya tiiro kokaen jewaa, ‘Mirina mesaon kajeni, iikanon mono mombo eleemaṅa.’ ²⁵ Kaen jen eleema miria usuma menjeregoro eroti, ii kaaniadeen ero mokoloowaa. ²⁶ Kaen mokolon kema omejiilan tosaṅa 7 unuambaa. Omejiilan 7 ii iyaṅa uugun bologa totoon kolooju. Iinon ii unuano kan miri ii uma iikawaa uutanon laligowuya. Kaen kolooro eja iikawaa kania wala kilenkilen kolooroto, kanagen bolidaborowaa.” Kianṅ.

Daen yononon simbawonawo kolooju?

²⁷ Jiisasnon qaa kaen jen laligoro ejemba tuun batugianonga emba mononon gama Jiisas kokaen ijoro moro, “Kokona, embanon koro ama men goma aju guagiroti, niinon iwaa mobe simbawonawo kolooja.” ²⁸ Kaen ijoroto, Jiisasnon kokaen meleeno, “Ii jejanto, niinon kokaen jemaṅa: Ejemba Anutuwaa qaawaajon geja ama moma ten koma koma gbilinkejuti, iyononon mono simbawonawo kolooju.” Kianṅ.

Boi tosianon angoletowaajon kaparan koma welenṅi.

Maak 8.11-12; Mat 12.38-42

²⁹ *Ejemba tuunonon ajoroogi somariiro Jiisasnon toroqen qaa kokaen jero, “Ejemba kete

* **11:29:** Mat 16.4; Maak 8.12

namonon laligojuti, ii kanageso tuun bologa. Yononon Anutuwaa aiweseyaaon kaparan ko-makejuto, aiwese mon gejatootoo eja Joon-awaanon koloodabororo. Anutunon aiwese morota mon mende ama onombaa. ³⁰ *Qaa iikawaa kania ii kokaen: Anutunon wala eenanon Joon wasiro Niiniwe yonoo batugianon kema Anutuwaa aiweseya ano. Iikawaa so Siwe gomambaa Eja honanon kaanagadeen ejemba tuun kokawaa batugianon asugin uugia meleembuti-waajon kuun onoma aiwese giaga koloowaa.

³¹ *“Kaniagiaa kaisareya mon ii kokaen: Anutunon wala eenanon momakooto uuta somata ii kin Solomon muro Saut waagen ga kantri mombaa kwiin embanon Solomombaa momakootoya momambaaon siina moro. Siina moma namo goraayanon ga waama kana koriga tintin kan laligon Solomombaa momoya moro. Ii moroto, mobu, kamba kokaamba niinon batugianon asugin nama Anutuwaanon momakooto uuta men kajeji, ii Solomombaa momakootoya uuguja. Uugujato, onjo kilen telambelan ama noma tompin nanji mende sokonja.

“Kawaajon Anutunon kanagen ejemba korebore horon onono qaagia jen tegowaatiwaajon jaayanon keubuti, kamba iikanon Saut kantriwaa kwiin emba iikanon mono kaanagadeen keubaa. Iinon ejemba tuun somata koi nanjuti, onowo ororon koomunon ga waama onoo kooron gianon motoon nambaa. Motoon nama qaa kokaen onoo selegianon kuuwaa, ‘Onjo Jiisas

* **11:30:** Joona 3.4 * **11:31:** 1 Kin 10.1-10; 2 Hist 9.1-12

telambelan ama mugi Anutunon irona meleema onono siimbobolo uuta mobuya.’ Iinon kaen injjoro silia gosin onoangiaajon gamugia mobuya.

³² *“Joonanon Niiniwe ejemba batugianon kema Anutuwaa qaanon uugia kuuro moma iikanondeen uugia meleengito, mobu, niinon batugianon asugin nama Joonawaa nanamemenja uugun amakejen. Kaen amakejento, ono kilen telambelan ama nomakeju.

Kawaajon Niiniwe ejembanon jenteegowaa kamban somatanon ejemba tuun somata koi nanjuti, onowo ororon koomunonga waama onoo koorongianon motoon nambu. Motoon nama Niiniwe yononon qaa kokaen onoo selegianon kuuwu, ‘Ono Siwe gomambaa Eja hona telambelan ama mugi Anutunon irona meleema onono siimbobolo uuta mobuya.’ Niiniwe yononon kaen jegi nanamemen-gianon onoangiaa kania-gia injisaangi gamugia mobuya.” Kian.

Kiwa ii asasaga nonombaatiwaaajon eja.

Mat 5.15; 6.22-23; Maak 4.21-23

³³ *“Monjon lambe me kiwa ootirin kowi wanjonon me monjonon mende ambaato, ii mono kawaa duj raranon ambaa. Kaen ano tosonian miri uutanon ubombaajon mojuti, yononon iikawaa asasaga iima saanon ubu.

³⁴ Goo jaaga ii uu selegaa kiwaya kolooja. Kawaa-jon ji monjon jaaga mende menj boliji een, iikanon mono toon asaridabororo Anutuwaa

* **11:32:** Joona 3.5 * **11:33:** Mat 5.15; Maak 4.21; Luuk 8.16

asaganon saanon uuganon men asariro laaligoga kuuya asaganon laligowaa. Asaganon laligowaato, siin kombomana bologanon me iwoi monnon jaaga men bolin asasaga kojangiji een, iikanon selewaa laaligoga kaanagadeen men tiiro pangaman uutanon tintuan laligowaa.

³⁵ “Kaen kolooro moba, pangamanon uugaa asasaga kojangiro tiwabotiwaaajon mono tooga moma galen men aowa. ³⁶ Kaen ana Anutuwaa asaganon uuga kuuya sokono wanona mon mende tiiji een, goo seleganon mono kaanagadeen asombilibiawo koloon jaasewanon asarija. Kiwa somatanon seleganon kuun kokobilibiliawo men asarin gonji, laaligoga mono iikawaa so Anutuwaa asaganon andaboron laligowaa.” Kian.

Uumeleembaa selesele taniwaaajon ‘Yei!’ jero indin 6 kolooro.

Mat 23.1-36; Maak 12.38-40; Luuk 20.45-47

³⁷ Jiisanon qaa ii jedabororo Farisii (Kana qaawaa kaparan-konkon) eja monnon kokaen jen koma horon muro, “Gii saanon noo mirinon uma rama nene newona.” Kaen jero kema uma nene nemambaaajon raro. ³⁸ Wala boria mende songbama kamaan raroto, Farisii ejanon sili ii iima walingoro. ³⁹ Walingoro Ponnon kokaen ijoro, “Oo Farisii onono mono onanon hamo qen aowombaaajon qambi ano amane-newaa selia songbama yagonkejuto, ononangiaa uuganon mono tilooja. Ii mono dogo, otoko ano nepaqepalo iikanon saa qero laligoju.

40 “Oo oŋo, uugia qaa. Moŋnoŋ selia kuya mokoloroti, iinoŋ mono uuta kaanagadeeŋ mokoloro me qaago? Oŋo mono naambaajoŋ uugiaa gawombaajoŋ ataqataŋ anju? Ii mende sokonja. 41 Kawaaajoŋ iwoi qambi, amanenenon raji, ii mono kalenŋia ejemba wanaya oŋombu. Kaen anŋi Anutunon hamo qeŋ oŋono oŋoonon iwoi kuuya mono soraaya ewaa.” Kian.

42 **“Oo Farisii ejemba, lombo qagianon ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjingoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo nembanene kuuya mendeema bakaya 10:nonŋa motoonŋo Anutuwaa buŋa qeŋkeju. Dane, supe ano logoya kania kania ii kaanagadeeŋ mendeema tenonŋa motoonŋo ii Anutuwaa buŋa qeŋkeju. Nanduŋ ii tororo amakejuto, Kana qaawaa kota waŋa koi mono uuguŋ mesaŋkeju: Gii Anutu uu kononŋanon jopagon muŋkeba ano ejemba batugianon nanamemeŋ dindiŋa otaan laligowa. Qaa waŋa ii mono kaparaŋ koma otaan laligowu ano qaa melamelaa ii kaanagadeeŋ mende uuguŋ mesaowu.*

43 “Oo Farisii, lombo qagianon ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjingoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo qamakooli mirinoŋ duŋ rara mutuyanon jegenjegen rabombaa siinŋa momakeju. Maaketnon me kananon ejemba iniigi jolonŋia jewutiwaajoŋ momakeju. 44 Oo oŋo, lombo qagianon ubaatiwaajoŋ qama wanjinjingoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo qasiri qagia qaa iikawaa so kolooju. Ejembanon qamo moronawo dakanon eji, ii mende moma

* **11:42:** Lew 27.30

qagianon lansan riin iwoi donqizizinawo oosirin tiloonkeju.” Kian.

⁴⁵ Jiisasnon qaa kaen jero Kana qaawaa boi yonoononga monnon moma meleema kokaen ijoro, “Boi, gii qaa kaen jen nono kaanagadeen gamu qen nononjan.”

⁴⁶ Kaen jeroto, Jiisasnon qaa kokaen jero, “Oo Kana qaawaa boi, onoo qagianon kaanagadeen lombo ubaatiwaajon qama wanjinjingon ‘Yei!’ jejen. Ono qaawaa qaa jen koton iikawaa qaqa lombotawo ii ejemba qagianon amago ama angi ii angowombaajon bimoon onono aonoronkejuto, onoangio ii boro susugianon borona mon ilaan onombombaajon wosomomogia mon mende enkeja.

⁴⁷ “Oo ono, lombo qagianon ubaatiwaajon mono qama wanjinjingon ‘Yei!’ jejen. Ono gejatootoo ejemba yonoo qasirion simen kuun men menjerenonkejuto, onoangiaa ambosakonuru-gianon mono ii unugi komugi.

⁴⁸ Onoangiaa ambosakonurugianon gejatootoo ejemba unugi komugi ononon iyonoo qasirigianon kuun men simen menkeju. Kaen men iikanon ambosakonurugia yonoo nanamembaajon wambelaan qaagia nanjon jen dangunu kaanja nanju.

⁴⁹ “Kawaajon Anutu, momakooto Toya iinon kokaen jeja, ‘Niinon gejatootoo ejemba ano aposol wasin onombe onoonon kawuya. Kagi iyonoononga tosaanja ii unugi komuwuya ano tosaanja sisiwerowero ama onombuya.’

⁵⁰ “Anutunonj Siwe namo mokolonj oronoti, kamban iikanonjadeen kanainj gejatootoo ejemba unjugi sagia molaagi kamaaroti, iikawaa sa ironja kuuya ii ejemba kete laligojuti, mono onoo qagianonj uro siimbobolo mobuya. ⁵¹ *Aabelwaa sayanonj kamaaro iikanonjadeen kanainj unjun kouma laligonj Zekaraia siimolonj alata ano jiwowonj jigo kowoga yoroo batugaranonj qegi saya kamaaro iikanonj tegoro. Niinonj qaa kokaen injijowe mobu: Sagiaa ironjanonj mono ejemba kete laligojuti, onoo qagianonj uro siimbobolo mobuya.

⁵² “Oo Kana qaawaa boi onj, lombo qagianonj ubaatiwaajonj mono qama wanjinjinjonj ‘Yei!’ jenenj. Onj Anutuwaawaa momo mewombaa nagu kii meria ii ejemba unjuama anjonj koma onjomakeju. Onjoangio iikawaa uutanonj mende keugi ano tosianonj iikawaa uutanonj keubombaajonj anjuti, onjononj ii somonjonj anjonj koma onjoma laligogi.”

⁵³ Jiisasnonj qaa kaen jenj mesaonj keno Kana qaawaa boi ano Farisii yonjononj kanainj qaa geriaawo jenj munj qaa kania kania jewaatiwaajonj mamaga qisinj mugi. ⁵⁴ Qisinj mugi buutanonjga qaa monj qiwitigoro iikanonj kokosiiro qaawaa timbinonj horowombaajonj embonjgi. Kianj.

12

Uumelembaa selesele laaligowaa galenj meme qaa

Mat 10.26-27

* **11:51:** Jen 4.8; 2 Hist 24.20-21

¹ *Jiisasnoŋ qaaya jero kambaŋ biiwianon kanon ejemba tausenŋ tausenŋ iwaanon ajoroon oloqologon utaqtutama aon nanŋi. Kaen ama nanŋi kanainŋ gowokouruta kokaen injoro, “Iwoi jegenŋ koi: Ono mono Farisii (Kana qaawaa kaparanŋkonŋ) yoŋoo uumeleembaa selesele nanamemenŋgiaajon galenŋia mewu. Ii wosokondunŋ kaanŋa kolooja. Ii mende mesaowuti een, iikanonŋ mono yiist kaanŋa somariinŋ meŋ bolinŋ onombaa.

² *“Ejembanon iwoi ununŋ megi eji, ii kuuya mono kotunŋi asuganonŋ koloojaa. Kaanŋiadeenŋ qaa mesanŋgogi eji, ii kuuya mono inisaanŋi moma kotowuya. ³ Kawaajonŋ ono mono qaagiaajon galenŋ meŋ aon laligowu. Ono qaa panŋgamanonŋ olonŋ jewuti, ii mono asasaganonŋ jegi mobu. Ono miri uutanonŋ wanŋonŋa monŋenŋ sanenonŋ gejanonŋ jewuti, ii mono sombenonŋ asuganonŋ jen asariwu.” Kianŋ.

Morowaajon toroko moninŋ sokombaa.

Mat 10.28-31

⁴ “Alauruna niinonŋ ono kokaen injiowe mobu: Tosianonŋ selegia qenŋ komunŋ iikawaa gematanonŋ iwoi monŋ toroqenŋ ambombaaajonŋ amamaawuti, iyonŋoojonŋ mono toroko mende moma laligowu. ⁵ Ii qaagoto, morowaajonŋ toroko mogi sokombaati, niinonŋ ii qendeema onomaŋa. Monŋ morononŋ ku-usunŋ meŋ unuro komugi riitama onono gere sianonŋ kemebuti, iwaajonŋ mono toroko moma laligowu. Onŋoojonŋ qaa ii mombo jejenŋ: Iwaajonŋ mono toroko moma laligowu.

* **12:1:** Mat 16.6; Maak 8.15 * **12:2:** Maak 4.22; Luuk 8.17

⁶ “Tosianon (arion, wilisi) 5 ii toiya woinon sewana mewutiwaajon amakejuto, Anutunon iyonoononga motoongowaajon mende duduuro.
⁷ Anutunon kalan koma onoma wan jugia kuya kaanagadeen weengodaboron jangogia moja. Ejemba onoo sewangia ii wilisi mamaga unuugun uuta kolooja. Kawaaajon toroko mono mende moma laligowu.” Kian.

Kraist jokoloowu me qakoombu?

Mat 10.32-33; 12.32; 10.19-20

⁸ “Niinon qaa mon injowe mobu: Monon nii ejemba jaagianon jokolon nombaati, Siwe gomambaa Eja honanon mono kaanjadeen ii Anutuwa gajobauruta yonoo jaagianon jokoloowaa.
⁹ Kaento, monon nii ejemba jaagianon qakooma nombaati, niinon mono kaanjadeen ii Anutuwa gajobauruta yonoo jaagianon qakoomana.

¹⁰ *“Monon Siwe gomambaa Eja hona qetama qaa jewaati, Anutunon singisongoya ii saanon mesaowaato, monon Un Toroya mepaegowaati, iwaa singisongoya ii Anutunon mende mesaowaa.

¹¹ *“Ejembanon ono horon qaa jakegianon onoongi qamakooli mirigianon me kiap gawana ano kantria kantria yonoo eja pon yonoo jaanon nambutu, kaman iikanon qaagiaa kitia naa qaaga nomaen meleema jewonati, iikawaa majakakaya mono mende mobu. ¹² Ii kokaembaajon: Ono qaa jewuti, ii Un Toroyanon aua iikanondeen kuma onono jewuya.” Kian.

* **12:10:** Mat 12.32; Maak 3.29 * **12:11:** Mat 10.19-20; Maak 13.11; Luuk 21.14-15

Eja otokoyaa sareqaa

¹³ Ejemba tuun batugianonga eja monnon Jiisaswaa jero, “Boi, mannaranon komuro gii mono danaa jena mannaraanon borosamoya mendeema nomba.”

¹⁴ Kaen jeroto, Jiisasnon kokaen meleema muro, “Oo eja, moronon oroo jenteego togara koloomambaajon kuun nonota balongara mendeembenaga?” ¹⁵ Kaen jen qaa kokaen toroqero, “Euhina tiwomalekugianon afaanagadeen me kelemalelen enagati een, kilen laaligogiaa kania ii iikanon mende eja. Laaligogia mende gosin monej esuhinanon mondowuti een, mono tiwilaawu. Kawaajon menjo mewombaa otoko (greed) kuuyawaajon mono galengia men laligowu.”

¹⁶ Kaen jen sareqaa mon kokaen injjoro, “Eja qaqaqabunayawo mon laligoro. Iinon balonanon nene gawonja mero toomorian somata kolooro.

¹⁷ Ii kolooro uutanon kokaen romonjon jero, ‘Noo kowi mirina ii melaada. Kawaajon dumun gesoya gesoya, amu tuunja tuunja, yagon boranja boranja ii mono dakanon men kululuuwenaga? Mono nomaen amanamaen?’ ¹⁸ Kaen jen jero, ‘Mono kokaen amana: Nii kowi mirina kondeema kitianon kowi miri somasomata memana. Ii men nene toomoriana ano esuhinana kuuya mono iikanon men kululuuwe rabaa. ¹⁹ Kanon raro neenaajon kokaen jemana: Oo gii simbanonawo! Toomorianga mono afaanja qaa en gonja. Kawaajon mono nene nen aison gbania gbania siiseweweya qaa haamo men onon laligowa.’ ²⁰ Kaen jeroto, Anutunon kokaen

ijoro moro, ‘Oo gii, uuga qaa! Niinon kambanga ama jen tegon un̄a kokoosoga gomantiin̄a kokanon guambe komuwaga. Komuna ilawoila kuuya bun̄a qen̄ aon̄ laligonati, ii mono morowaa bun̄aya koloowaamaen̄?’

²¹ “Monon̄on̄ iyan̄aajon̄ tiwomaleku maa suan̄ iwoi men̄ kululuun̄kejato, Anutuwaa koroŋanon̄ uuwaa toomorian̄a mende en̄ muji, iwaajon̄ mono lombo somata kaen̄ koloowaa.” Kian̄.

Anutu moma laarin̄ majakaka mende mobu.

Mat 6.25-34

²² Jiisanon̄ gowokouruta kokaen̄ injoro, “Kaen̄ koloowaato, niinon̄ on̄o kokaen̄ injowe mobu: On̄o balonon̄ laligowutiwaa majakakaya ii kokaen̄ jen̄ mende mobu: Nono mono naa iwoiga men̄ newonaga ano naa iwoinon̄ selenana esuuwonaga? ²³ Selegiawo laligojuti, iikanon̄ iwoi hon̄a kolooro opo selekopaanon̄ mono iikawaa qerewen̄a kolooja. Jaagiawo laligojuti, iikanon̄ iwoi hon̄a kolooro nenenon̄ mono iikawaa qerewen̄a kolooja.

²⁴ “Mono aoao koon̄ injiibu: Yon̄onon̄ nene kota mende qosoma kororoŋkeju. Dumun̄ hon̄a mende koton̄ kowi mirigianon̄ mende men̄ kululuun̄keju. Sii solongia ii qetegon̄ (stua) nene mirinon̄ mende amakeju ano Anutunon̄ ii kilen̄ un̄uagin̄keja. Ejemba on̄oo sewan̄gia ii koon̄ sewan̄gia un̄uugun̄ uma eja. Mono ii romon̄gogi kemba.

²⁵ “On̄oonon̄ga monon̄on̄ majakaka moma iikaan̄a kanon̄ namonon̄ laligowaatiwaa

kambaŋa ii weenj motoŋgowaa so menj torogewaa me qaago? Ii qaago totoon!*

²⁶ “Iwoi melaada kaanŋa ambombaajonj amamaawuti eenj, iwoi tosaanŋa kuuyaajonj mono nomaembaajonj majakaka mobuyaga?

²⁷ *Ono mono japu jariŋ juraya akadamugiawo ii injibu: Yoŋononj opo surugiaajonj beweso mende lonŋbamakeju. Gawonj iwoi tosaanŋa mende menjeju ano ii kilenj kokaenj injijowe mobu: Kinj Solomononj goul silwaya qeragonj malekuya asombilibiliawo mouma laligoroto, iwaa malekuya ii taalimba leiŋ firinduawaa so iimasiinŋiawo mende kolooro.

²⁸ “Japu jariŋ juraya toonj ii kete namononj kosonananonj raro woranŋ kongi kamaaro gilinj menj kululuunj kuugi jewaa. Ii kilenj Anutunonj juraya kaanŋa monj ii kaanjiadeenj awaagadeenj menjerenŋonjeja. Kawaaajonj iinonj mono onj kaanagadeenj saanonj esuunj onjombaa. Onj japu jariŋ jurayaa so mende kolooju. Anutunonj kalanj koma onjomambaajonj moji, siinŋa iikanonj mono iwoi kuuya unjuugunj uja. Oo ejemba, momalaa-riŋianonj mono naambaajonj melaada kolooja?

²⁹ “Kaenj kolooro onj kaanagadeenj laaligogiaajonj majakaka mende mobu. Ii moma bimoonj kokaenj jewubo, ‘Nono mono naa nene apuga newonaga?’ Kaenj jenj uugia iikanonj mende ama uukamakamaa koloonj uugere mokoloowubo.

³⁰ Kantri so uumeleembaa gadokopa yoŋononj

* **12:25:** Tosianonj kokaenj meleema jeju: Onjoononŋa monjonj majakaka moma iikaanŋa kanonj selia wan fiitwaa so toroqenj menj korimambaajonj amamaawaa. * **12:27:** 1 Kinj 10.4-7; 2 Hist 9.3-6

iwoi kaanja kuuya bunja qeŋ aowombaajon kaparaŋ koma uugere amakeju. Ii amakejuto, oŋo nene opo iwoiwaajon memeqemear meŋ amamaajuti, Manjanon mono ii modaboroja.³¹ Iikawaa uugereya mende ambuto, mono Anutuwaa bentotonon keubombaajon kaparaŋ komakebu. Uugia iikanon angi ero iinon mono galeŋ koma oŋoma iwoi kaanja ii kaanjaadeŋ toroqen oŋombaa.” Kiaŋ.

Bujanana Siwenon me namonon meŋ kululuunin sokonja?

Mat 6.19-21

³² “Oo noonon tuuŋ melaada, Manjanon bentoton oŋomambaajon mojiwaajon mono toroko mende moma laligowu. ³³ Balombaa moneŋ hinaya ii kaparaŋ koma qeragowubo. Kawaaajon iwoi eŋ oŋonji, ii mono sewanaajon ama moneŋ horon bakaya ejemba wanaya kalengiaajon oŋombu. Kaerŋ angi qabuŋagia maa suaŋ kaanja ii Siwe gomanon eŋ seiŋ mende qaombaa. Moneŋ gesogia qaita mon ii Siwe gomanon mende boliwu. Gureŋ dumunjaŋ ano yongoro meme yononon mono eu uma iwoi meŋ boliwombaajon amamaawuya.

³⁴ “Iwoiwaajon akadamuya meŋ mona uji, iikanon miri mongeŋ ero giinon mono uuga kaanagadeŋ iikanon qokotaan laligowaga.” Kiaŋ.

Uugbili laligon gawon megi sokombaa.

³⁵ *“Oŋo mono Anutuwaa gawona mewombaajon jojoriŋ opo surugia somonon yagon

* **12:35:** Mat 25.1-13

akadamugiawo nama uugiaa kiwayanon ootirigi jero laligowu. ³⁶ *Ii kokawaa so: Miri toya mon ii ejemba maran (agomin aao) lombanon kan aisoowombaaon horon mugi keno. Kanon keno meraurutanon mirinon rama eleembaati-waajon jaagianon seleeŋen uun kisi-kasu jeŋ kaparan koma mambonju. Mamboma laligogi iinon kamban kanon me kanon kouma nagunon qenaga, yononon mono iikanondeen nagu horogi koubaa. Ono mono mera iyonoo so koloon jojorin laligowu.

³⁷ “Poŋon eleema karo gawon memeuruta tosonian uugbili laligogi kaen mokoloon onombaati, iyononon mono simbawonawo kolooju. Niinon qaa hona mon kokaen injowe mobu: Iinon kouma ajoroon onoma nene duŋon ano ragi nene unuagi mambaaon jojoron aon welen qeŋ onombaa. ³⁸ Iinon ruuŋanon me goman aworaŋgoro kanon eleeno tosonian uugbili laligogi mokoloon onombaati, iyononon mono simbawonawo kolooju.

³⁹ *“Gbili laligowombaaon qaa koi mono saanon romongowu: gomantiina ano kikekakililij ejanon naa kambanon me auanon kawaati, miri toyanon ii monagati een, iinon mono gbili laligon miria saanon galen mero qosoma umambaaon amamaawaa. ⁴⁰ Ono ‘Siwe gomambaa Eja honanon kamban kokaamba mende koubaa,’ jeŋ romongowuti, iinon mono kamban iikanondeen koubaa. Kawaajon on kaanagadeen jojorin laligowu.” Kian.

* **12:36:** Maak 13.34-36 * **12:39:** Mat 24.43-44

Gawon ejanon silemale laligon tiwilaaro.

Mat 24.45-51

⁴¹ Jiiasnon qaa kaen jero Piitonon qisiro, “Pon, gii sareqaa koi ii nonoojon me ejemba tosaana kuuya yonoojon kaangadeen jejan?”

⁴² Kaen qisiro Ponon jero, “Gawon meme ejemba batugianon moronon tirin koton tosaana unuuguja? Tosianon zololongon gawon mesaogi monon momakooto awaawaa qaganon kaparan koma pondan menkeji, iinon mono simbawonawo kolooja. Miri toyanon nanamemenja gosin iima mongen kema miriaa ilawoilaya ii iwaa borianon ano galena koloowaa. Galena koloon welenqequeuruta iJOROTIwaa so kalan koma kamban dindinanon unuaginkebaa.

⁴³ Kaen kalan koma onoma laligoro toyanon eleema kan kaan iima ‘Mono simbawonawo koloojan!’ jewaa.

⁴⁴ “Niinon qaa hona mon kokaen injjowe mobu: Toyanon simbawonawo ijon esuhinaya kuuyaa galena kuun mubaa. ⁴⁵ Kuun mubaato, gawon meme bibilokoya iinon uutanon romongon kokaen jewaati een, ‘Ponnaa kaka kambananon koriga eja.’ Kaen jen kanain gawon meme ejembauruta unun ureen jejelomban ama aisoon apu kotiga nen uuta sooro enkalolon silemale ama laligowaa. ⁴⁶ Kaen laligon kamban monon Ponja koubaatiwaajon mende mambombaati, mono iikanondeen koubaa. Kambanaajon imowamo ulumbulun laligoro mono aua iikanondeen kouma qen japalelen men mun jen kotooro qaaqootogo ejemba kaanja gere sianon kemen siimbobolo mobaa.

⁴⁷ “Gawonj meme monjonj Ponjaa uusiinja moma yagoroto, qaa arenja ijorotiwaa so joronqoronj mende menj aonj gawonja menj laligoroti, Ponjanonj iikawaa ironja jero somonjonj oolinonj indinj mamaga qeyayagonj qewuya. ⁴⁸ Kaenj qewuyato, gawonj meme eja monjonj Ponjaa uusiinja mende moma yagonj iwoi ama mero ironja saanonj jegi oolinonj qewutiwaa so kolooji, Ponjonj iikawaa ironja jero afaanja qewuya. Anutunonj mombaajonj iwoi mamaga muroti, iinonj mono ii menj sei-ro honja mamaga koloowaatiwaajonj mam-bombaa. Anutunonj mombaajonj iwoiwaa waroga seiseiya muroti, iinonj mono ii menj sei-ro honja sei-seiya kolooro meleema mubaatiwaajonj qisiwaa.” Kianj.

Jiisasnonj gere bolanj menj kamaaro deeno.

Mat 10.34-36

⁴⁹ “Niinonj namononj gere ama uulangowe jenj kema kawaatiwaajonj kamaawe uusiinja mono iikawaa bolananonj jedaborowaatiwaajonj eja. ⁵⁰ *Ejato, ii ‘Gere ama uulangomanja,’ jewe si-imbobolo mamaga jonj kowororo kaanja ii noo qananonj uma turunj nomambaajonj ambaa. Anutunonj iikaanja kanonj mulu qaita monj menj nom-baa. Oo nii konjilinj somata moma laligowe mulu menj nono iikanonj tegowaa. ⁵¹ Kokaenj romonjgowubo: Jiisasnonj luae qemambaajonj ama namononj kamaaro. Niinonj kokaenj injjowe mobu: Niinonj luae qemambaajonj qaagoto, noonjonj ama juma deengi bonj jawo koloowaa.

* **12:50:** Maak 10.38

⁵² “Ii kokaembaajon jejen: Noo Buṇa qaananon ejemba uugia kuuro meleengitiwaajon kambaṇ kokaamba kanain kokaen koloowaa: Miri mombaa uutanon ejemba 5 yononon batugianon angowowo ama jumbuya. Leegen karon yononon woi yorowo angowowo anḡi leegen woi yoronon karon yonowo deendeen ama laligowuya. ⁵³ *Maṇmera yoronon juma kerekere ani nemumbora yoronon riitama aori enaroyanon enaroya qetama aon deembaota.” Kian.

Kambaṇ laligojonḡi, ii moma gosiwu.

Mat 16.2-3

⁵⁴ Jiisanon toroqen ejemba tuun ii kokaen injoro, “Ween kemekemetanon gomaṇ bulugon koosu umuṇ kono onḡo ii iima iikanondeen ‘Kon kawaa,’ jenkeju. Kaen jegi kon kawaa. ⁵⁵ Saut waagenḡa haamo giliro iima moma kokaen jenkeju, ‘Gomaṇ geriawo koloowaa.’ Kaen jegi iikawaa so koloowaa. ⁵⁶ Oo uumeleembaa ejemba seleseleya, onḡo sombin namowaa tanigara iima kon weembaa kanagara saanon gosinkejuto, kambaṇ koi laligojonḡi, iikawaa kania mende gosin moma kotogi mende sokonja.” Kian.

Angowowogia mindingogi solananiwaa.

Mat 5.25-26

⁵⁷ “Onḡo ‘Twei dindiṇa ii nomaen ambona,’ jen kawaa kania ii nomaembaajon ama onḡoangio mende gosin jen tegonkeju? Ii mende sokonja. ⁵⁸ Kereganon seleganon qaa ama qaa jakeyanon horon gomambaajon ano jenteego galembaanon

* **12:53:** Mai 7.6

kema kana nemuṅṅonon iikanon mono kaparan koma uumotoonṅo ama qaagara jen solananiwao. Kaen mende ambaoti een, kereganon saanon oro-raan gono (jas, majistreit) jenteego toyaa jaanon keuna moma jero opotorowaa borianon kemena kapuare mirinon goombabo. ⁵⁹ Niinon kokaen jewe moba, Gii kanon tawaga kuuya ambaatiwaa so osin rabaga. Toiyaga konoga kaanagadeen andaboronṅo mono wantaaga men kamaawaga.” Kian.

13

Uugia melembu me komuṅ tiwilaawu.

¹ Kamban iikanondeen tosianon kouma Jiisas sundu kokaen ijogi moro, “Galili ejemba tosianon Jerusalem jigonon siimolon oogi gawana Pailotonon jero kawali galenurutanon kanon uma unun komugi sagia kamaan lama bulmakao sagiawo melokanjij ero.”

² Kaen jegi meleema kokaen injjoro, “Ono iikawaajon kokaen romonṅowubo: Galili ejemba yononon Galili ejemba tosaanṅa kuuya unuugun singisonṅo ama laligogitiwaaajon siimbobolo ii mogi. ³ Kaen qaagoto, niinon kokaen injjowe mobu: Ono uugia mende meleembuti een, ono kuuyanon mono kaanagadeen tiwilaadaborowu. ⁴ Me goman qata Siloam kanon miri koriga monon kamaan koma ejemba 18 turun onono komugiti, ono iyonoojon kokaen romonṅowubo: Yononon Jerusalem kanageso tosaanṅa kuuya unuugun singisonṅo ama qaagiawo laligogi. ⁵ Qaagoto, niinon kokaen injjowe

mobu: Onjo uugia mende melembuti een, onjo kuuyanonj mono kaanagadeenj tiwilaad-aborowuya.” Kianj.

Muli gere gorosonjaa sareqaa

⁶ Jiisasnonj sareqaa monj kokaenj jero, “Eja monjonj muli gere komoro gawonjonj kouma nano kawaa honja mongamambaajonj kenoto, monj mende mokoloo. ⁷ Mende mokoloonj gawonj galenaaajonj jero, ‘Moba, niinonj muli gere kokawaa honja gbani karoombaa so kanj mongambeto, monj mende mokoloowe. Kawaa-jonj ii mono naambaajonj toroqenj namowaa kel-ega eenj horowabo. Kawaaajonj ii mono koma gilina kemba.’ ⁸ Toyanonj kaenj jeroto, galenonj meleema ijoro moro, ‘Oo eja ponja, ii saanonj mesaona gbani koi mombo namba. Niinonj kambañ biiwianonj kokaamba kanonj kinonjonj namo osonj qidigonj isombasonj ama liligowe kel-egawo koloowaa. ⁹ Niinonj kaenj ambe gbani gematanonj iikawaa honja saanonj koloonaga. Ii mende koloowaati eenj, ii saanonj komba.’” Kianj.

Jiisasnonj Sabat kendononj emba monj menj qeangoro.

¹⁰ Jiisasnonj Sabat kendononj qamakooli miri monjonj uma Buña qaa kuma onono. ¹¹ Kanonj emba monj raro. Omenonj gbani 18 kawaa so menj loorinj muro gemata miligoro qeteteremambaajonj amamaanj rama laligoro. ¹² Jiisasnonj emba ii iima oono karo kokaenj ijoro, “Emba, isin-abisina jiganonj mono gomesaoro awaa koloo-jañ.” ¹³ Kaenj jenj boria wanjonj ano iikanondeenj qeteterenj Anutu mepeseenj muro.

14 *Mepeseen muroto, Jiisasnon Sabat kendonon emba ii men qeangoroti, qamakooli miriwaa galejanon ii iima kawaajon moro boliro qaa kanain ejemba tuun yonoojon jero, “Gawon memewaa kamban 6 eji, iikanon mono kan men qeangon onombaatiwaaajon jewu. Ii Sabat kendonon qaago.”

15 Kaen jeroto, Pononon meleema kokaen jero, “Oo uumeleembaa selesele ejemba, onjo kuya bulmakao ejiaga me dongigiaga ii Sabat kendonon mirinonga isama unuanji apunon kema nenkeju me qaago? Onoononga mononon ii mende angon koma onomakeja. 16 Mobu! Emba koi kanon Aabrahambaa gbiliga kolooro Satanon somongon muro gbani 18:baa so laligoro niinon kasia ii Sabat kendonon isambe sokoma ononja me qaago?” 17 Kaen jero tuarenjenuruta kuuya yononon gamugia mogi ano ejemba tuun kuuya yononon angoletto damuyawo meroti, ii kuuya iima moma aisoogi. Kian.

Nejon kotaa sareqaa

Mat 13.31-32, 34; Maak 4.30-32

18 Jiisasnon sareqaa mon kokaen jero, “Anutuwaa bentotonaa kania ii nomaen? Ii naamombo so ambenaga? 19 Ii nejon kotaa so kokaen kolooja: Eja mononon ii men gawonanon kema komoro waama somariin gere kolooro. Gere kolooro kanakeewan koonja koonja yononon haigia gere iikawaa borianon anji.” Kian.

* **13:14:** Eks 20.9-10; Dut 5.13-14

*Yiistwaa sareqaa**Mat 13.33*

²⁰ Jiisasnoŋ mombo sareqaa moŋ kokaen jero, “Anutuwaa bentotoŋa ii naa iwoiwo so ambenaga? ²¹ Ii yiist me flaua meŋ somasomariiwaa so kokaen kolooja: Emba moŋnoŋ ‘Bered oomaŋa,’ jeŋ yiist meŋ flaua konde karoŋ kanŋ mindiriŋ melenqeleen ama ano rama korebore somariiro.” Kiaŋ.

*Mono nagu goŋgoŋanoŋ janjariŋ riin keubu.**Mat 7.13-14, 21-23*

²² Jiisasnoŋ kema taonŋ taonŋ ano gomaŋa gomaŋa kanŋ Buŋa qaa kuma oŋoma kema laligoŋ Jerusalem sitinoŋ baagen keno. ²³ Keno moŋnoŋ kokaen qisiŋ muro, “Poŋ, uugia meleenŋi Anutunoŋ hamo qeŋ oŋono letombuti, ii ejemba afaaŋgoya me nomaen?” Qisiŋ muro kokaen injoro,

²⁴ “Oŋo mono nagu goŋgoŋanoŋ keubombaaŋoŋ janjariŋ riin aonrowu. Niinoŋ kokaen injjowe mobu: Ejemba mamaganŋ Anutuwaa bentotoŋ uutanŋ keubombaaŋoŋ batogowuto, ii amaawuya. ²⁵ Kanagen miri toyanŋ waama nagu konogo oŋo kambaŋ iikanŋ kanaiŋ seleenŋen nama nagunoŋ qeŋ kokaen jewuya, ‘Poŋ, mono nagu horoŋ nonomba.’ Kaen jegi meleema kokaen injjowaa, ‘Nii mende moma oŋonjeŋ. Oŋo daaŋkaya, ii mende mojeŋ.’ ²⁶ Kaen injjoro oŋo iikanondeen kanaiŋ kokaen jewuya, ‘Nononoŋ mono giwo ainjoloŋ rama nene neniŋ. Giinoŋ mono liligoŋ nonoo sombenŋ Buŋa kuma

nonona.’ ²⁷ *Kaen jewuyato, iinon qaa kokaen injowaa, ‘Ono mono dakaya, nii mende moma onjonjen. Kawaajon kokaen injowe mobu: Bologna meme kuuya, ono mono nomesaon togowu.’

²⁸ **“Togogi iikanon Aabraham, Aisak, Jeikob ano gejatootoo ejemba kuuya yononon Anutuwaa bentoton uutanon nangi injiibuto, onoangia hagon onongi seleenjen nambuya. Kaniagia kaen mokolon sama gigilaan gobugia kigi qaro laligowuya. ²⁹ Ejembaya ejembaya ii ween koukoutanonga ano kemekemetanonga ano leelee Noot Saut iikanon kan Anutuwaa bentoton keuma dun raragia men nemanene nen korisoro ama laligowuya. ³⁰ *Kaen laligowuto, mobu! Konoga yonoononga tosonian mutuya koloowuya ano mutuya yonoononga tosonian konoga koloowuya.” Kian.

Kin Herodnon kasu soona kawaa so kolooja.

Mat 23.37-39

³¹ Kamban iikanondeen Farisii (Kana qaawaa kaparanonkon) tosonian Jiisaswaanon kan kokaen jegi, “Kin Herodnon guro komuwaatiwaaajon moja. Kawaajon mono goman koi mesaon kamba.”

³² Jegi kokaen meleema onono, “Ono mono duuyaa kasu soona ii kokaen jegi moba, ‘Moba! Niinon kete ano woran ome onotaamaña ano ji ejemba men qeangon onoma laligomaña. Kemanati, indigen mono iikanon keuma gawona metogomaña.’ ³³ “Gejatootoo ejemba seiseiya ii

* **13:27:** Ond 6.8 * **13:28:** Mat 22.13; 25.30 * **13:28:** Mat 8.11-12 * **13:30:** Mat 19.30; 20.16; Maak 10.31

Jerusalem sitinon unugi komugi. Goman tosonian mende toroqen unugi komunkeju, iikawaa tanitani eja iijen. Kawaajon niinon kete ano woran indigen kana kema laligomaña. Jerusalem keube nugi komumanjati een, mono iyonoonon kaiyaka-giaga ii toroqen ambu.” Kian.

Jiisasnon Jerusalem sitiwaajon saaro.

Mat 23.37-39

³⁴ Jiisasnon jero, “Oo Jerusalem Jerusalem, onjo gejatootoo ejemba unugi komugi Anutunon ejemba wasin onono onoonon kankejuti, ii jamonon unugi komunkeju. Kuru nemunanon merauruta enqana baatanon ama kojojon onomakeji, niinon iikawaa so kambaña kambaña goo kanagesouruga suunjon kololon onomambaajon moma laligoweto, onjo ii togon laligon kougi. ³⁵ *Mobu! ‘Anutunon mono jigo mirigia gema qero saoyagadeen ewaa.’ Kaen ewaato, niinon kokaen injiowe mobu, Onjo nii mombo mende niibuyato, kanagen kambañ mon kan kuuro iikanon niima kokaen jewuya, ‘Pombaa qatanon kan nononji, Anutunon mono ii kotuegon muba.’ Kian.”

14

Jiisasnon ji eja mon men qeangoro.

¹ Jiisasnon Sabat kendon monnon Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) yonoo jotamemeya mombaa mirianon uma nene nero. Neñ raro tosonian galen men itiigi. ² Iikanon iwaa jaasewananon ji eja mon kana boria apunon

* 13:35: Ond 118.26; Jer 22.5

ologon somariiro raro. ³ Jiisasnon ii iima kanain Kana qaawaa boi ano Farisii ii qisin onjoma kokaen jero, “Sabat kendonon eja men qeangon mun iikaanja kanon Kana qaa uuguwonja me qaago?”

⁴ Kaen jeroto, yononon goron qen ragi. Ragi borianon eja ii oosirin men qeangon wasiro keno.

⁵* Keno kokaen injoro, “Onoononga mombaanon mera me bulmakao ejia ii Sabat kendonon apu rononon kemebaati een, ii mono uulanawo horogi koubaa. Moronon ii mende hororo kounaga?”

⁶ Kaen qisin onjono kawaa kitia meleembombaa bimoon qaagia bogoro ragi. Kian.

Jiisasnon sele men-uu ii qetano.

⁷ Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) ejanon ejemba nenewaajon koma horon onjoti, iyononon dun jaayanon eu metogon ragiti, Jiisasnon ii iima kawaajon sareqaa mon kokaen injoro, ⁸* “Mononon gii maran (agomin aao) lombambaanon koma horon gono iikanon kema dun jegenja mende men raba. Kaen ambagati een, tosaanja koma horon onjoti, iyonoononga mononon gii guugun qabunayawo koloowabo.

⁹ “Iinon kouro lomban toyanon goonon kan kokaen jenaga, ‘Gii dun koi mesaona uuta iinon raba.’ Kaen jewaati een, gii mono waama baatanon emu kamaan dun men rama gamuga senjombo mobabo. ¹⁰ Kaen qaagoto, mononon koma horon gombaati, gii saanon dun siminanon emu kema raba. Kaen rana lomban toyanon

* **14:5:** Mat 12.11 * **14:8:** Gba 25.6-7

kouma giima jewaa, ‘Alana, gii saanon kaj dun jeganon eu kema raba’. Kaen jero giinon ejemba giwo rama nene nejuti, mono kuuya iyonoo jaagianon qabunagawo koloowaa. ¹¹ *Ii kokaembaajon: Iyangiaa uugia men ubuti, Anutunon ii kuuya men kamaan onombaa. Mononon iyanu uuta men kamaawaati, Anutunon mono ii men uma mubaa.”

¹² Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) ejanon ejemba koma horon onono lombanon raji Jiisasnon lomban toya eleema iima kokaen ijoro, “Gii weembaa me gomantiinana lomban mon onon iikanon geenana alauruga me daremunuruga ii mende koma horon onomba. Tinitosauruga me miri ejemba qabunagiawo ii mende koma horon onomba. Kaana lombambaajon koma horon ononati, ii kaanjadeen koma horon goma tosaga ii metogon gonji tegowaa. Kaen ambaati een, Anutunon mono iikawaa tawaya mende gombaa.

¹³ “Kaen qaagoto, lomban mozozongon oowagati, gii mono ejemba kamaanqeqeta ii koma horon onomba. Ejemba wanaya, lokon ano jaagoo koloojuti, mono ii onona sokombaa. ¹⁴ Ii koma horon onona yononon tosa metogon gombambaajon amamaagi gii iikawaajon simbawonawo koloon laligowaa. Tosagia ii een ero laligona solana yononon koomunonga waagi kamban iikanon Anutunon ano ii goojon metogon gombaa.” Kian.

* **14:11:** Mat 23.12; Luuk 18.14

Lombarj ano mondomondo qaa jej togogi.

Mat 22.1-10

¹⁵ Jiisasnoŋ kaen jero nene neŋ ragi yoŋoonoŋga moŋnoŋ ii moma kokaen ijoro, “Moŋnoŋ Anutuwaa bentotoŋ uutanonŋ keuma nene neŋ rabaati, niinoŋ iwaajoŋ simbawoŋawo jejen.”

¹⁶ Kaen ijoro kokaen meleeno, “Eja moŋnoŋ gomantiinŋaa lombarj somata mozozoŋgoŋ ooŋ ejemba mamaga horoŋ oŋoŋgi kawutiwaajoŋ jero. ¹⁷ Lombarj kambaŋa kaŋ kuuro welenqeŋeya moŋ wasiro koma horoŋ oŋomambaajoŋ ijoroti, iinoŋ yoŋoonoŋ kema jero mogi, ‘Iwoi kuuya mozozoŋgodaboroniŋ eja. Kawaajoŋ mono saanoŋ kawu.’ ¹⁸ Kaen inijoroto, ii moma yoŋonoŋ korebore kanaiŋ iwoi tosiانوŋ mondoŋ togogi. Eja mutuyanonŋ jero, ‘Nii molalen moŋ sewanŋa mewetiwaajoŋ iikanonŋ kema iimambaajoŋ mojen. Iikanonŋ somoŋgoŋ nonja. Kawaajoŋ saanoŋ kema ijona mende moma bolinŋ nomba.’ ¹⁹ Eja moŋnoŋ jero, ‘Nii bulmakao eja 10 sewanŋia meweti, ii qaŋanoŋ somoŋgowe kinonŋ horogi kema gawonŋ batogoŋ menjanŋomaŋa. Iikanonŋ somoŋgoŋ nonjiwaajoŋ saanoŋ ijona mende moma bolinŋ nomba.’ ²⁰ Moŋnoŋ toroŋen kokaen jero, ‘Nii emba woranda koi sewanŋa mewetiwaajoŋ kamambaajoŋ amamaajen.’

²¹ “Kaen jegi welenqeŋenoŋ eleema eja poŋa buju ii ijoro. Ijoro moma uuta gere jero welenqeŋeya kokaen jej kotoŋ muro, ‘Gii mono alanzaŋ qenjaaro sombenonŋ ano kananoŋ kema ejemba kamaanqeŋeta, wanaya, kana borogia riiriita, jaagoo ano lokoŋ ejemba ii mono unuana

lomban miri uutanonj koi kawu.’²² Jen kotonj murotiwaa so andaboronj kanj kokaen ijoro, ‘Ponna, jen kotonj nonjanjwaa so anjento, dun tintina mombo kaanjadeen raja.’

²³ “Kaen ijoro eja pononj jero, ‘Gii mono roonqeqe ano kuungianonj kema ejemba rama kenjuti, ii kaparanj koma kuun onona lomban miri uutanonj kouma saa qewu. ²⁴ Niinonj kokaen injjowe mobu: Ejemba wala koma horonj onomambaajonj jeweti, iyonoononga mononj noo lombanonj mende kouma nembanene nej naanja mobaa.’ ” Kianj.

Jiisaswaa gowoko laaligowaa kania

Mat 10.37-38

²⁵ Jiisasnonj keno ejemba tuunjelembe yonononj otaanj kenji eleema kokaen injjoro, ²⁶ * “Mononj niwo kanj laligomanjenj nii gogoraagenj ama noma nemunmana, embameria, daremunja, naambeeta ano iyanaa laaligoya kaanagadeen jegenj ama jopagonkeji, iinonj mono noo gowokona koloomambaajonj amamaawaa. ²⁷ * Sisigia megij mononj nii notaanj siimbobolo moma maripoononj komumambaajonj mende jojoriwaati, iinonj mono noo gowokona koloomambaajonj amamaawaa.

²⁸ “Onoononga mononj miri koriga memambaajonj moji eenj, iinonj mono wala kamaanj rama monenja miri medaborowaatiwaa so kolooja me qaagoti, iikawaa kania gosinj iima kotowaa.

* **14:26:** Mat 10.37 * **14:27:** Mat 10.38; 16.24; Maak 8.34; Luuk 9.23

²⁹ Kaen mende ama miri tandoya komoma medaboromambaajon kotikotiiya mende en muro mesaoro een nano ejemba kuuya ii iima kanain jen mepagepae ama mububo. ³⁰ Kaen ama mun kokaen jewubo, ‘Eja ii kanain miria meroto, ii medaboromambaajon mende kotiuro.’ Iikawaa so gii Jiisas otaawaa me qaagoti, ii tororo gosin moma kotowa.” Kian.

³¹ Jiisasnon qaa ii toroqen kokaen jero, “Kaanagadeen kin eja pon monnon kin mombo aron qen ‘Manja qewonja,’ jen nomaen ambaa? Iinon uulanawogadeen kere mende ama mubaato, wala jawinuruta horon onono ajoroon rama qambanmamban qaa kokaen amin mobuya, ‘Ananaanon ejaurunana 10,000 laligojon ano leegen kereurunana ii 20,000 laligoju. Eja ponjianon ii unuama kagi injiima saanon kotiin unuwonja me qaago?’ ³² ‘Mende kotiiwonja,’ jewuti een, iinon kere kinon koriganon karo iikanondeen jotamemeuruta wasin onono iwaanon kema luae qewombaajon gejanono amin mobuya. ³³ Kaanagadeen onoononga monnon iwoi kuuya en muji, ii jegenja ambaati, iinon mono noo gowokona koloomambaajon amamaawaa. Kawaajon mono niiga jegenja noongi sokombaa.” Kian.

Sii naanja qaa ii iwoi omaya totoon.

Mat 5.13; Maak 9.50

³⁴ “Sii ii awaa koloojato, siinja mesaowaati een, ii mono nomaen meagonin mombo siinjawo

koloonaga? ³⁵ Kikisi omaya ii balon kele-gawo koloowaatiwaajon men kululuun isom-baajon amakejonto, sii naanja qaa ii iwoi mom-baajon mende sokombaa. Qaago! Ii mono een namonon gilini kemenej een toontoon ewaa. (Gii kaanjadeen noo gowokona koloon batuyanon koton nomesaowagati een, mono iwoi omaya koloowaga.) Mononon gejiawo laligoji een, iinon mono qaa ii moma kotowa.” Kian.

15

Lamanon soorotiwaa sareqaa

Mat 18.12-14

¹ *Takis tiliqili ama megiti ano singisongo ejemba tosaanja ii jaasonogoyanon Jiisaswaa Buja qaaya mobombaaajon kagi. ² Kaen kagito, Farisii ano Kana qaawaa boi yononon Jiisaswaa-jon uugia boliro njindi-njunduru qaa kokaen jegi, “Eja kanon singisongo ejemba unuama yonowo rama nene neja.” ³ Kaen jegitiwaajon Jiisasnon sareqaa mon kokaen injoro,

⁴ “Onoononga mombaa lamauruta 100 laligogi yonoononga mononon soon jinjaun keno toy-anon nomaen ambaa? Iinon mono 99 ii balon qararankonkonon onomesaon kema mo-toonngo jinjaun kenoti, iikawaajon mongama kema laligon mokoloo tegowaa. ⁵ Mokoloon uukoisoro ama sawinanon ama bosima kawaa. ⁶ Mirinon kan alauruta ano tosaanja kosere laligo-juti, ii onoono ajoroogi kokaen injowaa, ‘Lamana sooroti, ii mokoloojenatiwaajon mono kagi niwo

* **15:1:** Luuk 5.29-30

korisoro ambona' ⁷ Niinon kokaen injijowe mobu: Iikawaa so singisongo eja motoongonon uuta meleembaati, iwaajon Siwe gomanon korisoro somata koloowaa. Ejemba 99 iyangiaa jaagianon solana dindina koloon uugia meleembombaa-jon mende moma laligojuti, iyonoojon korisoro kaana mende koloowaa." Kian.

Monen kota soorotiwaa sareqaa

⁸ "Kaanagadeen emba monon silwa monen kota 10 men laligoro yonoononga motoongonon kemen sooro nomaen ambaa? Iinon mono kiwa ootirin kaparan koma miri usuma mongambaa. Mongama laligon mokoloo-ro tegowaa. ⁹ Ii mokoloon emba alauruta ano emba tosaana kosere laligojuti, ii onoono ajoroogi kokaen injijowaa, 'Noonon silwa monen kota motoongonon sooroti, ii mokoloojenatiwaajon mono kagi niwo korisoro ambona.' ¹⁰ Iikawaa so niinon kokaen injijowe mobu: Singisongo ejemba monon uuta meleenon Anutuwaa gajobauruta yononon iwaajon korisoro uuta ambuya." Kian.

Qewolon ejanon uunjonan ama uuta meleenon.

¹¹ Jiisasnon toroqen kokaen jero, "Eja mombaa merawoita woi laligori. ¹² Koganon manajon kokaen ijoro, 'Amana, gii mono monen es-uhinaga mendeema bakaya nomba.' Kaen ijoro mangaranon ilawoilaya kuuya sogaranon mendeema orono. ¹³ Ii orono meria melaanon goman boria woi karoon laligon hina iwoiya ku-uya ii kololoon men kantri monen keno. Iikanon kema iyanaa jaajaa kana somata emba yonowo

bao kasu kaanja pangaman laaligo laligon monen hinaya gilidabororo.

¹⁴ “Iwoi kuuya gilidabororo bodi somata koloon balon kuuya ii sokono. Iinon kamban kanon kanain tapekokoro koloon memeqemean ama amamaaro. ¹⁵ Amamaan kantri iikawaa toya mombaanon kema gawombaajon qisin muro wasiro iwaa bao sopanon kemen bao galengiaga laligoro. ¹⁶ Iikanon laligoro bao yononon sako kota negi iima ‘Saanon ii newe tomena sokonaga,’ jeroto, ii kaanagadeen monon mende muro.

¹⁷ “Kaen laligon uuta tooro kokaen jero, ‘Mannaa gawon ejemba naa afaanja yononon gawon megii sewanja onono nene nen timbiringon laligojuto, niinon kokanon konkorara bodi laligon komumambaajon anjen. ¹⁸ Nii mono waama mannaanon eleema kema kokaen ijomana, ‘Ama, nii singisongo ama iikanon gii ano Siwe Toya qaagara qotogon qagara men boliwe. ¹⁹ Kawaajon giinon mombo noojon ‘Merana,’ jewagatiwaa so mende koloojen. Gii saanon jena welenqeqega mon koloomana.’

²⁰ “Kaen jen waama mannaanon keno. Kema miri dodowiro mannanon korikori endu nama iiro karo bata pororogoro iima koboon esunagadeen qiqigon kema kema aroyanon giliro kemero buta kiton nen ‘Merana, oowe oowe!’ jero. ²¹ Kaen anoto, merianon ijoro, ‘Manna, nii singisongo ama iikanon gii ano Siwe Toya qaagara qotogon qagara men boliwe. Kawaajon giinon mombo noojon ‘Merana,’ jewagatiwaa so mende koloojen.’

22 “Kaen ijoro mañanon iikanondeen welenqequeuruta kokaen injjoro, ‘Onjo mono uulañawo maleku akadamuyawo moñ meñ kañ mouma mubu. Ilawage aroyanon koma menjerenjon muñ kana esu kanianon mouma mubu. 23 Kaanagadeen sopanon kema bulmakao doña kelegawo moñ meñ kañ qeñ oogi neñ korisoro ambona. 24 Merana koi komuñ tagoroti, iinon mono mombo gbiliñ kaja. Iinon mono soorogo Anutunon mombo mokoloo asugija.’ Kaen injjoro kanain korisoro anji.

25 “Korisoro angito, datanon gawonon laligon eleema miri dodowiñ kanon rii gbawe qama oron aisoogiti, iikawaa otona moro. 26 Ii moma welen mera moñ qaro karo ‘Ii nomaembaajon anju?’ jeñ qisiñ muro. 27 Qisiñ muro kokaen ijoro, ‘Koganon luluuñkota eleema karo mañanon ii mombo analiñ ba koma muñ iikawaajon injjoro bulmakao doña kelegawo qeñ onj aisoouju.’

28 “Kaen ijoro iriña soono mirinon umambaajon togoro. Togoroto, mañanon ii moma seleenjen kamaan uuluae qaa bonjonanon jeñ meñ looriñ muro. 29 Meñ looriñ muroto, iinon meleema kokaen ijoro, ‘Maña, niinon gbani mamaga welenqa qeñ laligon jenkootoga kamban moñnon mende uuguñ laligoweto, kilen giinon kamban moñnon meme (noniñ) melaa moñ alauruna yoñowo korisoro ambombaajon mende nona. 30 Mende nonato, meraga koi kanon kana somata emba yoñowo laligon monen hinaga tiwilañ kouro giinon mono iwaajon ama injjona bulmakao doña kelegawo qeñ ooju.’

31 “Ijoro mañanon kokaen meleema jero, ‘Merana, gii kambañ so neenawo laligonkejan. Kawaajon neenaa buñana kuuya ii mono goo buñaga kaangadeen kolooja. 32 Kaangadeen koloojato, koga koi kanon komun tagoroto, mombo gbilin eleema kaja. Iinon soodabororoto, Anutunon ii mombo mokolooja. Kawaajon keteda koi nene korisoro anin sokonja.’” Kian.

16

Eshina galeñ tiliqiliawowaa sareqaa

1 Jiisasnon gowokouruta qaa mon kokaen injoro mogi, “Eja qabuñayawo mombaa esuhina galeña mon laligoro. Tosianon kan eja qabuñayawo ii qaa kiisan ijogi, ‘Inon goonon monen hinaga kondeema tondu gilin laligoja.’

2 Ii moma galeñ ii jero karo jen muro, ‘Nii goojon buña bologa jegi mojen. Gii noo miri ano esuhinana mombo galeñ kombagatiwaa so mende koloojan. Kawaajon ii nomaen galeñ koma laligona, iikawaa lopoya jen asarin nomba.’

3 Kaen jero uutanon kokaen romongoro, ‘Miri toyanon galeñkonkon gawona nuano nomaen amanamaen? Esuñna mende sokonjiwajaan balon osomambaajon amamaajen ano jejewelenwelen eja laligomambaajon gamuna mojen.

4 Iinon galeñkonkon gawona nuambaati, niinon kambañ iikanon nomaen ambe tosianon mirigianon koma horon kalañ koma nombuyaga? Ahaa! Kana mon romongojen.’

5 “Kaen jen ejemba toyanon tosa ama ononoti, ii kuuya anja anja horon onono kagi. Mutuyanon

karo ii kokaen ijoro, ‘Tonaanon tosa goonon dawi eja?’ ⁶ Kaen qisiro jero, ‘Oil dram 100 mewe.’ Kaen jero kokaen meleeno, ‘Gii tosa papiaga men koi rama uulanawo utegon 50 oona ewa.’ ⁷ Kaen jen eja mon qisin muro, ‘Ano gii? Goonon tosa dawi eja?’ Qisiro kokaen jero, ‘Wiit flaua ii 21,000 kilogram mewe.’ Kaen jero ijoro, ‘Gii tosa papiaga men iikanon 16,800 kilogram kaen oona ewa.’

⁸ “Kaen kolooro miri toyanon moma jenqeeango qaa kokaen jero, ‘Galenanon tiliqili qaganon iwoi anoti, ii momakooto awaa qendeenja.’” Pon Jiisanon sundu kaen jen toroqen jero, “Pangamambaa nanamemen otaankejuti, iyonoo momakootogia ii ejemba tosaan ketelaligojuti, ii tiliqili ama onombutiwaa so ejato, Anutuwaa asasaganon laligojuti, yonoo momakootogia ii iikawaa baatanon koloaja.

⁹ “Kawaajon kokaen jewe mogi: Tosianon balombaa monen hinanon ejemba tiligon onomakejuto, ononon mono iikanon men alaurugia mokolon onombu. Ii mokolon onongi balombaa iwoinon qaombaati, Anutunon mono kamban iikanon koma horon onono laaligo kombomban aa gomanon keuma tetegoya qaa laligowu.

¹⁰ “Mononon iwoi melaada men kaparan koma tororo galen konji, iinon mono iwoi somata kaanagadeen tororo galen kombaa. Mononon iwoi melaada galen koma gijigaju anji, iinon mono iwoi somata ii kaanagadeen galen kombatiwaa-jon jenin gijigaju ambaa. ¹¹ Balombaa monen hinaya borogianon анги ii pondan mende galen

konji honja mende kolooroti een, monjon mono iwoi bunaya uuta honja ii borogianon mende ambaa. ¹² Onjo tosaana yonoonon iwoi ii pondan mende galen konji honja mende kolooroti een, onjanganiaa uugiaa bunja honja ii moronon mon ononaga?

¹³ *“Welenqege monjon pon woi welen qen oromambaajon amamaankeja. Monjon kaen amambaajon moji, iinon mono mon kazi ama mun mon uutanon jopagowaa. Mombaanon qokotaan mon jejewili ama mubaa. Kawaajon ononon Anutu ano monen hina ii mindirin welen qen orombombaajon amamaawu.” Kian.

Monembaa uugere ambubotiwaa qambanmaban qaa

Mat 11.12-13; 5.31-32; Maak 10.11-12

¹⁴ Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) yononon monembaa naan mamaga en onono laligogitiwaajon Jiisasnon qaa kuuya ii jeroti, ii moma jaa kuma mepaegon mugi. ¹⁵ Mepaegon mugi kokaen injoro, “Farisii ononon mono ejemba jaagianon solana kaana qendeema onjombombaajon geriawo amakejuto, Anutunon uugiaa kania moma kotodaboroja. Ejemba jaagianon iwoi mombaajon mogi uuta kolooji, ii Anutunon iiro arokuukuuyawo koloonkeja.

¹⁶ *“Bentotombaa kania ii Mooseswaanon Kana qaanon ano gejatootoo ejemba yonoo Buju Terenon oogi weenjon laligon waanin Jonon asugin honja asuganon inisaano. Kamban

* **16:13:** Mat 6.24 * **16:16:** Mat 11.12-13

iikanonŋa kanainŋ qaa ii jen seinŋ Anutuwaa bentotononŋ keubutiwaajonŋ ejemba uugia kuunkejonŋ. Ejemba kuuyanonŋ mono janjarinŋ riinŋ kaparanŋ koma bentotonŋ iikawaa uutanonŋ keubombaajonŋ amakeju. ¹⁷ *Siwe balononŋ goronŋ qewaotiwaa so anjaoto, Kana qaawaa tere jimbolanŋa motoonŋo ii kambaŋ monŋenŋ mende totoonŋ aliwaa. Kianŋ.

¹⁸ *“Eja monŋonŋ embia mesaonŋ emba monŋ mewaati, iinonŋ mono olonkaku ambaa. Eja monŋonŋ emba loyanonŋ mesaoroti, ii mewaati, iinonŋ mono kaanŋagadeenŋ olonkaku ambaa.” Kianŋ.

Eja qaqabuŋayawo ano Lazarus

¹⁹ “Eja qabuŋayawo monŋ laligoro. Iinonŋ opo maleku nezonŋbala osoga akadamuyawo mouma laligonŋ kambaŋ so nenŋkorisoro ama siiseweweya qaa laligoro. ²⁰ Kaenŋ laligoroto, iwaa miri naguya kosianonŋ eja wanaya monŋ qata Lazarus enŋ laligoro. Wiji nombononŋ selia so koma raro. ²¹ Wosoya ano gbadononŋ enŋ eja ponŋ qerewenŋaa nene dunŋonŋga nene kera reemonŋa kamaaro ii nemambaajonŋ moro. Moma ero kasu yonŋononŋ kouma wiji nombonŋa bojonŋ laligogi.

²² “Kaenŋ laligonŋ wanaya iinonŋ komuro. Komuro Siwe gajoba yonŋononŋ wama uma oyanboyanŋ gomanonŋ anŋi Aabrahambaa kooronŋanonŋ raro. Eja qabuŋayawo iinonŋ kaanŋjadeenŋ komuro ronŋ konŋi. ²³ Ronŋ konŋi koomuwaa senjonŋ gomanonŋ kemero jenŋ sorogoro siimbobolo somata moma uuro uro Lazarus

* **16:17:** Mat 5.18 * **16:18:** Mat 5.32; 1 Kor 7.10-11

Aabrahambaa koorononon koriganon endu raro iriiro. ²⁴ Iriima silama qama jero, ‘Oo amana Abraham, mono wosoga moma nomba. Nii gere bolanon nooro kokanon konajilin uuta moma nanjen. Kawaajon mono Lazarus wasina kema koso susuyanon apunon qeesaan kan neselananon moriro olomoowa.’

²⁵ “Kaen jeroto, Abrahamnon meleenon, ‘Merana, mono koi romongona keno. Giinon namonon laaligo korisoroyawo mono laligona tegoroto, Lazarusnon namonon laaligoya genjenmanjen ama laligoro. Kaen laligoroto, kamba kokaamba ulunkolen ama munin rajato, giinon siimbobolo moma konajilin qaganon nanjan. ²⁶ Kaen laligojon ano toroqen kokaen jejen: Anutunon nono ano onon batunananon mendeema jawo ama kotiuro eja. Kawaajon tosanon jawo qisigon nonoononga onoonon koubombaajon mobuyaga, ii mono amamaawuya. Kaanagadeen leegen endu laligojuti, ononon kaanagadeen nonoonon koubombaajon osiwuya.’ ²⁷ Kaen jero kokaen ijoro, ‘Amana, kaen kolooro kokaen welema gonjen: Giinon mono Lazarus wasina mannaa mirinon kema. ²⁸ Miri iikanon daremunuruna 5 laligojuti, iyononon kaanagadeen senjon goman koi kanon kamaan siimbobolo somata mobubo. Kawaajon mono jena kema gejatootoo qaa injoro mobu.’

²⁹ “Kaen welenoto, Abrahamnon jero, ‘Qaago! Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo ejemba yonoonon Buju Tere ii yonoo bunaga eja. Qaa ii mono geja ama mobu!’ ³⁰ Kaen jero kokaen

jero, ‘Oo ama Aabraham, kaen qaagoto, koomuya nonoononga mononon yonoonon kenagati een, yononon mono uugia meleembuyaga.’³¹ Jero Aabrahamnon kokaen ijoro, ‘Yononon Mooses ano gejatootoo ejemba yonoo qaawaajon geja mende anjuti een, kaanideen koomuya nonoononga mononon waama qaa jenagati een, iyononon mono kilen Anutu mende moma laarin mubuyaga.’” Kian.

17

Singisongwaa kongoro mono qotogowu.

Mat 18.6-7, 21-22; Maak 9.42

¹ Jiisasnon gwokouruta qaa kokaen injoro, “Bologaa siipatianon mono afaankota koloonkeja. Mononon siipatiti anjon komambaajon amamaankejato, mon moronon tosaan kongoro ama onono singisonggo ambuti, iwaajon mono terenjon ‘Yei!’ qama wanjinjingojen. Siimbobolo utanon mono iwaa qaganon ubaa. ² Iinon ejemba melaa iyonoononga mon kongoro ama muro singisonggo ambaati, eja iikanon mono lombo uuta mokoloowaa. Anutunon lombo iikawaa irona nomaen muro soyanon koloonaga? Kemun kowonjin aroyanon somonjon kowe biiwianon giligi kemenagati, iikanon mono afaankota koloonaga.

³ *“Kawaajon mono onongia galengia men aon laligowu. Alaga mononon singisonggo anji, ii mono jen mindinjon muba. Jen mindinjon

* 17:3: Mat 18.15

muna moma bolin aon wosoya mobaati een, gii mono singisonḡoya mesaon muba. ⁴ Ween mombaa uutanon singisonḡo 7 ama bolin goma ambeḡa 7 goonon eleema kokaen jewaa, ‘Alana, nii singisonḡo anjenywaajon moma bolin aojen.’ Kaen jewaati een, gii mono singisonḡoya ii mesaon muba.” Kaen.

Momalaariwaa hona ii ku-usunawo.

Mat 17.20; 21.21; Maak 11.23

⁵ Aposol yononon Pombaajon jegi, “Momalaari-nana mono toroqen men kotiiwa.” ⁶ Kaen jegi Pononon meleeno, “Momalaarigaa hona ii nejon kotaa so enagati een, ononon saanon numuzu gere* koi kawaaajon kokaen jen kotowuyaga, ‘Gii mono tiigawo joloma waama lugun kowenon kemen geenga komoma aon namba.’ Kaen jen moma laarigi gere iikanon mono qaagia ten kombaa.” Kiaḡ.

Welenqeqe awaa ii nomaen?

⁷ “Onoononga mombaa gawon ejanon bulmakao men gawonon kema kinon hororo balon mosombaa me lama galenḡiaga laligowaa. Laligon mirinon kouro iikanon toyanon kokaen jero mobaa me qaago, ‘Gii mono mirinon kouma rama nenega newa.’ ⁸ Kaen qaago! Iinon mono kokaen jewaa: ‘Gii mono apu arin meagon aon gomantiinḡa nenena onon ama nona nemanḡa. Kawaa gematanon geenḡaa nenega onon newa.’ ⁹ Kaen jen koton muro gawon ejianon jerotiwaa

* **17:6:** Jiisasnon mulberi gere mon qendeeno. Gere ii numuzu kaanḡaga, kota kowororo kota kaanḡa neneḡaga.

so gawoŋa medabororo sokono galeŋanon kawaajoŋ mepeseeŋ mubaa me qaago? Qaago! ¹⁰ Oŋoo kanagia ii kaanjiadeeŋ eja. Galeŋgianon iwoi kuuya jeŋ koton ononoti, onjo ii andaboron kanon mono kokaen jewu, ‘Nono gawon ejemba toonŋa laligojon. Galenananon iwoiwaajon jeroti, mono iigadeeŋ meŋ kajonjwaajon mepemepese monŋgambombaajon amamaajon.’ ” Kian.

Jiisasnon eja 10 selegia meŋ solananiro.

¹¹ Jiisasnon Jerusalem sitinon kemambaajon Galili ano Samaria prowins woi yoroo batugaranon kana eroti, iikanon keno. ¹² Kananon kema gomaŋ moŋnon keuro eja 10 selegia manimbayawo yoŋonon mokolon iima korikori endu nanŋi. ¹³ Nama kotakota qama silama jegi, “Somatanana Jiisas, mono kiankomuŋ nonomba!”

¹⁴ *Qama jegi injiima kokaen injjoro mogi, “Onjo mono jigo gawon galeŋ yoŋoonon kema selegia qendeema onombu.” Kaen injjoro teŋ koma kananon kenŋi selegianon iikanon solananiŋ awaa kolooro. ¹⁵ Awaa kolooroto, 10 yoŋoononŋa moŋnon selia solananiro iima eleema kan Anutu kotakotagadeeŋ qama mepeseero. ¹⁶ Mepeseeŋ Jiisaswaa kanaanon kemeŋ usugon simin kuma ‘Danŋiseŋ!’ jero. Eja ii Samaria ejaga. Juuda yoŋonon Samaria prowinswaa ejemba yoŋoojon mogi kamaanqeqeta kolooro laligogi.

¹⁷ Danŋiseŋ jero Jiisasnon meleema ijoro, “Ii saanon anjanto, eja kuuya 10 onjo selegianon mono solananiabororo me? Eja 9 yoŋonon mono daeŋ laligoju? ¹⁸ Eja wabaya giinon

* **17:14:** Lew 14.1-32

geengodeen eleema kan Anutu mepeseejanto, eja 9 yononon mono kema lolomonin kenju.” ¹⁹ Kaen jen kokaen ijoro moro, “Momalaariganon mono men qeangon gonja. Kawaajon saanon waama kema.” Kian.

*Anutuwaa bentotoŋa ii nomaen koloowaa?
Mat 24.23-28, 37-41*

²⁰ Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) yononon Jiisas kokaen qisin mun jegi, “Anutuwaa bentotoŋ ii mono naa kambanon asugiwaa?” Jegi moma meleema kokaen jero, “Anutuwaa bentotoŋanon mono jaanananon iibombaa so mende asugiwaa. ²¹ Mobu! Anutuwaa bentotoŋa ii batugianon uugianon asugin eja. Kawaajon ii kokanon me endukanon eji, kaen jewombaajon amamaankejon.”

²² Jiisasnon gowokouruta kokaen injoro mogi, “Kanagen kamban mon kan kuuwaati, iikanon Siwe gomambaa Eja honaa gawon meme weena yonoononga mon iibombaa siina mobuto, ii mombo iibombaajon amamaawuya. ²³ Kamban iikanon kokaen jegi mobu, ‘Mobu! Hamogege Toyanon mono endu laligoja. Mobu! Mono koi asugija.’ Kaan kaan jegi ii iibombaajon iikanon uulanawo mende lugun kembu. ²⁴ Ii kokaembaajon: Siwe gomambaa Eja honanon mombo kawaati, kamban ii oobiliwaa so kokaen koloowaa: Ii siwe leengnga uulanawo bilisik ama asarin leegen sokoma kenji, iinon mono iikawaa so asugiwaa. ²⁵ Kanagen kaen koloowaato, wala ejemba kamban kokaamba namonon laligojuti,

iyononon eja ii yakarin gema qen mugi siim-bobolo somata mobaa.

26 *²⁶“Wala eenanon Nooawaa kambañanon ejembanon laaligogia qemasologen qaganon laligon tiwilaagiti, iikawaa so mono Siwe gomambaa Eja honanon mombo kawaatiwaa kambañanon kaanagadeen asugiwaa.

27 *²⁷“Nooawaa kambañanon nene lomban ama apu kotiga neñ embaqemba sewanaa angi kema karo agimin aogi. Nanamemen kaen ama men qemasologen laligogi Nooanon wanjo uutanon uroti, ween iikanon tegoro. Tegoro apu gboulu somatanon kan ejemba qaa ron koma onono apu nemoton komugi.

28 *²⁸“Lootwaa kambañanon kaanagadeen qemasologen laligogi kaanjadeen kolooro. Ejembanon nene lomban ama apu gisi neñ gawon koma komoma jigo mirigia men qetegon nene sii miri ama iwoi sewana mewutiwaajon angi iwoi tosia sewana men laligonkegi. ²⁹ Kaen ama men laligogito, Lootnon Sodom goman mesaon keno ween iikanondeen gere ano jamo qara geriawo ii mono kon kaana sombinonga kamaan ejemba jinona qaa onoro komugi. ³⁰ Kanagen Siwe gomambaa Eja honanon mombo asugiwaati, kambañ iikanon ejembanon kaanjadeen qemasologen ama laligon tiwilaawuya.

31 “Ween iikanon sombenon laligowaati, iinon mono hina iwoiya memambaajon miri uutanon mende uba me gawonon kema laligowaati, iinon mono kaanjadeen mirianon mende

* **17:26:** Jen 6.5-8 * **17:27:** Jen 7.6-24 * **17:28:** Jen 18.20–19.25

eleema kawa. ³² Loot embianonj meleema gematanonj uunj komunj jamo karanjanj kolooroti, mono ii romonjgowu. ³³ *Monjonj laaligoya siiseweweya qaa iyanjaajonj anjonj koma iyanjaa jaajaa laligomambaajonj moji, iwaa laaligoyanonj mono soowaato, monjonj laaligoya noojonj ama qeleema mesaowaati, iinonj mono laaligo honjaa kania mokoloonj oyanboyanj laligowaa.

³⁴ “Niinonj kokaenj injjowe mobu: gomantiinja iikanonj eja woi dunjonj motoonj ewaoti, iyeroononga monj wama monj mesaowuya.

³⁵ Kaanagadeenj emba woi ii motoonj tawenj orasinj rabaoti, iyeroononga monj wama monj mesaowuya.” ³⁶ (Eja woi nene gawononj laligowaoti, iyeroononga monj wama monj mesaowuya.)

³⁷ Jiisasnonj kaenj jero gowokourutanonj meleema ijogi, “Oo Ponj, ii dakanonj koloowaa?” Kaenj ijogi kokaenj injjoro mogi, “Oro gisaganonj mongenj baagenj ero mambonkararanonj mono iikanonj horonj ajoroonkejuti, mono iikawaa so koloowaa.” Kianj.

18

Malononj kaparanj koma weleno eja somatanonj ilaaro.

¹ “Ono mono kamban so Anutu qama koolinj qelokoli mende ama laligowu.” Jiisasnonj kaenj jenj iikawaa sareqaaya kokaenj injjoro mogi,

² “Taanj monjonj qaa jenteeo eja monj laligoro. Iinonj ejemba yonononj qaa jenj mubutiwaajonj

* **17:33:** Mat 10.39; 16.25; Maak 8.25; Luuk 9.24; Jon 12.25

gamuya mende moma iyan^{aa} jaajaa laligon Anutuwaa jeta uugumambotiwaajon toroko mende moro. ³ Taon kanon malo emba mon laligoro. Iinon suulan qaa jenteego eja iikanon kema kokaen jen laligoro, 'Monnon niwo angowowo anjiwaajon giinon mono ilaan nonaga.'

⁴ "Kaen jero kamban koriga ii moma gema qen laligoroto, kanagen uutanon kokaen jero, 'Niinon ejemba yonoo qaagiaajon gamuna mende moma neenaa jaajaa laligon Anutuwaa jeta uugumambotiwaajon toroko mende momakejen. ⁵ Kaen laligojento, malo koi kanon mono qaasoso pondan jen noma kankejiwaajon mojona tiiro saanon ilaan mube qaaya tegowaa. Mende ilaan mubenagati een, iinon mono kanasoso karo mojotiitiya momambo.' "

⁶ Ponnon sundu ii medaboron jero, "Jenteego eja doogoyanon qaa jeroti, mono iikawaajon geja ama kania romongowu. ⁷ Anutunon ejemba iyan^{aa}ajon meweenon ononoti, iyononon gomantiina اساسا ilaan onombaatiwaajon qama kooligi Anutunon mono yonoo qaagia gosin jen tegoro awaa koloowu. Ilaan onomambaajon jen silemale mende ama kamban mende konjoratiro ubaa. Ii qaago totoon! ⁸ Niinon kokaen injjowe mogi: Anutunon mono kamban mende koriro qaagia gosin jen tegoro awaa koloowuya. Mono alanza ilaan onomakejato, ii kilen Siwe gomambaa Eja honanon eleema kan ejemba gosin onombaati, kamban iikanon momalaari hona mokoloowaa me qaago?" Kian.

Farisii ano takis meme yoroo qamakooligara

⁹ Ejemba tosanon iyanġiaaġon mogi uro solana dindiġa koloġon jeŋ tosaana mogi kamaanqeqeta kolooro. Jiisanon ii injiima sareqaa mon kokaen injjoro mogi, ¹⁰ “Eja woiyanon jiwowon jigonon uma qama kooliri. Monnon Farisii ano monnon takis meme ejaga.

¹¹ “Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonkon) iinon nama anodeen kokaen qama kooliro, ‘Oo Anutu, ejemba tosanon uugia dogoro kaluġon serowilin amakejuti, nii ii kaana mende laligojen me takis meme endu nanji, nii iwaa so kaanagadeen mende laligojen. Kawaajon dangisen jeŋ gonjen.

¹² Niinon sonda so somaŋa woi nenewaa singi laligonkejen. Niinon moneŋ hinana kuuya mendeema 10:nonġa motoonġo Anutuwaa bunaya qenkejen.’

¹³ “Kaen qama kooliroto, takis meme iinon waŋonon monnon nama Siwenon eu uumambaaġon gamuya moma borianon jaaya esuun kokaen qama kooliro, ‘Oo Anutu, singisonġo eja nii mono kiankomun nomba.’ ¹⁴ *Niinon kokaen injjowe mobu: Iinon mono Anutuwaa jaanon solananiŋ mirianon eleenoto, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonkon) iinon kaen qaago. Daen yononon iyanġiaa uugia meŋ ubuti, Anutunon mono ii kuuya meŋ kamaan onombaato, monnon iyanġaa uuta meŋ kamaawaati, Anutunon mono ii meŋ uma mubaa.” Kian.

*Jiisanon merabora kotueġon onono.
Mat 19.13-15; Maak 10.13-16*

* **18:14:** Mat 23.12; Luuk 14.11

15 Ejemba tosiانوḡ merabora busubuusu kaanagadeen unuama Jiisasnoḡ borianonḡ oosirinḡ onḡombaatiwaajonḡ iwaanonḡ kagi. Kagito, gowoko yonononḡ ii iima jenḡ qotogonḡ onḡonḡi. 16 Kaenḡ anḡito, Jiisasnoḡ merabora ii koma horonḡ onḡono kagi kokaenḡ jero, “Merabora melaa ii saanonḡ onḡomesaogi noononḡ kawu. Anutunonḡ ejemba kaanḡ ii bentotonḡa bunḡa qenḡ onḡombaa. Kawaajonḡ ii mende somonḡonḡ onḡombu. 17 Niinonḡ qaa honḡa monḡ kokaenḡ injiowe mobu: Monḡonḡ Anutuwaa bentotonḡa ii merabora kaanḡ bunḡa mende qenḡ aowaati, iinonḡ mono iikawaa uutanonḡ keumambaajonḡ amamaawaa.” Kianḡ.

Jiisasnoḡ eja qabunḡayawo mombaa qambanḡmambanḡ qaa jero.

Mat 19.16-30; Maak 10.17-31

18 Galenḡkonḡkonḡ eja monḡonḡ Jiisaswaanonḡ kanḡ kokaenḡ qisinḡ muro, “Boi awaa, niinonḡ mono no-maenḡ ama laaligo kombombanḡa bunḡa qenḡ aowenaga?”

19 Qisinḡ muro kokaenḡ ijoro, “Gii noojonḡ ‘Boi awaa’, ii naambaajonḡ jejanḡ? Anutu motoonḡononḡ awaa kolooja. Eja monḡonḡ ii kaanḡa awaa mende kolooja. 20 *Gii jojopanḡ qaa koi modaborojanḡ: ‘Serowilinḡ mono mende amba. Monḡ mono mende qena komuwa. Iwoi mono yonḡoro mende mewa. Monḡ jenonḡkuukuu mono mende ama muba. Nemunḡmanḡa mono goda qenḡ oromakeba.’ ”

21 Kaenḡ jeroto, galenḡkonḡkonḡ ejanonḡ kokaenḡ ijoro, “Ii kuuya mono gbaworonanonḡa tenḡ koma laligonḡ waabe.” 22 Ijoro Jiisasnoḡ moma kokaenḡ

* **18:20:** Eks 20.12-16; Dut 5.16-20

ijoro, “Gii tani motoonjonon amamaajan: Gii mono kema esuhinaga kuuya sewanja mewu-tiwaajon ana monen karo mendeema ejemba wanaya onomba. Kaen ana esuhinaga somata (maa suan, milyon kina kaanja) ii Siwe gomanon en gombaa. Kaen ama nii notaan kawa.” ²³ Kaen ijoroto, eja iikanon kindimbiri laligorotiwaajon ama qaa ii moma wosobiri mokolon jaaya bosoleero een mesaon keno.

²⁴ Wosobiri mokoloo Jiisasnon ii iima kokaen jero, “Yei! Ejemba monen hinagiawo yononon Anutuwa bentotonon keubombaaajon bimoon kupukapa ambuya. ²⁵ Ii kokaen jen asarimana: Oro somata kamel ii sosoro ootanon saanon mende keubaa. Iikawaa so ejemba qabunagiawo yononon Anutuwa bentoton uutanon keubombaaajon bimoon osiwuya.”

²⁶ Qaa ii jeroti, iyononon kokaen jegi, “Oopopoon! Ejemba moronon mono Siwewaa buna kolonaga?” ²⁷ Kaen jegi kokaen meleeno, “Ejembanon ii angobato men amamaan osinkejuto, Anutunon mono iwoi kuuya saanon amakeja. Iinon iwoi mon ama memambaajon mende amamaan osinkeja.”

Jiisaswaa gawon memewaa tawaya

²⁸ Piitonon qaa ii moma meleema kokaen jero, “Moba, nononon mono miri balonana mesaon gii gotaan kanin.” ²⁹ Kaen jero Jiisasnon kokaen injoro, “Niinon qaa hona mon kokaen injowe mobu: Monon Anutuwa bentotonaaajon ama iwoi mon mesaoroti, —ii miri balon, embameria, daremunja me nemunjan —ii onomesaoro

³⁰ Anutunonj mono kitia toroqenj uugunj tawaya meleema muro ii namowaa laaligononj mewaa ano laaligo kanagenanonj laaligo kombombanja tetegoya qaa bunja qen aonj laligowaa.”

Jiisasnonj komuwaatiwaa qaaya jero karonj kolooro.

Mat 20.17-19; Maak 10.32-34

³¹ Jiisasnonj gowokouruta 12 ii horonj onono kagi kokaenj injjoro, “Mobu, nono Jerusalem ubonja. Gejatootoo ejembanonj Siwe gomambaa Eja honaajonj qaa kuuya oogiti, ii mono honawo koloodaborowaa. ³² Mononj ii memelolo menj muro waba gawman yonoo borogianonj kemebaa. Yonononj jejewili ama mepaegonj qaa tokoronkota jenj munj sulaapanj qewuya. ³³ Sulaapanj qenj ooli waayawononj ootinj talunjonj qegi komuwaa. Komunj weenj karonj kolooro koomunonja waabaa.”

³⁴ Kaen injjoroto, gowoko yonononj qaa ii mende totoonj moma asarigi. Qaa injjoroti, ii aasangoyanonj ero ii mende moma kotogi. Kianj.

Jiisasnonj eja jaagoo mombaa jaaya metooro.

Mat 20.29-34; Maak 10.46-52

³⁵ Jiisasnonj kema Jeriko gomanj dodowiro eja jaagoo mononj nene monenj mubutiwaajonj welema kana goraayanonj raro. ³⁶ Raro ejemba tuunlelemba kananonj uugunj kenji otongia moma “Naa iwoi kolooja?” jenj qisinj onono.

³⁷ Qisinj onono kokaenj jegi, “Jiisas, Nazaret ejanonj mono kananonj kanj guugumambaajonj anja.”

³⁸ Jegi kokaen qaro, “Jiisas, Deiwidwaa gbili! Gii mono kiankomuŋ nomba!”

³⁹ Kaen qaro ejemba wala kengiti, iyoŋonoŋ bo rabaatiwaajon qotogon mugito, iinon kaparan koma qa gigilaaro, “Deiwidwaa gbili! Gii mono kiankomuŋ nomba!”

⁴⁰ Qa gigilaaro Jiisasnon doron ama kokaen jen koto, “Ii mono borianon men noonon kawu.” Jen koto men kosere kougi kokaen qisin muro,

⁴¹ “Alana, gii mono naa iwoi gomanatiwaajon mojan?” Qisin muro ijoro, “Pon! Nii jaana mombo uumambaajon mojen.”

⁴² Ijoro Jiisasnon moma kokaen ijoro, “Mono jaaga uuwa. Momalaariganon mono men qeangon gonja.”

⁴³ Kaen ijoro iikanondeen jaaya tooro tororo uuŋ Anutu mepeseen Jiisas otaan gematanon keno. Ejemba kuuya yoŋonoŋ iwoi ii iima Anutu mepeseegi. Kian.

19

Zakiusnon uuta meleeno.

¹ Jiisas Jeriko taonon kouma koton kemambaa-
jon ano. ² Iikanon eja mon qata Zakius laligoro.
Iinon eja qabuŋayawo koloon takis meme yoŋoo
jotamemegiaga laligoro. ³ Iinon Jiisaswaa kai-
tania iimambaa siinŋa moroto, eja torodaamom-
baajon ejemba tuuŋ batugianon nama akakarini
amamaaro. ⁴ “Jiisasnon koi kan nunuuguwaa,”
jegi moma iimambaajon bobogarin kema ejemba
uŋuugun Sikamore gere* qaganon uma raro.

* **19:4:** Sikamore ii kowa kaanaya, kota neneyaga.

⁵ Raro Jiisasnoŋ kanon keuma jaayanon uuro uro iima kokaen ijoro, “Zakius, gii mono uulanawo kamaawa. Nii kete goo mirinon kawo motoon rabota.”

⁶ Kaen jero uulanawo kamaan aisoon koma horon muro mirianon keni. ⁷ Keni ejemba kuyanon ii iima njindin-njunduru ama kokaen jegi, “Mono naambaajon singisonŋo eja kaanŋaa mirinon uma raja?”

⁸ Kaen jegito, Zakiusnoŋ ejemba batugianon asuganon waama nama Pon kokaen ijoro, “Pon moba, niinon tiwomalekuna biiwianon mendeema leeya ejemba wanaya yonoojon onomanŋa ano daen yonoonon ilawoila mon so uugun tiliqili ama wambeti, ii mono ambenŋa 4:waa so toroqen meleema onomanŋa.”

⁹ Kaen ijoro Jiisasnoŋ iwaa kaniaajon kokaen jero, “Anutunon kete miri kokawaa toya hamo qen muro letonja. Iinon kaanagadeen Aabrahambaa gbiliuruta yonoo batugianon laligoja. ¹⁰ *Siwe gomambaa Eja honanon mono ejemba soogiti, ii monŋama hamo qen onomambaaajon ama kamaaro.” Kian.

*Monen esu 10 mendeema onotiwaa sareqaa.
Mat 25.14-30*

¹¹ *Jiisasnoŋ kan Jerusalem siti dodowin qaaya jero ejemba ii mogiti, iyononon kokaen romonŋogi, “Anutuwwa bentotonŋaa honanon mono uulanawo asugiwwa.” Kaen romonŋogitiwwaajon Jiisasnoŋ sareqaa mon kokaen jero, ¹² “Eja qabuŋayawo mononon kokaen jero, ‘Nii mirina

* **19:10:** Mat 18.11 * **19:11:** Mat 25.14-30

mesaon kantri monon koriganon kembe iikanon nii eja pon kuun nongi laligon eleema kamaṅa.’
¹³ Kaen goman koriganon kemambaajon jen gawon ejauruta 10 onono kagi moneṅ esu 10 mendeema onoma kokaen injoro, ‘Niinon kema laligon kanagen eleema kamaṅa. Ononon kamban biiwianon moneṅ kokanon konkororo gawon men ii men seiwu.’
¹⁴ Kaen jen kenoto, kanagesourutanon kazi ama muṅ kokaen jegi, ‘Nono eja koi kanon ananaanon eja pon koloṅ galen koma nonombaatiwaajon togojon.’ Kaen jen welen eja tosaanṅa wasin ononṅi gematanon kema buju ii ijogi.

¹⁵ “Kaen ijogito, kilen kantri kenoti, iyononon ii eja pon kuun mugi iyanṅaṅa prowinsnon mombo eleema karo. Kan gawon ejauruta moneṅ esu ononoti, ii jero iwaa jaanon kougi. Motomotoon yononon konkororo gawon men moneṅ men seigi dawi kolooroti, ii qendeenṅi iimambaajon qisin onono.
¹⁶ Gawon eja mutuyanon jaanon kouma jero, ‘Pon, niinon moneṅ esuga men seiwe toroqen mombo esu 10 mokoloowe.’

¹⁷ “Kaen jero kokaen ijoro, ‘Ii awaa. Gii gawon meme eja awaga. Gii iwoi melaada men ii kapanon koma galen koma laligona seiwo. Kawaajon niinon taon goman 10 mindirin goo boroganon ambe iyonoo galenṅiaga laligowa.’
¹⁸ Kaen ijoro gawon eja alianon jaayanon kouma kokaen ijoro, ‘Pon, niinon goonon moneṅ esuga men seiwe toroqen mombo esu 5 mokoloowe.’
¹⁹ Kaen ijoro ii kaanagadeen kokaen ijoro, ‘Ii awaa. Niinon taon goman 5 mindirin goo boroganon ambe

iyonoo galengiaga laligowa.’

²⁰ “Mombo monon kouma ijoro, ‘Pon iiba. Goo monen esuga koi. Ii oponon esuun lolongowe ero. ²¹ Giinon eja geriawo koloojaniiwaajon ama goojon keena moma laligowe. Gii geenjo hina iwoi kowinon mende anati, ii kilen memambaaajon momakejan. Gii geenjo nene kota mende komona kolooroti, iikawaa hona ii kilen koton memambaaajon momakejan.’

²² “Kaen ijoro meleema kokaen jen muro, ‘Gii gawon eja bologa. Geenjo qaa jejan, niinon iikawaa so gosin goma irona meleema gomanja. Nii eja geriawo koloojen. Neeno iwoi kowinon mende ama ii memambaaajon momakejen. Neeno nene kota mende komoma iikawaa hona ii kilen koton memambaaajon momakejen. Ii saanon moma laligona. ²³ Gii kania kaen momago mono naambaajon monen esuna ii benknon mende ana somariiro. Ii konkororo gawonon anagati een, iikanon mono seiroy niinon kan susuyawo mewenaga.’

²⁴ “Kaen jen mun eja kosianon nangiti, ii kokaen injoro, ‘Ono mono iwaa borianoga monen esuya ii wama esu 10 mokolooroti, ii mubu.’ ²⁵ Inijoro moma kokaen ijogi, ‘Pon, iwaanon monen esu 10 ii edaboroja.’ ²⁶ *Kaen ijogi meleema jero, ‘Niinon kokaen injowe mobu: Ejemba iwoi en onono gawonja menkejuti, kuuya iyonoojon Anutunon ii toroqen onono seiwaato, mombaanon iwoi melaada mon ero gawonja mende menkeji, Anutunon mono ii kaanagadeen

* **19:26:** Mat 13.12; Maak 4.25; Luuk 8.18

wano een toontoon laligowaa.’ ²⁷ Kaen jeiento, kereurunanon niinon eja pon koloon galen koma onomanjatiwaajon togogiti, ii mono unjuama kagi injiima jen kotowe unugi komuwuya.’ ” Kian.

Jiisaswaajon mare kongi Jerusalem uro.

Mat 21.1-11; Maak 11.1-11; Jon 12.12-19

²⁸ Jiisasnon qaa ii jedaboron mesaon Jerusalem sitinon umambaajon wala keno. ²⁹ Kema Betfage ano Betani goman woi kosogaranon kan baanja qata Oil gere baanja qamakejuti, iikanon uma gowokowoita woi wasin orono. Wasin oromambaajon ama ³⁰ kokaen irijoro, “Goman jaesewangaranon raji, mono iikanon kembao. Kema iikanon keuma dongi melaa kasanon somongogi nanji, ii mokoloowao. Dongi ii dologaga, eja monjon qaganon mende rarayaga. Ii mono isama men koi kawao. ³¹ Aisni monjon ‘Ii naambaajon isanjao?’ jen qisin orono kokaen ijowao, ‘Ponjaranon iikawaajon amamaaja.’ ”

³² Kaen wasin orono kema iJOROTIwaa so mokoori. ³³ Mokoloon dongi melaa isambowaa-jon ani toya yononon irijogi, “Hei! Dongi melaa ii naambaajon isanjao?”

³⁴ Irijogi kokaen meeleni, “Ponjaranon iikawaajon amamaaja.” ³⁵ Kaen meleema men Jiisaswaanon kan malekugia qetegon dongi qaganon tamboma jegi Jiisasnon uma raro. ³⁶ Kaen rama keno ejemba tuunleembe yononon goda qen opo malekugia qetegon kana somatanon tambongi.

³⁷ Tambongi kema Jerusalem dodowin Oil gere baanja roganon kemero gowoko tuun kuuyanon

kanain aisoon angoletto kuuya ku-usun qaganon mero iigiti, iikawaajona qa somata qama Anutu mepeseen mun ³⁸ *kokaen jen qagi, “Anutu mepeseen. Kin Pombaa qatanon kawaati, Anutunon mono ii kotuegowa. Luaega ano qabunaga mepeseenin Siwe eukanon uja. Oowe oowe!”

³⁹ Kaen qagi Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) tosianon ejemba tuun batugianon nama kokaen jen mugi, “Boi, mono gowokouruga jen onomba.” ⁴⁰ Kaen jen mugi kokaen meleeno, “Niinon kokaen injowee mobu: Yononon goron nambuyagati een, jamo yononon mono silama qabuyaga.” Kian.

Jiisanon Jerusalem sitiwaajon saaro.

⁴¹ Jiisanon Jerusalem dodowin siti ii iima saaro. ⁴² Saama kokaen jero, “Onoonon luae mono nomaen koloona! Ono iikawaa kania ween kokanon moma kotogi sokonagato, kaman kokaamba ii jaagia mende toojiwaajon ama aasangoyanon eja. ⁴³ Iikawaa kania ii kokaen: Kaman mon kan kuuwaati, iikanon kere yononon kouma kiropo kotakotanon siti koi kuun liligon leelee eu emu gban ama emboma kakasililin ama onombuya. ⁴⁴ Anutunon wambusoon koma onoono ono kaman waja ii mende moma koton telambelan ama Anutu gema qen tondu laligon koujuti, iikawaajon kere yononon kondemondoen onongi miriwaa jamo mon ii jamo mombaa qaganon mende nambaato, siti koi kanon mono qeqelalan ewaa. Yononon jigo

* **19:38:** Ond 118.26

mirigia kondeema meraboraaurugia siti uutanon laligojuti, ii unuŋ ureewuya.” Kian.

Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigo jen kobooro.

Mat 21.12-17; Maak 11.15-19; Jon 2.13-22

⁴⁵ Jiisasnoŋ qaa ii jedaboroŋ jiwowoŋ jigowaa toton uutanon kema hina sewanŋ mewutiwaa-joŋ anŋiti, ii kanain konjoma oŋono kamaagi.

⁴⁶ *Konjoma oŋoma kokaen inijoro, “Aisaianon qaa moŋ kokaen oorota eja, ‘Noo jigonanon mono qamakooli mirigiaga koloowa.’ Qaa ii ejato, oŋo ii utegogi kikekakasililin yoŋoo kobaa kaanŋa kolooja.”

⁴⁷ *Jiisasnoŋ kambaŋ so jiwowoŋ jigonoŋ uma Buŋa qaa kuma oŋoma laligoro. Kaen laligoroto, jigo gawoŋ galen ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ ajoroŋ kantri jigo kaunsol yoŋowo amin moma kokaen jegi, “Ii mono nomaen jenin qegi komunaga?” ⁴⁸ Kaen jegito, ejemba tuuŋ somata kuuya yoŋonoŋ iwo qokotaan Buŋaya geja ama momakegi. Kawaajoŋ “Mono nomaen amboŋato?” jen kana moŋ mende mokoloogi. Kian.

20

Jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa ku-usuŋaajoŋ qisigi.

Mat 21.23-27; Maak 11.27-33

¹ Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigonoŋ uma ejemba tuuŋ kuma oŋoma Oligaa Buŋa jen asariŋ oŋoma laligoro. Kambaŋ moŋnoŋ kaen ano jigo gawoŋ galen ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ kantriwaa

* **19:46:** Ais 56.7; Jer 7.11 * **19:47:** Luuk 21.37

jotamemeya tosaanja yonowo Jiisaswaa jaanon kougi. ² Kouma kokaen qisin mug, “Gii koi kanon iwoi anjani, ii mono moronon jen koton gono amakejan? Iikawaa ku-usunja ii mono moronon gono? Ii mono jena mobon.”

³ Qisin mug kokaen meleema onono, “Niinon kaanagadeen qisin onombe ii meleema nijowu. ⁴ Jonon ejemba oomulu men onoma laligoroti, iinon iikawaa ku-usunja ii daenkaya mero? Siwe Toyanon muro me balon toyanon mug?”

⁵ Kaen meleema onono batugianon amin moma kokaen jegi, “‘Ku-usunanon Siwenonja asugiro,’ kaen jewonati een, iinon mono kokaen jewaa, ‘Kaen kolooro ononon ii mono naam-baajon mende moma laarin mug? Ii mende sokonja.’ ⁶ Kanageso kuuya yononon Jombaajon ‘Gejatootoo ejaga kolooja,’ jen ii kotakota moma laarin laligoju. Kawaajon ‘Balon ejembanonja asugiro,’ jewonati een, yononon mono iringia soono jamonon nunuwuya.” ⁷ Qaa kaen gosin kokaen meleengi, “Ku-usunanon daenkaya asugiroti, nono ii mende mojon.”

⁸ Kaen meleengi Jiisasnon kokaen injjoro, “Kaen kolooro niinon kaanagadeen iwoi koi amakejeniwaa ku-usunja moronon nonoti, ii mende injjomana.” Kian.

*Wain kasa gawon galen bologa, yonoo sareqaa
Mat 21.33-46; Maak 12.1-12*

⁹ *Jiisasnon kanain ejemba sareqaanon kokaen injjoro, “Eja monon wain kasa gawon koma komoro. Koma komoma gawon galen tosaanja

* 20:9: Ais 5.1

mokoloon onoma jero gawona men honaa bakaya iyanjia men bakaya toya mubutiwaajon borogianon ano. Borogianon ama onomesaon kantri monnon kema kamban koriga laligoro.

¹⁰ “Laligon laligoro hona momogorotiwaa kambana (gbani 5) toriro kanon welenqeqeya mon wasin muro galen yonoonon kema wain gawon honaa bakaya mubutiwaajon jero. Jeroto, gawon galen yononon ii koobinon qen otaagi boria bobora eleeno. ¹¹ Kawaa gematanon welen eja mon wasin muro kenoto, ii kaanagadeen koobinon qen gamu qen mun otaagi boria bobora eleeno. ¹² Eleeno gawon toyanon welen eja mon mombo wasiro keno amben karoon kolooroto, ii kaanagadeen sagorogoro qen gawon sopa seleenjen hagogi kemero.

¹³ “Kaen anji wain gawon toyanon qaa mongama jero, ‘Mono nomaen amanato? Neenaa komunjua merana mono wasiwe keno ii iima goda qewuya me nomaen?’ ¹⁴ Kaen jen meria wasiro kenoto, wain gawon galen yononon ii iima batugianon kokaen amin moma jegi, ‘Inon mono borosamoyaa toya koloowaa. Ayo, ii mono qenin komuro wain kasa gawon koi kanon mono ananaa bunaga koloowaa.’ ¹⁵ Kaen jen hagogi gawon seleenjen kemero qegi komuro. Wain gawon toyanon ii moma mono nomaen ama onombaa?

¹⁶ Inon mono ano kan gawon galen ii kondeema onombaa ano gawon galen dologa mokoloon onoma wain kasa gawona yonoo borogianon ambaa.” Jiisasnon sareqaa kaen

inijoro moma jegi, “Ii mende sokonja. Yamagen (kozigen)!” ¹⁷ *Jegito, Jiisasnoŋ ii tororo injiima kotoŋ kokaen jero, “Buŋa Terenoŋ qaa moŋ ii kokaen eja,

‘Miri meme yoŋonoŋ jamo tando moŋ gema qeŋ eeŋ mesaogi raroti, iikanonŋ mono tando kombombaŋa kolooro mokoloogi.

Iikanonŋ riiro mirinoŋ mono gororoŋgoŋ kamaaŋ kombaa.’ Qaa iikawaa kania ii no-maen?

¹⁸ Kawaajonŋ kokaen jemaŋa: Moŋnoŋ tando waŋa iikanonŋ ritatangoŋ kamaaŋ qewaati, ii mono selia kotomotowaato, aeŋ tando iikanonŋ joloma tama mombaa qaganonŋ kamaaŋ kombaaati, ii mono kuuya qeŋjaŋmenjaŋgowaa.”

¹⁹ Jiisasnoŋ kaen jero Kana qaawaa boi ano jigo gawonŋ galen yoŋonoŋ qaa iikawaa kania moma asariŋ kokaen jegi, “Sareqaa ii mono ananaojonŋ jeja.” Kawaajonŋ ii kambaŋ iikanondeenŋ menŋ somoŋgowombaajonŋ mogito, ejemba tuunlelembenŋ yoŋoojonŋ toroko moma amamaagi. Kiaŋ.

Takis aambaa Jiisas anŋobato menŋ mugii.

Mat 22.15-22; Maak 12.13-17

²⁰ Juuda jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa jaa-galen megii. Kaen menŋ qaaya moŋ qiwitigoro qaawaa timbinonŋ hororo gbadoonŋ mubuti-waajonŋ ama eja tosaŋa wasiŋ onŋoŋgi iwaanonŋ kagi. Opotoro ano gawana yoŋoo borogianonŋ ama mubombaajonŋ moma Buŋa qaa awaa jeje taniŋaŋ ama qisiŋ qaayaajonŋ geja anŋi.

* **20:17:** Ond 118.22

21 Arenj kaenj ama qisinj munj kokaenj jegi, “Boi, nono goo kanaga mojon. Giinonj qaa dindiŋa jenj kuma nonomakejanj. Giinonj ejemba tosaanŋa mende inisosoroonj tosaanŋa mende sureenj onomakejanto, so motoonjononj gosinj nonomakejanj. Kaenj ama Anutuwaanonj kana ii qaa honŋa otaanj kuma nonomakejanj. 22 Kawaajonj nono Siisa-kimbaajonj takis ama kaenj Mooseswaa Kana qaa sonjiwonŋa me qaago?”

23 Kaenj jegito, Jiisasnonj anjomokolonj arengia moma kotonj kokaenj injjoro, 24 “Saanonj silwa monej monj qendeema nonji iimaŋa. Morowaa unŋayaga ano qataga ii kanonj oogita eja?” “Oo, ii Siisa-kimbaanonj,” kaenj meleema jegi.

25 Jegi kokaenj injjoro, “Kaenj kolooro iwoi Siisa-kimbaa unŋayawo ii mono iwaa bunŋa munjkebu. Iwoi Anutuwaa unŋayawo ii mono Anutuwaa bunŋa qewu.” 26 Jiisasnonj kaenj jerotiwaaajonj ejemba tuunj somata yonŋoo jaagianonj qaawaa timbinonj ama mubombaajonj amamaanj qaayaajonj waliŋgonj qaagia bogoro nanji. Kianj.

Koomunonŋa waawaataa Jiisas anŋobato menj mugi.

Mat 22.23-33; Maak 12.18-27

27 *Sadusii boi paati yonjononj “Komugiti, iyonjononj mende waabuya,” jenj laligogi. Yonŋoononŋa tosianonj Jiisaswaa jaanonj kouma kokaenj qisinj munj 28 *jegi, “Boi, Moosesnonj kokaenj jenj kotonj nononota eja, ‘Eja monj emba mero merabora mende koloogi komuro koganonj

* 20:27: Apo 23.8 * 20:28: Dut 25.5

saanon maloya menj laligon gbili mekoloon muro dataa qa menj laligowa.’

²⁹ “Moba! Kamban monnon daremun 7 laligogi. Dagia mutuyanon emba menj laligon gbilia qaa eenj laligon komuro. ³⁰ Komuro koganon maloya ii mero. ³¹ Kawaa gematanon koga monnon emba iikayadeen mero. Kaandeen kaan daremun 7 kuuya yononon emba motoongo iikayadeen menj gbilia qaa laligon komudaborogi. ³² Komudaborogi konoga malogia ii kaanagadeen komuro. ³³ Giinon ‘Komugiti, iyononon gbilin waabuya,’ jejanto, nono ii mende moma laarijon. Moba, eja 7 kuuya ii ororon waabuyagati een, emba motoondeen ii embagiaga megilaligoroti-waajon ama mono morowaa embiaga koloon-aga?”

³⁴ Kaen jegi Jiisasnon kokaen meleeno, “Kamban kokaamba namo koi kanon ejemba koloon laligonkeju. ³⁵ Laligonkejuto, ejemba uugia meleengi Anutunon iima moro sokono koomunonga waama goman balon qaita mon eukanon keuma laligowuti, iyononon iikanon mende agimin aowuya.

³⁶ “Kawaa kania ii kokaen: Uumeleen ejemba gbilin koomunonga waabuti, iyononon Anutu-waa meraboraana kolooju. Yononon Siwe gajoba kaana koloon mombo mende komuwuto, tetegoya qaa laligon ubuya. ³⁷ *Mobu! Komugiti, iyononon gbilin waabutiwaa qaaya ii Moosesnon kaanagadeen nanjon jero. Soman bambanon gere bolan koloon mende jenj kotoroti, iinon ii

* **20:37:** Eks 3.6

iima sunduya ooro iikanon qaa kokaen eja, ‘Niinon Anutu Aabrahambaa Pon, Aisakwaa Pon ano Jeikobwaa Ponga laligon kouma laligojen.’³⁸ Isi wanjale karon yononon Anutuwo laligon kotiin ubuya. Kuuya kotiin laligojuti, iyononon mono laaligogia Anutuwaajon laligoju. Kawaa-jon Anutunon koomuya yonoo Pongia qaagoto, laaligo kombomana laligojuti, mono iyonoo Pongiaaga kolooja.”

³⁹ Jiisasnon kaen meleeno Kana qaawaa boi tosiannon meleema kokaen ijogi, “Boi, ii qaa dindina jejan.”⁴⁰ Kaen jen qaa mon mombo qisin mubombaajon kokobimbij ama mesaogi. Kian.

Kraist ii kin Deiwidwaa Pona ano gbiliga.

Mat 22.41-46; Maak 12.35-37

⁴¹ Jiisasnon qaa mon kokaen injoro, “Kraistnon Kin Deiwidwaa gbiliga kolooji, tosiannon qaa ii nomaembaajon jenkeju?”⁴² *Deiwidnon ano qaa kokaen jero Ondino Terenon (Buk song, Psalm) eja,

‘Anutunon nama noo Pona kokaen ijoro,
Giinon mono kan noo boro dindinanon
rana

⁴³ niinon kamban biiwianon kereuruga riin
riitama haamo ama onoma goo kana
baaganon ama onomana.

Kamban ii kan kuuwaatiwaa so mono asama-
raranon koi raba.’

⁴⁴ Deiwidnon kaen jen qata ‘Noo Pona’ jeja. ‘Pona’ jen mono nomaen ama iwaa gbiliga kaangadeen koloonaga?” Kian.

* **20:42:** Ond 110.1

Uumeleembaa selesele laaligowaa galenj meme qaa

Mat 23.1-36; Maak 12.38-40; Luuk 11.43

⁴⁵ Jiisasnoŋ gowokouruta ii qaa kokaenj injijoro ejemba tuuŋ somata kuuya ii mogi, ⁴⁶ “Kana qaawaa boi yoŋooŋoŋ mono galengia meŋ aonj laligowu. Yoŋonoŋ maleku koriga mouma kema kaŋ qendeema oŋombombaaŋoŋ momakeju. Maaketnoŋ me kananonj ejemba injiigi jolongia jewutiwaajonj momakeju. Kaanagadeenjamakooli mirinonj jaageqeyanonj eu rabombaaŋonj siina momakeju ano jejelombanonj duŋ rara mutuyanonj jegenjegen rabombaaŋonj momakeju. ⁴⁷ Yoŋonoŋ malo yoŋoononj miri iwoi bidaan baagonj analin oŋomakeju ano qabuŋagia koloowaatiwaajonjamakooli koriga koriga qama koolinj totogianonj qeŋkeju. Kawaaŋonj Anutunonj qaagia jeŋ teŋon ironja uuta meleeno qagianonj ubaa.” Kianj.

21

Emba malo moŋnoŋ nandunj honja ano.

Maak 12.41-44

¹ Jiisasnoŋ nama uuro keno ejemba qabuŋagiawo yoŋonoŋ nandunja ii nandunj katapanonj anji kemero. ² Anji kemero emba malo wanaya moŋnoŋ kaŋ soojaakota osoga woi ano kemeroti, ii kaanagadeenjiro. ³ Ii iima kokaenj jero, “Niinonj qaa honja moŋ kokaenj injijowe mobu: Malo wanaya koi kanonj nandunjanji, ii mono tosaanja kuuya unjuugunjanja. ⁴ Kawaa kania ii kokaenj: Kuuya yoŋonoŋ monen somata enj oŋono kitiagadeenjanjuto, emba koi

kanon en laligojiwaa so iwoiya kuuya andaboron een toontoon laligowaa.” Kian.

Jiwowon jigonon kondemondeen koloowaa.

Mat 24.1-2; Maak 13.1-2

⁵ Jerusalem jiwowon jigo ii jamo iimasiinjiinawo ano kalenja kalenja Anutuwaajon angiti, iikanon menjerenngogi akadamuyawo eroti, gowoko tosonian ii iima amin mogi Jiisasnon qaa kokaen injoro, ⁶ “Miri koi iijuti, ii mono kondeenji miriwaa jamo mon ii jamo mombaa qaganon mende ewaato, qeqelalan saoyagadeen ewaa.”

Kakasililin ano sisiwerowero koloowaa.

Mat 24.3-14; Maak 13.3-13

⁷ Kaen injoro qisin mugi, “Boi, qaa jejani, iikawaa hona mono naa kambanon koloowaa ano koloomambaajon ambaati, iikawaa aiwesyanon mono nomaen asugiwaa?”

⁸ Qisin mugi kokaen injoro, “Monon angomokolon ano jinjaun qen kembutiwaajon mono galengia men aon laligowu. Ejemba mamaganon asugin noo qananon kokaen injowuya, ‘Niinon Kraist koloojen,’ ano, ‘Kamban mono torija.’ Kaen injowuyato, ononon mono iyonoo gemagianon mende kembu. ⁹ Manja kareña kareña koloon kema karo otona mobuyato, jenengia mono mende orowa. Iwoi ii waladeen koloowaatiwaa jejetaga. Ii koloowaato, namowaa kambananon mono iikanondeen uulanawo mende tegowaa.”

¹⁰ Kaen injon toroqen kokaen jero mogi, “Kantri monon kantri mon unjuwombaajon

waabuya. Ejemba tuun monnon tuun mon yonowo aron qen aowombaaon waabuya. ¹¹ Balonja balonja kanon nan somasomata qonjoma menj namo meleeno kemenkebaa. Kaanagadeen bodia bodia koloonj uma ewaa. Ji kotiga kotiga ii koloogi jaasoonjgo komunkebu. Sombinonj aiwese somata jaamorota morota injiima aarunj toroko momakebuya.” Kianj.

Oligaa Bunawaajonj kere koloowaa.

Mat 24.9-14; Maak 13.9-13

¹² “Iwoi kuuya ii koloowaato, wala kozigenj tosonianj onj uugia meleengitiwaajonj ama unjuama somonjonj sisiwerowero ama onjombu. Tosianonj horonj onjoma qamakooli mirigianonj qaa gawonjia menj jenj tegogi kapuare miria miria kanonj onjombuya. Tosianonj noo qanaajonj ama unjuanjgi kantria kantria yonjoo eja ponj ano gawana yonjoo jaasewanjgianonj nambuya.

¹³ Kaenj nama noo kaniaana saanonj nanjonj injijowu. ¹⁴ *Qaa jakeyanonj onjooanjgi nambutu, kambanj iikanonj qaa nomaenj jewonaga, iikawaa majakakaya waladeenj mende mobu. Qaa ii mono uu wombogianonj anjgi ewa.

¹⁵ “Ii kokaembaajonj: Niinonj onjowo nama momakooto onjoma buugia menj afaanjgomanja. Uuafaanjgadeenj laligogi tuarenjenjurugia yonjooonjga monnonj momakooto ii qotogonj qaagia qewagonj menj kamaanj onjombombaaajonj amamaawaa. ¹⁶ Onjooanjgiaa nemunmanj, daremunj, tinitosa ano alaurugia yonjononj kaanagadeenj anjonanjenj menj onjooanjgi onjooonjga

* **21:14:** Luuk 12.11-12

tosaana unugi komuwuya. ¹⁷ Kantri kuuya yononon noo qanaajon ama kazi ama onongi laligowuya.

¹⁸ “Kaen laligowuyato, niinon kalan koma onombe wangiaa juya monnon mende soowaa. ¹⁹ Ono kaparan koma kotiin bon qen nama iikanon mono haamo ama oyanboyan laaligo bunja qen aowuya.” Kian.

Jerusalem sitiwaa kondemondeen uuduudu-uyawo

Mat 24.15-21; Maak 13.14-19

²⁰ “Kanagen manjaqeqe tuun yononon kouma Jerusalem siti liligon gban ambuti, onjo ii iima kamban iikanon mono kokaen romongowu, ‘Siti wana kondemondeembutiwaa kambananon mono kan kuuja.’ ²¹ Kamban iikanon Judia prowinsnon laligowuti, ononon mono misingon horon baananon kembu. Sitinon laligowuti, ononon mono siti mesaowu. Siti seleenjanon laligowuti, ononon mono sitinon mende kembuya.

²² *“Ti kokaembaajon: Bunja Terenon geja-tootoo qaa oogita eji, ii kuuya mono honawo koloowaa. Qaa iikawaa so Anutunon kamban iikanon singisongogiaa irona meleema qagianon ano ubaa. ²³ Anutunon Israel kanageso singisongogiaajon irina soono kazia qendeema onono namonon kakasililin jekania boorongoya asugiwaa. Emba korowo ano merabora ajunon

* **21:22:** Hoos 9.7

yoŋonoŋ mono kamban iikanonŋ nomaenŋ uu-
lanjowo kembuyaga? Kawaajonŋ ‘Yei!’ qama wan-
jinjinŋojoŋ.

²⁴ “Kondenmondeenŋ iikanonŋ ejemba tosaŋa
ii manjawaa soo somatanonŋ unugi komuwuya.
Tosaŋa kasa gbadoonŋ onoma unuanŋi kantri
kuuya yoŋoo batugianonŋ keubuya. Keugi waba
kantri yoŋonoŋ kouma Jerusalem riimemeaanŋ
laligowuya. Kaenŋ laligogi Anutunonŋ kambanŋia
toonŋ qero raji, iikanonŋ kanŋ kuuro mesaowuya.”
Kianŋ.

Siwe gomambaa Eja honanŋ asugiwaa.
Mat 24.29-31; Maak 13.24-27

²⁵ * “Weenŋ ano koinŋ jaaganonŋ ano sengelao
iikanonŋ aiwese morota morota asugiwaa.
Kowenonŋ siri qegi otonŋ somata koloonŋkejiwajonŋ
namowaa kantri kuuya yoŋonoŋ doomoronŋia
keno konajilinŋ moma laligowuya. ²⁶ Kaenŋ laligogi
sombinonŋ utugoro iikawaa ilawoilaya ii raragia
mesaonŋ enkalolonŋ anŋi soowaa. Kawaajonŋ
gomaŋa gomaŋa kanonŋ lombo bologa totonŋ
koloowaatiwajonŋ laligonŋ toroko moma uugia
duuro jaagiili ambuya.

²⁷ * “Kambanŋ iikanonŋ Siwe gomambaa Eja hona
iinonŋ koosu qaganonŋ karo iibuya. Ku-usuŋa
somanonŋ sakondindinjowo asuganonŋ asugiro
asamararaŋa iibuya. ²⁸ Kaenŋ kawaato, iwoi
ii kanainŋ koloowaati, onononŋ mono kambanŋ

* **21:25:** Ais 13.10; Eze 32.7; Joel 2.31; Ais 6.12-13 * **21:27:** Dan
7.13; Ais 1.7

iikanon Siwenon ubombaa kambangianon tori-waatiwaajon mono wangia menj waama uugia menj kululuun awasanjaka nambu.” Kianj.

Taonj gerewaa sareqaa

Mat 24.32-35; Maak 13.28-31

²⁹ Jiisasnon sareqaa monj kokaen injjoro, “Onjo mono taonj ano gere tosaanja ii injiima tanigia mobu. ³⁰ Gere ii senjia longogi ii iima iikawaa kania onjoangio moma asarij kokaen jenkeju, ‘Weenj kambaņa mono dodowija.’ ³¹ Onjononj kaanjadeen qaa jejenj, iikawaa honjanonj kolooro iima moma asarij mono kania kokaen jewu, ‘Anutuwaa bentotonja Eja honjanonj mono uulanawo dodowinj kawaa.’

³² “Niinonj qaa honja monj kokaen injjowe mobu: Ejemba kete namononj laligojuti, iyonjononj mende komugi iwoi kuuya jejenj, ii mono iyonoo laaligo kambangianonj asugiwaa. ³³ Siwe namononj goronj qewaoto, noo Bunja qaananonj mono mende aliwaa.” Kianj.

Uugbili mesaonj koomuya laligowombo.

Mat 24.42-44; Maak 13.33-37

³⁴⁻³⁵ “Kambanj somata iikawaa lombotanonj ejemba kuuya namononj laligowuti, iyonoo qagianonj kaenj koloonj ubaa. Kawaaajonj iikanonj pilitik kanj siwa kaanja qeragonj onombabo. Kawaaajonj namononj laaligowaa majakakayanonj qagianonj uro jejelombanj ama apu kotiga nenj enjalolonj ama uugia bimoowabotiwaajonj mono galengia menj aonj laligowu.

³⁶ “Kawaaajonj mono kambanj so uugbili laligonj qama koolinj laligowu. Kaenj laligogi esunj onono

iwoi kuuya ii koloowaati, iikawaa uutanonga kok koma mono Siwe gomambaa Eja honjaa jaasewananõj awasanjkaka nambuya.” Kianj.

³⁷*Kamban iikanõj Jiisasnõj ween so jiwowõn jigõnõj nama Buja qaa kuma õõno gomanj mare kolooro mesaõj baana qata Oil gere baana qamakejõni, iikanõj uma enj laligoro. ³⁸ Kaen laligoro ejemba tuun kuuya yõõnõnõj ween so umugawodeen jiwowõn jigõnõj uma Bujaaya jero mobombaaõn iwaanõj kanj laligogi. Kianj.

22

Jiisas qeninõj komuwaa jenj anõnanõj anõgi.

Mat 26.1-5; Maak 14.1-2; Jon 11.45-53

¹*Kaen laligogito, bered yiistya qaa iikawaa kursoroya, qata Pasowa kendõn jenkejõni, ii toriro.* ² Toriro iikanõj jigo gawõn galen ano Kana qaawaa boi yõõnõnõj ejemba tuun yõõõõnõj toroko mogitiwaajõn ama iyanõgiodeen ajorõõn “Nomaen aninj qegi komunaga?” jenj kana monõgama amigi.

Juudasnõj Jiisas memelolo menj mumambaaõn uumotoõn ano.

Mat 26.14-16; Maak 14.10-11

³ Kamban kanõj Satanõj Juudaswaa uutanõn kemero. Juudas ii Jiisaswaa gowokouruta 12 yõõõõnõnga monj. Kariot gomanõnga karotiwaajõn qata monj Iskariot qagi. ⁴ Iinõj jigo gawõn galen ano jigowaa kiropo galen wana yõõõõnõnõj

* **21:37:** Luuk 19.47 * **22:1:** Eks 12.1-27 * **22:1:** Pasowa ii ananaa qaanonj niniima koboõn nunuuguro. Eksodus 12.15

kema Jiisas memelolo men borogianon amambaa qaaya injjoro. ⁵ Yononon ii moma “Ayo!” jen uugianon qeangoro sewanja monej mubombaa-jon qaa somongogi. ⁶ Qaa somongogi Juudasnon Jiisas olon memelolo men borogianon amambaa kana mongama kokobimbin koma laligoro. Kiaj.

Jiisasnon gowoko yonowo Pasowa lama negi.

Mat 26.17-25; Maak 14.12-21; Jon 13.21-30

⁷ Bered yiistya qaa iikawaa kendon ween monon Pasowa lama qen onkegiti, kamban iikanon kan kuuro. ⁸ Jiisasnon Piito ano Jon kokaen irijon wasin orono, “Oro mono kema Pasowa lama mozozongori newona.”

⁹ Kaen irijon wasin orono qisin muri, “Ii dakanon kema mozozongowota?”

¹⁰ Qisin muri kokaen meleeno, “Mobao, oro sitinon keuri eja mon apu monjon qindiima karo mokoloowaota. Mokolon ii otaan kema miri ubaati, mono iikanon ubao. ¹¹ Uma miri toya kokaen ijowao, ‘Boinon goojon jeja: Ala miriga daen? Nononon saanon iikawaa uutanon kan gowokouruna yonowo Pasowa lama newona?’

¹² Kaen ijori moma miri qaganon eu uma uuta somata mon qendeema orombaa. Iikanon dun rara iwoi mozozongogita raja. Ii qendeema orono iikanon mono lama qen oowao.”

¹³ Kaen jen wasin orono kema Jiisasnon qaa jeroti, iikawaa so mokolon nama lama qen on mozozongori. Kiaj.

Pombo samon konoga negi.

Mat 26.26-30; Maak 14.22-26; Jon 13.21-30; 1 Kor 11.23-25

14 Nene kambananon karo Jiisanon aposoluruta yonowo nene newombaajon kamaan ragi. 15 Ragi kokaen injoro, “Niinon Pasowa lama koi onowo newombaajon siin mamaga moma laligowe. Nene koi nenngo mono siimbobolo momana. Iikawaa kambananon torija. 16 Ii torijiwaajon kokaen injowe mobu: Niinon Pasowa lama namonon koi kanon toroqen mende nemanan. Kanagen nene samon kokawaa honan qaita mon asugiwaati, ii Anutuwaanon bentoton uutanon eukanon nemanan.”

17 Kaen injon wain qambi men kotuegon kokaen jero, “Mono koi men onoangio angun aon newu. 18 Niinon kokaen injowe mobu: Nii wain kasawaa honan koi kanon mombo toroqen mende nemanan. Mombo nemanati, ii Anutuwaanon bentoton asugidabororo iikanon nemanan.”

19 Kaen jen bered men kotuegon moton onoma kokaen jero, “Koi neenaa busunaga. Ii onoojon ama togon ononjen. Ii nen mono nii romonjon nomakebu.” 20 *Ii onono negi wain qambi kaaniadeen men kokaen jero, “Qambi koi ii soomonjo aren dongogaa qambiaga kolooja. Niinon hamo qen onomambaajon ama sana molaama komumanan. Sa iikanon mono Anutuwaanon soomonjo arenan ii men kotiiwaa.

21 *Kaen koloojato, mobu, memelolo men nombaati, iinon mono motoon koi nene nen rajon. 22 Onanon, Anutunon jen kotorotiwaa so Siwe gomambaa Eja honanon mono namo mesaon kembaa. Kembato, memelolo men

* 22:20: Jer 31.31-34 * 22:21: Ond 41.9

mubaati, iwaajon mono qama wanjinjingoŋ ‘Oo yei!’ jejen. Anutunon mono ironja uutaga meleema mubaa.”

²³ Kaen jero gowokourutanon kanain batugianon amin qisin aon jegi, “Nonoononga mono moronon memelolo men munaga?” Kian.

*Gowoko yoŋonon batugianon niinongiinon angi.
Mat 20.25-27; Maak 10.42-44*

²⁴ *“Gowoko nonoononga moronon jotamemeya wana kolooja?” kaen jegi kawaajon kaanagadeen batugianon jenonkooli angi.

²⁵ *Iikaen angi Jiisasnon kokaen injoro, “Namowaa kantria kantria yoŋoo kingianon mono eja pon kaana koloon galeŋ koma onomakeju. Yoŋoo pon qerewena jawingianon mono qaa jen koton kanagesogia mindingon onongi welen qen onoma ‘Eja awaa!’ jen mepeseen onomakeju. ²⁶ *Kaen amakejuto,

ononon mono iikawaa so mende ambu. Onoo batugianon monon somatagia kolooji, iinon mono kamaanqeqeta kaana koloon laligowa. Jotamemeya wananon mono welenqeqe kaana koloon laligowa.

²⁷ *“Monon rama nene nero monon nene koma mun kema kankeji, iyoroononga uuta ii moronon? Onanon, ‘Rama nene neji, iinon mono uuta kolooja.’ Kaen injonkejuto, niinon onoo batugianon welenqeqe kaana koloon laligojen.

* **22:24:** Mat 18.1; Maak 9.34; Luuk 9.46 * **22:25:** Mat

20.25-27; Maak 10.42-44 * **22:26:** Mat 23.11; Maak 9.35

* **22:27:** Jon 13.12-15

28 “Kaen laligowe angobato menj nongi konjilin qarasombuyawowaa uutanonj keube onj kilenj kaparanj koma niwo qokotaanl laligonj kouju. 29 Manjanonj jen kotonj nono niinonj iwaa bentotonja ku-usunj qaganonj galenj komakejen. Kawaajonj niinonj toroqen jen kotonj onombe onj kaanagadeen ku-usunj qaganonj ejemba kinj kaanja galenj koma onjmakebuya. 30 *Kawaajonj onj saanonj noo bentotonanonj keuma nene dunja liligonj rama apu ano nene nenj laligowuya ano eja ponj raranonj rama Israel kanageso tuunj 12 yonoo qaagia gosinj jen tegonj onjombuya.” Kianj.

Piitononj Jiisas qakoombaatiwaaajonj ijoro.

Mat 26.31-35; Maak 14.27-31; Jon 13.36-38

31 Jiisasnonj jero, “Oo Saimon Saimon, moba! Komakoomo ejanonj wiit dumunj kota juunonj ama utugoro kaawoya deema kamaankeji, Satanonj mono iikawaa so onjononj loorinj iwaa borianonj kemebutiwaaajonj utugonj angobato menj onjomambaaajonj kaparanj koma jojorija. 32 Jojorijato, goo momalaariganonj zololonjonj janjonj qaombabotiwaajonj niinonj goojonj qama koolinj laligowe. Kawaajonj kambanj mongenj uuga mombo meleema noononj kawagati, iikanonj mono uumeleenj alauruga nanjonj menj kotiinj onjomba.”

33 Kaen jero Saimononj meleenonj, “Ponj, niinonj mono giwo kapuare mirinonj kembotiwaajonj ano motoonj komuwotiwaajonj jojorinj laligojenj.”

34 Kaen meleenoto, Jiisasnonj ijoro, “Piito, niinonj kokaenj gijowe moba: Kurunonj kete mende

* 22:30: Mat 19.28

qaro giinon waladeen “Ii mende moma mujen,”
jen nii qakooma nona indin karoon koloowaa.

*Geso ano manjawaa soo somata iikayadeen
menj kembu.*

³⁵ *Jiisasnon gowokouruta kokaen qisin onono,
“Niinon onjo wala gesogia qaa, monen gesogia
qaa, kana esugia qaa kaen wasin onombe kengiti,
kamban iikanon iwoi mombaajon amamaagi me
qaago?” Qisin onono “Iwoi mombaajon mende
amamaanin,” ijogi.

³⁶ Ijogi kokaen toroqen injoro, “Wala kaen
angito, kamban kokaamba mombaanon geso
ano monen geso qanja eji, ii mono menj be-
saan laligowa. Manjawaa soo somata ii mom-
baanon mende eji, iinon mono malekuya se-
wanja mewutiwaajon ama monen mokolonj soo
ii sewanja mewa. ³⁷ *Niinon kawaajon kokaen
inijowe mobu: Anutuwaa qaanon noojon jegita
eji, qaa kuuya ii mono honjowo koloodorowaa.
Iikawaa kambananon mono kan kuumambaa-
jon anja. Bunja qaa monj ii kokaen oogita eja,
‘Iinon bologa meme yonoo tuunon ewaa, jegi.’
Kawaajon jejen: Qaa iikawaa honja ii noonon
koloodorowaa.”

³⁸ Kaen injoro gowokourutanon ijogi, “Pon iiba,
manjawaa soo somata woi koi rajao.” Kaen ijogi
“Ii sokonja,” jen meleema onono. Kian.

*Jiisasnon Gezemane urukisinon qama kooliro.
Mat 26.36-46; Maak 14.32-42*

* 22:35: Mat 10.9-10; Maak 6.8-9; Luuk 9.3; 10.4 * 22:37: Ais
53.12

³⁹ Jiisasnon miri mesaon silia otaan Oil gere baananon uro gowokourutanon gematanon kenji. ⁴⁰ Uma iikanon keuma kokaen injjoro, “Angobatonon kamaan unjuwabotiwaaajon mono qamakooli gawon mewu.”

⁴¹ Kaen injjon onomesaon jamo gilinin kema makeji, iikawaa so kema siminj kuma qama kooliro ⁴² Qama koolinj kokaen jero, “Amana, giinon uusiingaa mojanj een, siimbobolowaa qambia koi kanon mono noo qananon ubabotiwaaajon nuamba. Nuambaa me qaagoti, ii mono geengaa uusiingaa so koloowa. Ii noo siimbaa so qaago.”

⁴³ Kaen qama kooliro gajoba monnon Siwenongga asugin menj kotiin muro. ⁴⁴ Menj kotiin muro konjilinj uuta moma mono kaparanj koma uuta menj kululuun qama kooliro. Qama kooliro nogoya ii sa lalanj kaanja riinj namonon kamaaro.

⁴⁵ Qama koolidaboron waama gowokouruta yonoonon keno. Kema mokolonj injiuro wosobironon menj kamaan onono gaonj egi. ⁴⁶ Egi injjoro, “Mono naambaajon gaongadeen eju? Mono waama angobatonon kamaan unjuwabotiwaaajon mono qama kooligi.” Kianj.

Jiisas qelanjinj menj somongogi.

Mat 26.47-56; Maak 14.43-50; Jon 18.3-11

⁴⁷ Jiisasnon kaen jenj nano iikanondeen eja tuunj kougi. Gowokouruta 12 yonoonongga monj qata Juudas iinon jeta menj onoma Jiisaswaanon kouma buuta kitonj nero. ⁴⁸ Kitonj neroto, Jiisasnon kokaen ijoro, “Juudas, gii buuna kitonj nenj iikaanja kanon Siwe gomambaa Eja honj memelolo menj mujanj me?”

⁴⁹ Kaen kolooro tosonian Jiiisas liligon mun nanngiti, iyononon iwoi koloomambaajon ano ii iima jegi, “Pon, nono manjawaa soo somatanon unjuwon me?” ⁵⁰ Kaen jen yonoononga monjon jigo gawon galen wanaa welenqeqeya qen gejia dindina kotogoro kamaaro.

⁵¹ Kamaaroto, Jiiisasnon meleema “Mono mesaowu!” jen welenqeqewaa gejia kotoroti, ii oosiro qeangoro.

⁵² Qeangoro nama jigo gawon galenurugia, jigowaa kiropo galen (sikiriti) wana ano kanriwaa jotamemeya yononon Jiiisas mewombaajon kougiti, ii kokaen injoro, “Nii kikekakililin ejaga qaagoto, kilen noojon kaen moma manjawaa soo somata ano wasa men kouju. ⁵³ *Niinon ween so jiwowon jigonon onowo laligowe ononon borogia boraama nii mende nongi. Ii qaagoto, keteda koi pangamambaa ku-usunanon haamo ama asuganon kolooro onoo kambangianon kan kuuja.” Kian.

Piitonon Jiiisas qakoono.

Mat 26.57-58, 69-75; Maak 14.53-54, 66-72; Jon 18.12-18, 25-27

⁵⁴ Kaen kolooro manjaqeqe eja yononon Jiiisas men somonjon wama jigo gawon galen wanaa mirinon kenji. Kenji Piitonon gemagianon sigenligen onotaan keno. ⁵⁵ Iikanon kema jinjaron miriwaa kiropo uutanon kemen somben biiwianon gere on motoon ragi. Piitonon kaanjadeen yonoo batugianon raro. ⁵⁶ Raro

* **22:53:** Luuk 19.47; 21.37

welenqege emba moŋnoŋ Piitonon gere kosianon raro iigigiin kokaen jero, “Eja koi kanon mono kaanagadeen iwo laligoro.”

⁵⁷ Kaen jeroto, Piitonon qakooma kokaen ijoro, “Embada, niinon ii mende moma mujen.”

⁵⁸ Kaen ijon raro mende koriro eja moŋnoŋ ii iima ijoro, “Gii kaanagadeen iyonoononga moŋ koloojan.” Kaen ijoroto, Piitonon meleeno, “Alana, nii qaago.”

⁵⁹ Aua motoongowaa so tegoro moŋnoŋ qaa ii mombo kaparan koma jero, “Eja koi kanon kaanagadeen onanon iwo laligoro. Iinon mono Galili ejaga kolooja.”

⁶⁰ Kaen jeroto, Piitonon meleeno, “Ejada, qaa jejanj, niinon ii kondanjen.” Kaen meleema jen nano iikanondeen kurunon qaro.

⁶¹ Qaro Poŋnoŋ eleema Piito uun iiro iikanondeen qaaya kokaen jeroti, ii romongoro, ‘Gii kete indin karoon qakooma nona kurunon qabaa.’

⁶² Qaa ii romongon wosoya jumambaajon ano seleengen kemen meduqedu men saaro. Kian.

Jiisas jen jononjisi ama mug.

Mat 26.67-68; Maak 14.63-65

⁶³ Manjagege eja Jiisas men somongogiti, iyononon mepaqepae ama mun nama qewagogi.

⁶⁴ Qewagon jaasewana esuun qisin ijogi, “Gii gejatootoo ejaga koloojanjwaajon moronon guji, mono iwaa qata qaba!” ⁶⁵ Kaen jen mamaga terenjon mepaegon jen qetama mug. Kian.

Jigowaa jotamemeya yononon Jiisaswaa qaa gawon meg.

Mat 26.59-66; Maak 14.55-64; Jon 18.19-24

⁶⁶ Jen qetama mun laligogi goman ano kantriwaa jotamemeya ano jigo gawon galen ano Kana qaawaa boi yononon ajoroon Jiisas wama Juuda yonoo jigo kaunsol tuun yonoo jaagianon anji.

⁶⁷ Iikanon anji ijogi, “Giinon Hamoqeqe Toya Kraist koloojan ee, ii mono asuganon pan jena mobona.” Kaen ijogi meleeno, “Ii injiowenagato, ii mono mende moma laariwuya. ⁶⁸ Me qisin onombenagato, ii mono mende meleema nom-buya. ⁶⁹ Kaen mojento, kamban kokaambadeen kanain Siwe gomambaa Eja hona iinon mono Anutu, ku-usun Toyaa boro dindinanon rama laligowaa.”

⁷⁰ Kaen meleeno iikanondeen korebore yononon kokaen jen qisigi, “Onanon, gii Anutuwaa meriaga koloojan me qaago?” Kaen qisigi kokaen meleema onono, “Ii koloojeniwaa qaaya mono onoangio jeju.” ⁷¹ Meleema onono jegi, “Ano kuakua qen komuwaatiwaa nanonganogo qaaya mono iyanaa jetanon jero modaboronon. Kawaajon tosonian qaaya nangowutiwaajon mono naambaajon mombo qisin onombonaga?” Kian.

23

Jiisanon gawana Pailotwaa jaanon nano.

Mat 27.1-2, 11-14; Maak 15.1-5; Jon 18.28-38

¹ Kaen jen tuun kuuya yononon waama Jiisas wama kema gawana Pailotwaanon kenji.

² Iwaanon kema kanain selianon qaa kuun kokaen jegi, “Eja kokawaa kania ii kokaen iima monin: Iinon ejemba kuun onono enkalolon

kolooro karen aonkeju. Nono Siisa-kimbaa takis mende ambonatiwaajon songo amakeja. Iyanaajon ‘Nii Hamoqege Toya Kraist ano kin koloojen,’ kaen jenkeja.”

³ Kaen jegi Pailotnon kokaen qisin muro, “Onanon, gii Juuda yonoo kin pongiaga koloojan me qaago?” Qisin muro Jiisasnon meleema jero, “Mono geengo jejanj, kian.”

⁴ Pailotnon jigo gawon galen ano ejemba tuun ii kokaen injoro, “Niinon eja kokawaa qinjita mon mende mokoloojen.”

⁵ Kaen injoro mombo kaparan koma kuun jegi, “Iinon mono ejemba tuun kuun onoma Buja qaaya Galili prowinsnon kanain kuma onoma balon sokoma kan Judia prowins kokanon kaanagadeen ii jen seinkeja.”

⁶ Kaen jegi moma qisin onoma jero, “Ii Galili ejaga kolooja me qaago?” ⁷ Kaen jero “Mono ii!” jegi moma Herodnon Galili ano prowins tosaana mindirin galen koma onoma kaman iikanondeen Jerusalem sitinon kan laligoroti, iikawaajon Pailotnon jero Jiisas Herodwaanon wama kenji. Kian.

Jiisasnon kin Herodwaa jaanon nano.

⁸ Herodnon Jiisaswaa sunduya moma mono kaman koriga iimambaajon siin moma laligorotiwaajon ii iima utanon mamaga qeangoro. Jiisasnon angoletu mon mero iimambaajon ama mamboma laligoro. ⁹ Kawaajon qiqisi mamaga Jiisas qisin muro. Ii qisin muroto, Jiisasnon kitia mon mende meleeno.

¹⁰ Jigo gawon galen ano Kana qaawaa boi yononon nama selenon kuukuu qaa geriawo jen mugi. ¹¹ Herodnon manjageqe ejauruta yonowo Jiisas men kamaan ama jejewili ama mepagepae men mugi. Kaen ama maleku akadamuyawo mon mouma mugi nano wasiro mombo gawana Pailotwaa jaanon keno. ¹² Wala Pailot ano Herod yoronon kerekere ama aon laligorita kaban iikanon ala-ala koloori. Kaen.

*Pailotnon Jiisas komuwaatiwaajon jen tegoro.
Mat 27.15-26; Maak 15.6-15; Jon 18.39-19.16*

¹³ Jiisasnon karo gawana Pailotnon jigo gawon galen ano galenkonkon ejauruta ano ejemba tuun horon onono ajoroogi. ¹⁴ Ajoroogi kokaen injoro, “Ono eja koi kokaen jen noonon wama kaju, ‘Inon ejemba tuuna tuuna kuun onono enkalolon amakeju.’ Mobu! Ono qaa selianon kuujuti, niinon iikawaa kania onoo jaagianon gosin kokaen mokoloijen: Ono eja kokawaa selianon qaa kuuya kuujuti, ii niinon koposoya mon mende mokoloijen. ¹⁵ Herodnon qaa kaanjadeen jen wasiro mombo nonoonon kaja. Mobu, iinon iwoi qinjitawo mon mende ano. Kawaajon koomuwaa bunja koloowaatiwaajon amamaaya koloowaa. ¹⁶ Kawaajon niinon jewe manjageqe eja yononon oolinondeen qegi isambe kamaawaa.” ¹⁷ (Pailotnon gbani so Pasowa korisoro kabananon kapuare mirinonga eja motongon isama onomakero.)

¹⁸ Kaen injoro koreboreyanon silama qama jegi, “Iga mono yamagen (kozigen)! Barabas mono isama nonomba!” ¹⁹ Barabasnon sitinon

karenj motonj laligogiti, iyonoo galenjiaga koloonj eja monj qero komuroti, iikawaaajonj kapuare mirinonj oongj raro.

²⁰ Pailotnonj Jiisas isamambaajonj moma qaa mombo jero. ²¹ Jeroto, yonononj qetama qaa siita kuma qa gigilaagi, “Maripoononj qewu! Mono maripoononj qewu!”

²² Qa gigilaagi iinonj qaa indinj karoonj kokaenjinjoro, “Iinonj mono naa bologaga ano? Niinonj iwaanonj koposo monj mende mokoloowe koomuwaa bunja koloowaatiwaa so mende kolooja. Kaenj kolooro niinonj jewe manjageqe eja yonononj oolinondeenj qegi isama mube kamaawaa.”

²³ Kaenjinjoroto, yonononj jaba ama kaparanj koma toroqenj qa gigilaanqagi, ‘Jiisas mono maripoononj qegi komuwa.’ Kaenj qama Pailotwaanonj qaa ii qewagogi. ²⁴ Qewagogi Pailotnonj qaagiaa baatanonj kema qaa kaparanj koma jegiti, iikawaa honja koloowaatiwaaajonj jenj tegoro. ²⁵ Jenj tegonj “Barabas kamaawa!” jenj kaparanj konjgitiwaaajonj ii isama muro kamaaro. Ii karenj motonj laligogiti, iyonoo galenjiaga koloonj eja monj qero komurotiwaaajonj kasa mirinonj oongj raro. Ii isano kamaaroto, Jiisas siingia otaanj ama mubutiwaaajonj borogianonj ano. Kianj.

Jiisas maripoononj qegi.

Mat 27.32-44; Maak 15.21-32; Jon 19.17-27

²⁶ Pailotnonj Jiisas borogianonj ano wama kana somatanonj kema Afrika siti qata Sairini iikawaa eja monj qata Saimon mokoloogi. Iinonj gawononga kouro jenj kotonj munj Jiisaswaa

maripoonŋa menŋ iwaa sawiŋanonŋ anŋi anŋonŋ otaanŋ keno.

²⁷ Kaenŋ keno ejemba tuunŋ somata yonononŋ luluuma gematanonŋ otaanŋ kenŋi. Yonoo batu-gianonŋ emba toŋianonŋ kaanagadeenŋ jinŋenŋ qama saama kenŋi.

²⁸ Saama kenŋi Jiisasnonŋ eleema injiima kokaenŋ injiŋoro, “Oo Jerusalem emba, onŋo mono noo-joŋ mende saabu. Noojoŋ qaagoto, onŋoanŋia ano meraboraaurugia yonoojoŋ mono saabu.

²⁹ Mobu! Kanagenŋ kambanŋ moŋ karo iikanonŋ kokaenŋ jewuya, ‘Emba aruŋa ii simbawonŋawo. Koro mende ama merabora mende megiti, ii simbawonŋawo kolooju. Merabora aju onŋoma mende doonŋogiti, ii simbawonŋawo.’ ³⁰ *Kambanŋ iikanonŋ ejembanonŋ kanainŋ baanŋa Toya ii kokaenŋ welema onŋombuya, ‘Onŋo mono baanŋa ii jegi bagonŋ qanananonŋ ubu.’ Ano seŋ sia Toya ii kokaenŋ welema onŋombuya, ‘Onŋo mono kobaa-gianonŋ mesanŋonŋ nonombu.’

³¹ “Niinonŋ Anutuwaanonŋ gere gbiligbili koloojoŋ ano noojoŋ kilenŋ kokaenŋ ama nonju. Onŋo gere koomuya ŋinŋiŋonŋogiiawo eja sii qenŋ nanju. Kawaajoŋ Anutunonŋ ironŋa meleema onŋono gerenonŋ onŋooro siimbobolo uuta mobuya.”

³² Bologna meme woi ii kaanagadeenŋ Jiisaswo motoonŋ uruwombaajoŋ uruama kenŋi. ³³ Kema gomanŋ qata Wanŋsii qajuti, iikanonŋ keuma Ji-isas maripoononŋ qegi. Qenŋ bologa meme woi ii motoonŋ moŋ dindinanonŋ moŋ qani-anonŋ leelee kaenŋ urugi. ³⁴ *Kaenŋ anŋito, Ji-

* **23:30:** Hoos 10.8; Isa 6.16 * **23:34:** Ond 22.18

isasnon jero, “Amana, yononon iwoi anjuti, iikawaa kania mende moma kotojutiwaajon mono singisongogia mesaon onomba.”

Qegi nano Jiisaswaa sele esuyaajon kiawen megi jangoya kolooro iikawaa so ii mendeema megi.

³⁵ *Kaen анги ejemba tuun yononon nama ii uun iigi. Iigito, Juuda jotamemeya yononon kaanagadeen mepaqepae men mun kokaen jegi, “Anutunon meweenon muro Hamoqeqe Toya Kraist kolooji een, tosaan ilaan onoma laligoroti, iinon mono iyan ilaan aowa.”

³⁶ *Manjaqeqe eja yononon kaanagadeen qaa gongeege jen mepaegon kosianon kema wain apu aasonawo qeesaan men uma mun ³⁷ kokaen ijogi, “Gii Juuda yononon kin ponga koloojani een, mono saanon geenga ilaan aowa.”

³⁸ Wananon eu tere mon kokaen on qegi nano, “Juuda yonoo kin pongiaga koi.”

³⁹ Kikekakasililin eja woi motoon mondon oroni naniti, iyorononga monon uuqe qaa tokoronkota Jiisas jen mun kokaen ijoro, “Gii Hamoqeqe Toya Kraist koloojani een, mono geenga ilaan aon noro kaanagadeen ilaan noromba.”

⁴⁰ Kaen ijoroto, alianon jen mun kokaen ijoro, “Gii godaqe qega qaa. Gii Anutuwaajon kaanagadeen keega mende mojan me? Yononon jen tegon siimbobolo ororon nonongi bosinjon.

⁴¹ Anara onanon koposo anitiwaajon irona soy-anon meleema ama norongi siimbobolo mojo. Ii

* 23:35: Ond 22.7 * 23:36: Ond 69.21

mojoto, eja koi kanon bologa mon mende ano ii kilen tiwilaaju.” ⁴² Kaen jen ijoro, “Jiisas, gii bentotongaa uutanon keubagati, iikanon mono nii romongon nomba.”

⁴³ Ijoro ii kokaen ijoro, “Niinon qaa hona gi-jowe moba: Giinon mono kete niwo oyanboyan gomanon uma laligowa.” Kian.

Jiisasnon komuro.

Mat 27.45-56; Maak 15.33-41; Jon 19.28-30

⁴⁴ Ween biiwia 12 kilok kolooro ween jaaya bulugoro pangamanon kamaan goman kuuya sokoma ero kema aua karoombaa so ano.

⁴⁵ *Kamban iikanon jiwowon jigo uutanon opo nanoti, iikanon mono eukaya biiwianon jurama kamaan woi kolooro. ⁴⁶ *Jiisasnon kamban iikanon kotakota qama kokaen jero, “Amana, nii kokoosuna goo borongan anjen.” Kaen jen sewan aason konoga horon komuro.

⁴⁷ Komuro iwoi kolooroti, kawali galenon ii iima Anutu mepeseen kokaen jero, “Iinon mono onanon eja solanaga kolooja.”

⁴⁸ Ejemba tuun kuuya ii iibombaajon kan ajoroogiti, iyononon iwoi ii kolooro iima wosogia juno wan gilin motomotoon mirigianon kenji.

⁴⁹ *Kengito, ejemba kuuya Jiisas moma mugiti, iyononon sigensigen nama ii uun iigi. Emba tosanon Jiisas otaan Galiliga kagiti, iyononon kaanagadeen nama ii iigi. Kian.

Jiisaswaa qamoya ron konji.

Mat 27.57-61; Maak 15.42-47; Jon 19.38-42

* **23:45:** Eks 26.31-33 * **23:46:** Ond 31.5 * **23:49:** Luuk 8.2-3

⁵⁰⁻⁵¹ Juuda yonoonon taon qata Arimatia iikanonja eja awaa qabunayawo qata Joosef iinon kaanagadeen karo. Iinon Anutu bentotombaa hona koloowaatiwaajon mamboma laligoro. Iinon Juuda yonoo jigo kaunsol tuumbaa jotamemeya laligon Jiisaswaa qaa jen somongon angiti, iikawaa uumotoon mende ano.

⁵² Iinon Pailotwaanon kema Jiisaswaa qamoya memambaaajon qisiro. ⁵³ Qisij uma qamoya maripoononga metegon men kamaan opo taananon esuuro. Esuun men qasirinon kema jamo kobaa mon uroroon qamo mon kanon mende angiti, iikanon Jiisaswaa qamoya ii ano. ⁵⁴ Sabat kendon rarawaa iwoiya mozozongogiti, (nemungawon) iikawaa weena jaayanon kememambaa ano.

⁵⁵ Kememambaaajon ano emba Jiisaswo Galiliga kagiti, iyononon Joosefwaa kanianon qasirinon kema iinon Jiisaswaa qamoya men jamo kobaanon anoti, ii iigi. ⁵⁶ *Iikanonja eleema mirinon kema jinin sambori unkoowagawo ano kele gawasuyawo Jiisaswaa qamoyanon moriwombaaajon mozozongogi. Mozozongogito, Moosesnon Kana qaanon Sabat kendombaaajon jen kotoro eroti, ii otaan haamo men een ragi. Kianj.

24

Jiisasnon koomunonga waaro.

Mat 28.1-10; Maak 16.1-8; Jon 20.1-10

¹ Sabat kendon ragi tegoro Sonda umugawodeen goman ano emba yononon waama

* **23:56:** Eks 20.10; Dut 5.14

jiniŋ marae unkoowagawo mozozongogiti, ii men qasirinoŋ kenŋi. ² Kema moŋnoŋ qasiriwaa qaa ootanoŋ jamo somata qetano kenoti, ii iigi. ³ Ii iima jamo kobaawaa uutanoŋ ugito, Poŋ Jiisawaa qamoya mende mokoloogi. ⁴ Kawaajon uugia uma kamaaro moma naŋgi eja woi malekugara taanŋa kokobilibiliawo yorononŋ bagianoŋ nani iriigi.

⁵ Ii iriima awawalinŋ balonoŋ kemenŋ adaragogi kokaenŋ injjori, “Jaawo kotiinŋ laligoji, ii mono nomaembaajonŋ koomuya yoŋoo batu-gianoŋ moŋganju? ⁶ *Inonŋ koi mende ejato, mono gbilinŋ waaja. Galili prowinsnoŋ laligonŋ qaa injjoroti, ii mono romonŋowu: ⁷ Iinoŋ kokaenŋ jero, ‘Moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja honŋa memelolo menŋ muro gawman eja sisiwerowero-giawo yoŋoo boronoŋ keno maripoononŋ qegi komuŋ weenŋ karonŋ kolooro gbilinŋ waabaa.’”

⁸ Kaenŋ jeri qaaya ii momogianoŋ keuro romonŋgogi. ⁹ Kaenŋ romonŋonŋ qasirinoŋga eleema kanŋ iwoi kuuya kolooroti, iikawaa buju qaaya ii gowoko 11 ano tosaanŋa kuuya ii injjogi. ¹⁰ Qaa ii injjogiti, ii Maria Magdalaga, Joana ano Maria Jeimswaa nemuŋa ano emba tosaanŋa yoŋowo laligogiti, iyonononŋ ii kanŋ aposol ii injjogi.

¹¹ Buju qaa ii injjogito, ii mogi qaa omayaanŋ kolooro ii mende moma laarigi. ¹² Mende moma laarigito, Piitonoŋ waama bobogariŋ qasirinoŋ kema jamo kobaawaa uutanoŋ uuro keno opo taanŋa esuugiti, iikayadeenŋ raro iiro. Ii iima

* **24:6:** Mat 16.21; 17.22-23; 20.18-19; Maak 8.31; 9.31; 10.33-34; Luuk 9.22; 18.31-33

iwoi kolooroti, ii anodeen romonjon walingjon mirinon eleeno. Kian.

Gowoko woiyanon Emeus kananon keni.

Maak 16.12-13

¹³ Ween iikanondeen Jiisaswaa gowokouruta yonoononga woiyanon Jerusalem siti mesaon goman qata Emeus sewen mail kanon kemberon keni. ¹⁴ Kananon kema iwoi kolooroti, ii kuuya iyanjarodeen aminj mori. ¹⁵ Ii aminj moma kania jen bimonon keni Jiisasnon anjo kosogaronon keuro motoonon kenji. ¹⁶ Kenjito, jaagara kojangiro ii mende iima kotori. ¹⁷ Mende iima kotori kokaen irijoro, “Oro anjarodeen naa qaaga kananon aminj moma kajao?” Kaen irijoro doron ama wosobiri jaajaa uun iima nani.

¹⁸ Iima nama yoroononga mon qata Kliopas iinon kokaen qisinj muro, “Pasowa kendonon iwoi kolooroti, ii Jerusalem ejemba kuuyanon moju. Gii motoonononon wabaga koloon ii mende mojan me?”

¹⁹ Qisinj muro “Ii naama?” jero moma kokaen ijori, “Nazaret eja Jiisaswaanon iwoi kolooroti, mono ii. Iinon gejatootoo ejaga laligonon Anutu ano ejemba kuuya yonoo jaagianon nanamemen ku-usunawo ama qaa kotakota jen laligoro. ²⁰ Kaen laligoro ananaa jigo gawon galenana ano galenkonkonon ejaurunananon ii wama gawanawaa boronon anji komuwaatiwaajon jen tegoro maripoonon qegi komuro. ²¹ Iinon Israel kanagesonana kasanonga isama downenana mewaatiwaajon mamboma jeromonromon ama laligoninto, ‘Yei!’ Ii mono

qegi komujaa. Iwoi ii kolooro laligon kouninj kete somanja karoon koloodaboroja.

²² “Ii mende sokono kete nonoononga emba tosonian qaanon kuunj walingon nonongi laligon. Yononon gomaamba amandiinon qasirinson kema ²³ qamoya mende mokolon eleema kokaen jejuya, ‘Nono Siwe gajoba woiwaa jaameleen unja iinin yoronon ‘Jiisasnon gbilin laligoja,’ jeri mojon. ²⁴ Qaa ii moma eja nonowo laligojuti, iyonoononga tosonian qasirinson kema emba yononon qaa jejuyati, iikawaa so ero iijuya. Ron gbameña iijuyato, iyanja mende iijuya.”

²⁵ Qaa ii moma kokaen irijoro, “Yei! Ono gejatootoo yononon qaa jegiti, ii kuuya mono naambaajon ataqatan ama ajojoo gaonjaajaa laligon mende moma laariju? ²⁶ Hamoqeqe Toya Kraistnon siimbobolo kaanja momago iyanjaa asamararan utanon ubaa. Iikawaa so oogita eja me qaago?” ²⁷ Kaen irijon Mooses ano gejatootoo ejemba kuuya yononon qaa jegiti, iikanonja kanain iyanjaa qaa kuuya oogita eji, iikawaa kania jen asarin orono.

²⁸ Jen asarin oroma kema goman kembojon jen keniti, ii dodowinj kanon toroqen kemambaajon moro. ²⁹ Kaen moroto, yoronon kapaan koma kokaen ijori, “Goman mare kolooro ween jaayanon kememambaajon anja. Kawaaajon saanon norowo rama ewa.” Kian ijori yorowo mirinon uma ragi. ³⁰ Rama yorowo nene newombaajon ama bered menj kotuegon moton oromambaajon ano iwoi kokaen kolooro:

³¹ Iikanondeen jaagaranon tooro iima kotori

ayayooga kono mombo mende iiri. ³² Kaen kolooro angarodeen kokaen aminj mori, “Kana somatanonj Buŋa Terewaa qaa jenj kania jenj asarinj noronji, kambanj iikanondeen mono uunaranonj gere jejiwaa so mojo.”

³³ Kaen jenj iikanondeen waama Jerusalem siti-onj eleema keuma gowokouruta 11 ano alaurugia yonowo ajoroonj ragiti, ii mokoloonj onjoni. ³⁴ Mokoloonj onjoni kokaen injjori, “Ponjonj mono honj waama Saimombaanonj asugijaa.”

³⁵ Kaen injjori iyanjoro kananonj iwoi kolooro ano bered motoroti, kambanj iikanonj uugara tooro moma kotori, iikawaa sunduya menj onjoni. Kianj.

Jiisasnonj gowoko tuunja asuginj onono.

Mat 28.16-20; Maak 16.14-18; Jon 20.19-23; Apo 1.6-8

³⁶ Gowokouruta yonononj qaa ii aminj moma ragi iikanondeen Jiisas anj batugianonj asuginj nama kokaen injjoro, “Alauruna, luaenonj mono onjowo ewa!”

³⁷ Kaen injjoro toroko moma jenengia ororo “Ome kokoosuga iijonj,” iikaanj romonjgogi.

³⁸ Kaen romonjgogito, kokaen injjoro, “Onj nomaembaajonj aarunj momo kaanja uugianonj kolooja? ³⁹ Nii neeno koi laligojenj. Ii mono angio kana borona uunj iima mobu. Ome kokoosu ii siibusugia qaa. Nii siibusunawo nambe niiju. Mono noosirinj niima kotowu.”

⁴⁰ Kaen injjonj kana boria qendeema onono.

⁴¹ Qendeema ononoto, ii korisorogiaajonj kilenj mende moma laarinj waliŋgonj ragi kokaen qisinj

inijoro, “Nembanenegia mon koi raja me qaago?”

⁴² Kaen qisin inijoro sora jejetaa kitia mon mug.

⁴³ Mugi men nero iigi.

⁴⁴ Nero iigi kokaen inijoro, “Nii onowo laligon kambañ kanon qaa injiowe mogiti, iikawaa hona ii kambañ kokanon kolooro iiju. Niinon kokaen jen laligowe: Noo qaa ii Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo eja yonoo Buj Tere ano Ondino (Buna rii) buknon oogita eji, ii kuuya mono honawo kolodaborowaa.”

⁴⁵ Kaen injion iikanondeen Buna Terewaa kania moma kotowutiwaajon uugia metooro.

⁴⁶ Metoon kokaen inijoro, “Qaa kokaen oogita eja: Kraiston siimbobolo moma komun somaña karoon kolooro koomunonga waabaa. ⁴⁷ Kawaajon ononon mono Jerusalem sitinon kanain Buna qaa noo qananon jen asarin kantri kuuya sokoma kema uukuukuu men onomakebu. Daen yononon uugia meleembuti, Anutunon mono iyonoo singisongogia songbama mesaowaa.

⁴⁸ “Qaa ii honawo kolooro ano koloowaati, ononon ii kolooro iima nanjon jen dangunu kaanja nambu. ⁴⁹ *Mobu! Mannanon kalen onombaatiwaa qaa somongoroti, niinon ii wasiwe uugianon kemebaa. Eukanon ku-usun ambe qagianon ubaa. Ononon mono siti koi kanon iikawaajon mamboma rama laligowu.” Kian.

Jiiasnon Siwe gomanon uro.

Mat 16.19-20; Apo 1.9-11

⁵⁰ *Jiiasnon qaaya jedaboron gowokouruta unuama kema Betani goman kosianon keuma

* 24:49: Apo 1.4 * 24:50: Apo 1.9-11

iikanon boria metaama kotuegon onono.
⁵¹ Kotuegon onono iikanondeen Anutunon wano
onomesaon Siwenon uro. ⁵² Uro korisoro somata
moma usugon waeya men mepeseen mun
Jerusalem eleengi. ⁵³ Eleema suulan jiwowon
jigonon laligon Anutu mepeseen mun laligogi.
Kian.

**Uumeleembaa Buŋa Tere Soomongo Gbilia
The New Testament and portions of the Old
Testament in the Borong Language of Papua New
Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Borong long
Niugini**

Copyright © 2002, 2011 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Borong

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

63589f8b-9426-5ce2-9520-ca0cf2b65c47